

MASTEROPPGAVE

Emnekode: ST313L

Navn på kandidater:

Hilde Vangen, kandidat.nr 17

Ida Gårseth Hov, kandidat.nr 13

Miljøterapeuters opplevelser og følelser i arbeidet med ungdommer i utsatte livssituasjoner.

Dato: 18.05.2016

Totalt antall sider: 119

SAMMENDRAG

Dette er en masteroppgave i tilpasset opplæring, med fordypning i spesialpedagogikk, gjennomført ved Nord universitet (UiN). Denne studien tar for seg miljøterapeutenes og avdelingslederens opplevelse av deres arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner.

Bakgrunnen for denne masteroppgaven er at det har vært mye blest om barnevernet og barneverninstitusjoner i media de siste tiår, hvorav ytterpunktene har blitt belyst. I all hovedsak er det ungdommens- eller foresattes stemmer som når ut, og da ofte av negativ karakter. Med dette som utgangspunkt ønsker vi at dette forskningsprosjektet skal lede de mange "uvitende" menneskene inn bak de lukkede dørene, og prøve å gi et bilde av hva denne viktige jobben faktisk innebærer. Etter vår oppfatning er det behov for mer forskning på dette fagfeltet, slik at også denne gruppen kan settes på dagsorden. Med bakgrunn i vår kvalitative forskning ved fire barnevernsinstitusjoner i Nord-Norge, både offentlige og private, håper vi at vi kan nyansere oppfatningene om hvordan hverdagen deres ser ut, og hvordan det kjennes å være i deres sko.

Formålet med studien er å skape ny kunnskap, innsikt og belyse temaet. Dette gjøres ved å kaste lys over hva miljøterapeutenes og avdelingslederens arbeid innebærer, og hvordan en arbeidsdag ser ut for dem. I denne masteroppgaven vil vi ta for oss hvilke utfordringer og gleder miljøterapeuter og avdelingsledere opplever i arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner.

Problemstillingen vi har tatt utgangspunkt i, er følgende: *"Hvordan opplever miljøterapeuter og avdelingsledere sitt arbeid i møte og samhandling med ungdommer i utsatte livssituasjoner?"*

Vårt utgangspunkt for denne studien har vært å jobbe kvalitativt, hvor vi har tatt utgangspunkt i en tilnærmet fenomenologisk/hermeneutisk metode, og Grounded Theory for analysearbeidet. Gjennom metoden semistrukturert intervju fikk vi den nærheten til informantene, og den dybden vi trengte i empirien. Vi intervjuet åtte miljøterapeuter og fire avdelingsledere, fordelt på fire både offentlig- og private barnevernsinstitusjoner.

Resultatene fra studien bygger på fire hovedkategorier: Relasjonsbygging, endringsprosess, system og organisasjon og fremtidens institusjon. Resultatene og konklusjonen peker på at god relasjon og relasjonsbygging var avgjørende og viktig i arbeidet med ungdom i utsatte i livssituasjoner. På bakgrunn av dette kan miljøterapeuter og avdelingsledere skape gode terapeutiske situasjoner, der en legger grunnlaget og tilrettelegger for utvikling og endring hos ungdommene.

All miljøterapeutisk arbeid var rammet inn av lovverk, retningslinjer, dokumentering, bestillingsdokumenter og økonomiske spørsmål. Disse faktorene hadde både negativt og positivt påvirkning for arbeidet som ble gjort med ungdommen. Når institusjonsoppholdet nærmet seg slutten, var det avgjørende at alle samarbeidspartnerne var på plass, og at de sto sammen om en helhetlig videre plan for ungdommen. Dette viste seg å være noe manglende, da samarbeidet var noe sviktende. Ved en fremtidsrettet institusjon var det medlever turnus, fire-fem ungdommer, fire-fem personal, mindre alderssprang og utskrivingsfasen ville foregått gradvis, som var sentrale faktorer.

ABSTRACT

This is a thesis in adapted education, with a specialization in special education, carried by the North University (UiN). This study examines social workers and the department manager's perception of their work with young people in vulnerable situations.

Child protection and child welfare institutions have drawn a lot of media attention in the past decade, out of which only the most extreme situations have been elucidated. In essence it is the children's- or parental voices that reach out, and then often in negative character. On this basis, we hope that this project will enlighten the many "ignorant" people behind closed doors, and try to give a picture of what this important job actually entails. We believe that there is a need for more research in this field, so this group can be addressed. Based on our qualitative research in four child welfare institutions in North Norway, both public and private, we hope that we can nuance the concept of how a social worker's workday is, and how it feels to be in their shoes.

The aim of this study is to create new knowledge, insight and address the issue, by focusing on the environment at work for both social workers and the department managers. We will also focus on the challenges and positive moments they experience while working with young people in vulnerable situations. The approach to the problem of this thesis is the following: "How do social workers and department managers experience their work managing young people in vulnerable situations?"

Our starting point for this study has been to work qualitatively, where we have used an approximate phenomenological method, and Grounded Theory for the analysis. Through semi-structured interviews, we had the opportunity to come closer to the informants, and get the depth of the empirical data that we needed. We interviewed eight social workers and four department managers, at four different public and private child welfare institutions. The study is based on four main categories: building relationships, process of changes, system and organization and "The future institution". The crucial points working with young people in vulnerable life situations is to build good relations between the social workers and the youth. The results and conclusion point out that good relations and relationship building was crucial

and important in working with youths in vulnerable life situations. Based on this, department managers and social workers should create good therapeutic situations, in order to establish a foundation for facilitating development and changing the youngsters. All social workers jobs were bound by legislation, policies, documentation, ordering documents and financial issues. These factors had both negative and positive impact on the work with the youths. At the end of the residential care stay, it was crucial that all partners were in place to establish a plan for the future of the young people. In several collaborations this seems to be missing. “The future institution” should include long shifts, and there should be an equal amount of both youths and social workers. Also the age differences should be reduced, and the process of moving out from the institution should be stepwise.

FORORD

Denne masteroppgaven markerer slutten på et masterstudie i tilpasset opplæring med fordypning i spesialpedagogikk. Det har vært et krevende, spennende og lærerikt studie, som har gitt oss en dypere og bredere forståelse av miljøterapeuters arbeid med ungdom i utsatte livssituasjoner i Nord-Norge.

Nå er et stort stykke arbeid gjort, og det skal bli godt å sette punktum for et langt og omfattende forskningsprosjekt. Frustrasjonene har tidvis vært mange, og opp- og nedturene likeså. Likevel har vi funnet motivasjon og inspirasjon til å fortsette arbeidet. Dette har vi flere å takke for.

Først og fremst vil vi takke informantene som velvillig deltok og delte sine erfaringer med oss i en hektisk og krevende hverdag. Dere har bydd på dere selv og delt deres kunnskap på området og gitt oss ny viten. Dere har bidratt med et omfattende datamateriale som har satt sitt preg på denne masteroppgaven.

En stor takk til vår veileder ved Nord universitet, Ove Pedersen for all den hjelp og støtte du har gitt oss gjennom læringsprosessen fra idéfasen til det endelige resultat.

Sist men ikke minst hjertelig takk til våre familie og venner som har vist forståelse for at arbeidet med denne oppgaven har gått ut over tiden med dere. Nå skal vi endelig ta igjen tapt og betydningsfull tid.

Bardu, mai 2016

Ida Gårseth Hov og Hilde Vangen

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	I
ABSTRACT	III
FORORD	V
INNHOLDSFORTEGNELSE	VI
1.0 INNLEDNING	1
1.1 HISTORIKK OG BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	1
1.2 AVGRENSNING OG BEGREPSAVKLARINGER	3
1.3 FORMÅL	6
1.4 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	7
1.5 OPPGAVES OPPBYGGING	7
2.0 TEORETISK FORANKRING AV DIALEKTISK RELASJONSTEORI	9
2.1 SELVAVGRENSNING OG SELVREFLEKSIVITET	9
2.2 ANERKJENNELSE.....	11
2.3 UNDRING OG ENDRING	13
2.4 OPPBYGGING AV DIALEKTISK RELASJONSTEORI	15
2.4.1 Eksistensialisme	16
2.4.2 Dialektikken.....	18
4.0 METODE OG FORSKNINGSDESIGN	20
4.1 VALG AV METODE	20
4.2 KVALITATIV METODE.....	21
4.3 FENOMENOLOGI OG HERMENEUTIKK	23
4.3.1 Fenomenologi.....	23
4.3.2 Hermeneutikk.....	24
4.4 DESIGN OG INFORMANTUTVELGELSE.....	26
4.4.1 Utvalgsstørrelse	28
4.5 KVALITATIVT FORSKNINGSINTERVJU	29
4.5.1 Utarbeiding intervjuguide og transkribering.....	31
4.6 DATAINNSAMLING OG INTERVJUSITUASJON.....	32
4.7 GROUNDED THEORY- ANALYSE OG TOLKNING AV DATA	34
4.8 VALIDITET OG RELIABILITET	38

4.8.1 Etiske utfordringer	40
5.0 FUNN OG RESULTATER	43
5.1 "FREMtidENS INSTITUSJON"	48
5.2 HOVEDKATEGORIER	50
6.0 DRØFTING	51
6.1 RELASJONSBYGGING	51
6.2 ENDRINGSPROSESS	64
6.3 ORGANISASJON OG SYSTEM	73
6.4 FREMTIDENS INSTITUSJON	84
6.5 OPPSUMMERING AV DRØFTING	90
6.5.1 Relasjonsbygging	90
6.5.2 Endringsprosess	91
6.5.3 System og organisasjon	93
6.5.4 Fremtidens institusjon	95
7.0 AVSLUTNING	96
8.0 LITTERATURLISTE	99
VEDLEGG 1: NSD	105
VEDLEGG 2: INFORMASJONSBREV	107
VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE MILJØTERAPEUTER	108
VEDLEGG 4: INTERVJUGUIDE AVDELINGSLEDERE	109
VEDLEGG 5 SAMTYKKE ERKLÆRING FOR INTERVJU	110

1.0 Innledning

I denne masteroppgaven drøfter vi hvordan ansatte i fire ulike barnevernsinstitusjoner opplever sin rolle i arbeid med ungdom i utsatte livssituasjoner. Dette er et arbeid som er bygd på relasjonelle forhold som miljøterapeutene har til ungdommene ved institusjonene, og til sine kollegaer og avdelingsledere.

Ved bruk av dialektisk relasjonsteori vil vi forsøke å belyse hva som kan skje i møter mellom miljøterapeuter og ungdommer i utsatte livssituasjoner, og også synliggjøre hvilken betydning relasjonsbygging har i disse møtene, både mellom miljøterapeuter og ungdom, og mellom miljøterapeuten og kollegaene.

Gjennom en fenomenologisk- hermeneutisk tilnærming har vi forsøkt å bringe miljøterapeutenes opplevelser til overflaten i dette forskningsprosjektet.

1.1 Historikk og bakgrunn for valg av tema

At barnevernet har vært omdiskutert, er ikke et kriterium for hvordan barnevernet faktisk har fungert. Et felt som kan gripe så dypt inn i det som betraktes som noe av det aller helligste i vårt samfunn, privatlivets fred og foreldreretten, vil og bør alltid være omdiskutert. Den dagen media slutter å interessere seg for barnevernssaker er det virkelig grunn til bekymring (Hagen, 2008)¹.

Over lengre tid har det vært mye fokus rundt det norske barnevernet. Den siste tiden har også barnevernet i Norge fått negativt fokus globalt. Det har blitt gjennomført demonstrasjonstog i land som eksempelvis Romania, Australia, Filipinene og USA. Demonstrasjonstogene

¹[http://www.forskningsradet.no/prognett-
vfo/Nyheter/Barnevern_mellom_makt_og_avmakt/1224698388025&lang=no](http://www.forskningsradet.no/prognett-
vfo/Nyheter/Barnevern_mellom_makt_og_avmakt/1224698388025&lang=no)

demonstrerer for familienes skjebner, med særlig fokus på omsorgsovertakelse av barn og ungdommer (Norman, 2016)².

Enkeltpersoners- og familieskjebner skaper følelsesmessige assosiasjoner, og derav som regel av negativ karakter. Folk flest lar seg engasjere rundt temaet ”barnevern”. Mange har en venn, eller en venn som har en venn der barnevernet har vært involvert i familiekonflikter, eller er i en prosess der dette kan bli tilfellet. Andre kjenner noen som har vokst opp i en barnevernsinstitusjon. Dette er et tema alle vil ha en formening om, da enten av negativ eller positiv karakter. Ofte vil disse formeningene ha grunnlag i personlige følelser eller ”hørt av naboen” karakter, altså det er ofte ikke noe form for faglighet eller dokumenterte faktum bak meningene og påstandene.

Ungdommer som selv har vært under barnevernet og bodd i institusjoner eller fosterhjem, er også aktive deltakere i samfunnsdebatten. Noen av dem har dannet det som kalles ”Barnevernsproffene” (Forandringsfabrikken, 2009). Barnevernsproffene sender inn høringssvar til endring av lovverket rundt barnevernet, informerer politikere og deltar som foredragsholdere rundt om i landet. Foredragene deres er som regel knyttet opp til studenter eller ansatte som skal jobbe eller jobber med barn og unge i forbindelse med barnevernet, rus og kriminalomsorgen eller som ansatt i barnevernsinstitusjoner.

Selv om barnevernet har vært mye omdiskutert, har vi valgt å fokusere på noe som har vært tatt opp i nokså liten grad. Vi har valgt å fokusere vår masteroppgave rundt miljøterapeuter og avdelingslederens opplevelser av arbeidet med ungdommer i utsatte livssituasjoner. Denne gruppen er lite aktiv i debatten rundt barnevernet, til tross for at svært mange har en formening om hva deres arbeid bør innebære.

De ulike barnevernsinstitusjonene har ingen innflytelse på hva årsakene for at barn og ungdom blir plassert ved barnevernsinstitusjonene er, da dette på forhånd er avgjort av de lokale, eller statlig barnevernstjeneste (Barne- og likestillingsdepartementet, 2011). De mottar en bestilling om behov for plassering av barn og ungdommer ved deres barnevernsinstitusjon. Ut fra disse bestillingene tar særlig avdelingsledere ulike vurderinger

² <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/romania/massedemonstrasjoner-mot-norsk-barnevern-i-19-land/a/23593260/>

om hvorvidt barnet eller ungdommen kan skrives inn ved deres institusjon. Disse vurderingene tar utgangspunkt i den enkelte ungdommenes problematikk og bakgrunn, og hvorvidt om ungdommen vil passe inn med den øvrige ungdomsgruppen som allerede er plasser der.

Med dette som bakteppe vil vi i dette forskningsprosjektet legge vekt på miljøterapeutenes og avdelingsledernes historier, meninger og følelser rundt sitt arbeidet med ungdommene i utsatte livssituasjoner. Vi ønsker å belyse deres arbeidshverdag og tanker rundt deres arbeid. Hva er det som gjør at noen ønsker å jobbe i en barnevernsinstitusjon? Hvordan bearbeider de alvorlige hendelser som oppstår, og hvordan takler de påkjenningen med å være en fungerende ”foresatt” for ungdommen? Hvorfor ønsker noen å jobbe i en slik type arbeid, der media og samfunnet retter et til dels negativt søkelys mot? Hva er gullkornet med å ha denne type arbeid, og hvordan samarbeider de med barnevernstjenesten og andre instanser? Dette er spørsmål vi i utgangspunktet har undret oss på, og valgt å undersøke.

Dette er et tema som har engasjert oss over lang tid. Hovedårsaken til at vi valgte dette temaet er fordi vi selv har jobbet med ungdommer ved barnevernsinstitusjoner. Underveis i forskningsprosjektet har det vært viktig for oss å dempe våre egne forforståelser og meninger. Spesielt har dette vært viktig i møtet med våre informanter, underveis i de semistrukturerte intervjuene, i analysearbeidet og i selve drøftingen av forskningsprosjektet. Likevel er det viktig å påpeke at vår forforståelse også har kunne gi oss langt mer verdfull innsikt i det vi har forsket på. Dette er noe som fremkommer i metodedelen av vårt studie.

1.2 Avgrensning og begrepsavklaringer

Vi har avgrenset studien til kun å omhandle miljøterapeuters og avdelingslederes arbeidshverdag ved ulike barnevernsinstitusjoner i Nord-Norge, med fokus på deres opplevelser, historier og følelser rundt møter med ungdommer i utsatte livssituasjoner. Det betyr at vi i liten grad vektlegger andre perspektiver ved barnevernet og barnevernsinstitusjoner. Dette har vi gjort da begge disse temaene er store, og vårt forskningsprosjekt og dets fokus dreier seg om de ansattes *følelser og opplevelser*.

Begrensninger i forhold til forskningsprosjektets størrelse og omfang, er også faktorer som er tatt hensyn til i dette arbeidet.

I dag finnes det ulike typer barnevernsinstitusjoner. Forskjellene er begrunnet i dens funksjon, område og plasseringsgrunnlag. De ulike barnevernsinstitusjonene tar utgangspunkt i ungdommenes bakgrunn og problematikk. Bufetat deler de ulike barnevernsinstitusjonene inn i: akutt-, atferd lav risiko-, atferd høy risiko-, rus- og omsorg-institusjoner. Vi har i vårt studie sett på ulike barnevernsinstitusjoner, både offentlige og private i Nord-Norge. Hvor hovedfokuset ligger på ansattes opplevelser og tanker om sitt arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner.

De avgrensningene vi har tatt er geografiske med hensyn på å kunne gjennomføre et slikt studie. Barnevernsinstitusjonene vi valgte til vårt forskningsfelt har kun ungdommer i aldersgruppen tretten til atten år, og våre informanter har minimum tre års relevant utdanning innenfor fagfeltet.

I forskningsprosjektet er det noen begreper som er essensielle:

Miljøterapeut:

Ansatte i helse- og oppveksttjenesten som arbeider mot brukere som trenger hjelp og støtte i sin hverdag defineres som miljøterapeuter. I barnevernsinstitusjoner menes det en ansatt med minimum bachelorgrad fra høyskole eller universitet. Utdanningene er eksempelvis barnevernspedagog, sosionom, eller vernepleier. Miljøterapeuter arbeid går ut på å planlegge og tilrettelegge hverdagen for mennesker som har behov for behandling, oppfølging eller tilsyn (Utdanning.no, 2016). I vårt forskningsprosjekt har vi intervjuet miljøterapeuter med andre fagkombinasjoner slik som blant annet politi og lærer med spesialpedagogikk, da disse gruppene utgjør seg som fagutdannet i sektoren.

Miljøterapi

Det finnes flere definisjoner av miljøterapi og miljøterapeutisk arbeid. En av de mest kjente er Erik Larsens (2004) definisjon hvor han retter fokus på at miljøterapi handler om å organisere og legge til rette for forandring og utvikling. Han omtaler miljøterapi som et todelt begrep der

”miljødelen handler om å organisere eller legge til rette, og terapidelen handler om forandring og utvikling”. Miljøterapi er ”et arbeid som handler om å legge til rette eller organisere slik at forandring og utvikling blir mulig” (Larsen, 2004, s. 22). Miljøterapi slik vi tolker Larsen er altså ingen metode, men en organisering eller tilrettelegging for å gjøre det mulig med utvikling og forandring hos ungdommene i utsatte livssituasjoner. For å få til et godt miljøterapeutisk arbeid krever det særlig god organisering (Larsen, 2004).

Relasjon

Relasjon er en grunnleggende faktor innenfor miljøterapi, og beskriver forhold mellom mennesker både sosialt og følelsesmessig. Shibbye (2009) skriver at i relasjoner er partene gjensidig avhengig av hverandre. Som miljøterapeut i en barnevernsinstitusjon hvor ungdommer som i en eller annen grad har opplevd relasjonsbrudd³, må en som miljøterapeut ha relasjonskompetanse i fokus. Ungdommene som bor ved institusjonen har på en eller annen måte opplevd brudd i nære relasjoner. Det å flytte ut av hjemmet, og inn på institusjon vil være et relasjonsbrudd i seg selv. Derfor kreves det profesjonelt relasjonsarbeid fra miljøterapeutens side. I mange tilfeller må en som miljøterapeut bruke seg selv som person som arbeidsverktøy, da det er med seg selv i rollen som miljøterapeut en bygger relasjoner til ungdommene. Å skape en god relasjon mellom miljøterapeut og ungdommen krever gode møter uten å krenke over tid. Det er viktig at miljøterapeuten anerkjenner annerledesheten hos ungdommene, og legger dette i bakgrunn for sin forståelse av deres ulike relasjonserfaringer (Larsen, 2004). Ved at ungdommene får mulighet til å erfare positiv tilknytning, og å bygge positive relasjoner til nye omsorgspersoner, er helt sentral for å oppleve trygghet, for igjen å kunne løsrive seg og inngå nye relasjoner (Halvorsen, 2012).

Endringsarbeid

For å få til endringsarbeid kreves det at en bygger støttende relasjoner og strukturer med henblikk på den enkelte ungdom. Relasjon og struktur utfyller hverandre. For at en ungdom skal få til endring og utvikling under institusjonsoppholdet, kreves det tydelige voksne som tåler motstand og orker å stå i ulike situasjoner. Først når ungdommene opplever at grenser opprettholdes, og innholdet i relasjonen ikke ødelegges vil en endringsprosess starte (Larsen,

³Relasjonsbrudd er brudd i relasjoner til personer som står barnet nærmest, eksempelvis søsken, mor, far eller andre nære personer (Kvillo, 2010).

2004). For å legge til rette for denne endringsprosessen, må miljøterapeutene være samkjørte og ha gode og trygge rammer og rutiner i arbeidssituasjon.

1.3 Formål

Vårt formål med studien er å skape ny kunnskap, innsikt og belyse temaet, gjennom å sette fokus på miljøterapeutenes og avdelingslederens hverdag. Vi ønsker å belyse hva deres arbeid innebærer. I denne studien vil vi ta for oss hvilke utfordringer og gleder miljøterapeuter og avdelingsledere opplever i arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner. Hver eneste dag jobbes det for at barn og unge skal få god omsorg og behandling ved barnevernsinstitusjoner rundt om i Norge. Med bakgrunn i vår kvalitative forskning ved fire barnevernsinstitusjoner i Nord-Norge, håper vi at vi kan nyansere oppfatningene om hvordan hverdagen deres ser ut, og hvordan det kjennes å være i deres sko.

Det har vært mye blest om barnevernet og barneverninstitusjoner i media de siste tiår, hvorav ytterpunktene har kommet frem. Ved jevne mellomrom har enkelthistorier kommet frem i medias søkelys, noen positive, men som regel av negativ karakter. I all hovedsak er det ungdommens- eller foresattes stemmer som når ut. Deres historier og synspunkter om barnevernets arbeid har jevnlig blitt diskutert i media. I tillegg har både fagutdannede, politikere og andre latt seg engasjere i den store samfunnsdebatten. Dette har skapt store avisoverskrifter og vært gjenstand for mange TV-debatter. Sist ute var dokumentaren som omhandler en ungdom som ufrivillig ble plassert ved en barnevernsinstitusjon, den fikk navnet ”glassjenta”⁴, og er å lese om i Stavanger Aftenblad 22.01.2016.

Med dette som utgangspunkt ønsker vi at dette forskningsprosjektet skal lede de mange ”uvitende” menneskene inn bak de lukkede dørene, og prøve å gi et bilde av hva denne viktige jobben faktisk innebærer. Etter vår oppfatning er det behov for mer forskning innen dette fagfeltet, slik at også denne gruppen kan sette dagsorden. En av årsakene til dette mistenker vi kan være en konsekvens av den svært strenge taushetsplikten rundt de ansattes

⁴ <http://www.aftenbladet.no/tv/innenriks/Barnevernsjentas-liv-3854180.html> og <http://mm.aftenbladet.no/2016/glassjenta/>

arbeid, og lojaliteten de har til sitt arbeid. Med dette som utgangspunkt og med forbehold om at vi har greid å vinne innsikt i informantenes ståsted, håper vi vårt forskningsprosjekt vil gi ny forståelse av miljøterapeutenes arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner.

1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål

I vårt forskningsprosjekt har vi valgt å ta utgangspunkt i følgende problemstilling:

”Hvordan opplever miljøterapeuter og avdelingsledere sitt arbeid i møte og samhandling med ungdommer i utsatte livssituasjoner?”

Vårt mål er å kunne besvare denne problemstillingen med utgangspunkt og hjelp av teorien og empirien som fremkommer i dette forskningsprosjektet. Vi har også utarbeidet tre forskningsspørsmål som skal være med å bistå i dette arbeidet:

- 1) *”Hvordan beskriver informantene betydningen av å bygge gode relasjoner i deres arbeid med ungdom?”*
- 2) *”Hvordan beskriver informantene det de mener kjennetegner god praksis for å bedre ungdommenes utfordringer i hverdagen?”*
- 3) *”Hvordan mener informantene at system og organisasjon påvirker deres arbeidshverdag?”*

1.5 Oppgaves oppbygging

Oppgaven er bygd opp av seks kapitler. I kapittel 1 klargjør vi for valg av oppgavetema, og viser hvordan vi har kommet frem til vår problemstilling.

I kapittel 2 skisserer vi teori i forhold til vår problemstilling. Denne delen belyser hva man kan forstå ut fra en dialektisk relasjonsteori.

I kapittel 3 tar vi for oss metodiske spørsmål knyttet til undersøkelsen. Vi gjør rede for valg av metodisk tilnærming, og vi vil presentere gangen i forskningsprosessen. Vi vil presentere vårt utvalg, hvordan disse ble valgt og hvordan intervju ble gjennomført. Til slutt vil vi ta opp etiske spørsmål knyttet til forskningsprosjektet.

Kapittel 4 er en presentasjon av våre funn, der de er ferdig analysert og kategorisert. Forskningsspørsmålene ligger til grunn for vår analyse.

Kapittel 5 består av drøfting av resultatene vi fant, sammenlignet med teori og relevant forskning. Vi har også skrevet om informantenes ”drømmeinstitusjoner”, som vi har kalt for fremtidens institusjoner, herunder har informantene beskrevet hva de mener kjennetegner en god institusjon, samt hvilke endringer som bør gjøres ut fra dagens institusjoner.

Oppgaven avsluttes med kapittel 6 der vi foretar en oppsummering og presenterer en konklusjon. Tilslutt vil vi si noe om hva vi kunne tenkt oss å undersøke videre.

2.0 Teoretisk forankring av dialektisk relasjonsteori

Dialektisk relasjonsteori er basert på forståelsen av relasjoner gjennom filosofi, teori og praksis. Teorien er utviklet av Anne-Lise Løvlie Schibbye i 2009. Teorien bygger opp en relasjonsforståelse med bakgrunn i Hegels dialektikk, Kierkegaards eksistensfilosofi og Freuds psykoanalyse. Teorien har til hensikt å presentere en helhetlig og en sammenhengende relasjonsforståelse, på bakgrunn av et filosofisk grunnlag, via psykologisk teori til psykoterapeutisk praksis, og fra praksis og tilbake til grunntanken.

Dialektisk relasjonsteori forstår mennesket som et erfarent subjekt i verden, og fokuserer på å ha respekt for hver enkelt menneskets opplevelser, dette utgjør et grunnleggende perspektiv. Vi velger å ikke greie ut en fullstendig redegjørelse av hele teorien her, men velger noen essensielle begreper som vi mener er relevant for forskningsprosjektets problemstilling. Å bruke teori på denne måten gjør at man kan se på områder tydeligere enn andre, og noen områder ikke blir belyst i det hele tatt. Teori har på denne måten en utvelgende funksjon (Schibbye, 2009 s. 11-12, 23).

2.1 Selvavgrensning og selvrefleksivitet

I dialektisk relasjonsteori utgjør selvrefleksivitet og selvavgrensning et begrepspar, og forstås derfor som to deler som forutsetter hverandre. Et hovedpoeng i Schibbyes (2009) forståelse er at «det relasjonelle selv» skal forstås som relasjonelle prosesser som går i to retninger. Prosessene går innover i selvet, og utover i relasjonen. Disse relasjonelle prosessene er gjensidig avhengig av hverandre og står i et dialektisk forhold, og med det skaper de hverandres forutsetninger.

Selvrefleksivitet er en menneskelig egenskap som innebærer å kunne forholde seg til seg selv, det å være sitt eget objekt, samtidig som en har evnen til å ”stille seg utenfor seg selv” og observere seg selv. I praksis betyr dette at en klarer å skille egne følelser, tanker, meninger, synspunkter og vurderinger fra andre, samtidig som en også klarer å se seg selv med andres øyne. Dette er en egenskap som kontinuerlig er i press, da en som individ påvirkes av

emosjonelle inntrykk av andre, i tillegg til våre egne indre prosesser (Schibbye, 2009 s. 368-369).

En miljøterapeut vil eksempelvis ha en formening om hva en god miljøterapeut er, og hvordan en "selv" er som miljøterapeut. Ved selvrefleksivitet menes det at miljøterapeuten skal forholde seg til seg selv objektivt, samtidig som en observerer seg selv faglig som miljøterapeut. Denne egenskapen er noe en som miljøterapeut i særlig stor grad utfordres på i samspill med ungdommer i utsatte livssituasjoner. Det er derfor viktig at miljøterapeutene i ulike situasjoner fokuserer på å gjenvinne oversikten i samspillet når selvrefleksivitet utfordres. For å få til et godt miljøterapeutisk arbeid må miljøterapeuten være observant på eget objektivt "seg" i situasjoner som utfordres, og på den måten vil han eller hun ha oversikt over samspillet. Om ikke miljøterapeuten har oversikt vil en fort overta andres mistillit og kritikk, og i verste fall blande dette med egen faglig usikkerhet. Om dette skjer vil den påvirkede miljøterapeuten alltid kunne hevde sitt eget "seg". Hva han eller hun mener, vil forsvare sitt eget "seg", og kunne fremme ønsker og behov uavhengig av andre. Selvrefleksivitet dreier seg altså om menneskelig egenskap eller forståelse. Det er ikke gitt at individet makter å ta denne egenskapen eller forståelsen i bruk, eller i riktig objektiv bruk (Rønnestad & Reichelt, 2011 s. 71). Avgjørende for å lykkes med selvrefleksivitet, må en ha tilgang til egne selvprosesser så vel som i forhold til andres. Det er selvrefleksiviteten som gjør det mulig for individet å betrakte og analysere egne opplevelser, for videre å vite at de tilhører sitt eget "selv", ikke andres, og ikke minst føre til man kan uttrykke dem i ord (Schibbye, 2009).

Mennesker vil altså alltid ha en formening og synspunkter av sitt eget "selv". For å beherske selvrefleksivitet i praksis må en klare å ha oversikt over opplevelser i vårt eget "selv" samtidig som man klarer å avgrense, og det å skille og sortere ulike opplevelsene fra andre. Selvrefleksjon gir altså individet mulighet til selvavgrensing gjennom å kunne skille sitt eget fra den andres. Det er først når man har kontakt med egne følelser og indre opplevelser en kan forstå andres følelser, altså innebærer selvrefleksivitet dialektisk sett en selvavgrensing. Man må ha en oversikt over egne indre opplevelser samtidig som man har evne til å skille disse fra andres synspunkter, oppfatninger og representasjoner. Avgrensing vil være en prosess som

stadig vil være under press fra indre følelser, og emosjonell pågang i relasjoner (Schibbye, 2009 s. 368-369).

Evnen til selvrefleksivitet er egenskapen som gjør det mulig for individet å forstå andre, deres intensjoner, oppfatninger og følelser, og på den måten kunne forutsi andres atferd. Det er avgjørende å ha selvrefleksiviteten når miljøterapeuten veileder ungdommen i ulike settinger. Først da klarer miljøterapeuten å oppleve seg selv som tydelig og trygg voksen, samtidig som miljøterapeuten forstår at ungdommen kan ha ulike utfordringer. Relasjonsarbeid omhandler langt vei et sorteringsarbeid av følelsene, slik at man beholder oversikten over egne og andres selvprosesser. Denne evnen er fluktuerende, og påvirkningsbar av blant annet stress, følelstrykk og dagsform (Schibbye, 2009). Ved å bruke selvrefleksivitet vil miljøterapeuten i større grad ha mulighet til å forstå og oppfatte ulike sammenhenger mellom seg og ungdommens indre og ytre opplevelser. Selvrefleksivitet handler om å ha fleksibel tilgang til egne og andres prosesser. Evnen er avgjørende for hvordan vi forholder oss til og fungerer i våre relasjoner. Det er lettere å skille mellom eget og ungdommens behov når selvavgrensningen er ryddig og oversiktlig for miljøterapeuten. Det å se på de ulike aspektene som finnes i en selv og sin praksis, som til tider kan være skjult for en selv, er helt nødvendig for å sikre kritisk tenkning omkring etisk og faglig forsvarlig praksis (Karlsson & Oterholt, 2010 s. 117).

2.2 Anerkjennelse

Anerkjennelse er et viktig begrep hos Schibbye (2009). Hun definerer begrepet anerkjennelse som noe en er, og ikke noe en har. I det menes anerkjennelse som noe som skal hjelpe oss å tilordne relasjonelle opplevelser, som i praksis vil være å gjenkjenne eller erkjenne.

Anerkjennelse er et sammensatt begrep hvor en må ha ulike ferdigheter for å få frem: lytting, forståelse, aksept, toleranse og bekreftelse. Alle disse begrepene henger sammen, de er dialektiske. Om en ikke lytter vil man ikke skape forståelse eller få bekreftelse (Schibbye, 2009 s. 246).

Anerkjennelse er noe som må vurderes og stadig utprøves, og eventuelt revideres i forhold til nye opplevelser, da hensikten er at anerkjennelse skal hjelpe oss å tilordne relasjonelle

opplevelser. For at man skal kunne tilordne rasjonelle opplevelser må man som individ være i kontakt med sin subjektivitet, og ut fra det kan individet forstå den andres indre subjektive verden. I praksis betyr det at individet benytter seg av anerkjennelse ved at en kan fange opp den andres bevissthet og gi den tilbake som sin ”bevissthet” (Schibbye, 2009 s. 259). I anerkjennelse er det avgjørende at individet blir møtt med sitt eget ”subjekt”, og ikke definert eller fortalt hvem de er, hva de tenker eller hva de opplever (Rønnestad & Reichelt, 2011 s. 73).

Det er grunnleggende at en møtes med respekt og likeverd hvor den enkelte har rettigheter til egne opplevelser, og samtidig respekt for den andres opplevelser. I praksis kan det eksempelvis være at miljøterapeuten bekrefter at en ”forstår” at ungdommen blir frustrert når internett-tiden er over, samtidig som han eller hun forteller sin opplevelse av det. Miljøterapeuten er ikke enig med ungdommen oppfatning, men bekrefter likevel ungdommens opplevelse av situasjon. Etter at miljøterapeuten har akseptert og lyttet til ungdommens oppfatning, forteller han eller hun sin egen oppfatning og forklarer at en som miljøterapeut er nødt til å følge de gitte reglene fra institusjonens side.

Struktur og regler er til for å hjelpe ungdommen til struktur av hverdagen. Satt i lys er det at begge partner føler at de har lik rett til sin egen opplevelse, at de føler likeverd. Ved begrepet likeverd menes respekt for den andres rett til å oppleve verden på sin subjektive måte. Denne respekten ligger til grunn i møte med andre mennesker, som gradvis er med på å bygge en følelse av felleskap og menneskelig nærhet. Om en derimot ikke skal ha ”lov” til å ha en opplevelse og formening over hva som er riktig, eller en formening om hvordan andre skal oppleve ting, kan det oppleves med motstand og sinne fra den andre parten. Til tross for at det er avgjørende at man få ”lov til” å ha en opplevelse, krever det mot, ved at man godtar andres opplevelser. Dette krever særlig mot om den avviker fra vår oppfattelse, fordi individet oppfatter seg selv som sårbar. Aksept av den andres opplevelse krever at man tåler å åpne seg for å måtte endre på egen opplevelse, og på den måten kan eller vil man endre seg. Som regel har vår opplevelse en overlevelsesverdi, på grunn av denne verdien kan eller vil det være truende å endre på sin egen subjektivitet (Schibbye, 2009 s. 261-262).

Teoretisk brukes begrepet anerkjennelse i intersubjektivitetsbegrepet, og i kombinasjon ved

begrepene om dannelsen av selvstruktur via relasjonelle prosesser. Affektiv innlevelse, speiling, deling og bekreftelse er noe som også inngår i anerkjennelse. For at dette skal finne sted er det avgjørende at partnerne føler trygghet. Ved at de er trygge på hverandre skapes det rom for å ta opp vanskelige temaer og vise følelser. I følge Schibbye (2009 s. 262-263) er det avgjørende at man bruker komponentene: å lytte, å vise forståelse, å vise aksept, å vise toleranse og gi bekreftelser. Disse komponentene henger sammen og skaper forutsetninger for hverandre. Dette kan sammenlignes med at en miljøterapeut lytter til en ungdom. Slik vi tolker Schibbys teori vil det ikke være å høre hva han eller hun sier, det verbale budskapet, og konkludere med anslått konklusjon uten å ha lyttet bak ordene. Det å se og lytte til konkret ungdommen. Det å være åpen og ikke ha fordommer eller å være forutinntatt er avgjørende for å gjennomføre en god lytting, ellers når en ikke den andre og kommer bare borti egne indre objekter, og ikke den som snakker. En må også sette sine egne behov, følelser og tanker til side for å lettere "klarne" sin egen bevissthet. For å være en god lytter kreves det at miljøarbeideren klarer å sette egne kognitive og mentale prosesser på vent og vise tilgjengelighet og åpenhet. Først da gir man plass til den som snakker og skaper mulighet for å oppdage og integrere følelser fra vedkommende. God lytting krever en mottagelighet og en villighet til å bli beveget av den som sender budskapet for å være mer enn en god lytter.

2.3 Undring og endring

"Undring setter i gang prosesser som ikke dreier seg om å konkludere, oppnå et ferdig resultat eller finne en sannhet" (Schibbye, 2009 s. 389). Undring dreier seg ikke om noe som er sant eller usant, men dialogiske prosesser. Svaret på et spørsmål kan ofte være viktigere enn selvet spørsmålet i seg selv, vi ser på svaret som viktig. Et svar kan virke avsluttende, eller reifiserende som gjør at prosessen stopper. Ofte vil en konklusjon følge slutten; eks "snøen er hvit". Vi kan også si at undring fører til mer undring, eller at refleksive prosesser settes i gang, kan snøen være svart? Prosessene skaper en relasjon til klienten, og det er dette som er viktig, og ikke hvor hvit snøen var, eller om den kan ha andre farger. Det er opplevelsesmuligheteten som har endringspotensialet. Dette betyr at det som blir snakket om, altså innholdet, ikke er å betrakte som viktig, men derimot hvordan vi snakker om det, er essensielt. Hvordan vi snakker skaper bevelgelser som bryter med det kognitive, som igjen

åpner dialogen for underliggende prosesser. I en terapeutisk sammenheng vil dette være viktig, da undring åpner dører for at mennesker kan "se" opplevelser utenfor seg selv. Terapeuten kan eksempelvis komme med bemerkninger som: jeg lurer på om du ble glad (...), dette vil gi klienten rom for å faktisk kjenne etter på hvilken følelse som oppsto. Vi kan si at undring inneholder et spørsmål, som egentlig ikke er et spørsmål. Undring krever ingen "ordentlige" svar, da mennesker sjeldent har det når det kommer til å handle om følelser (Schibbye, 2009 s. 377).

Undring er en språkform som opptrer åpent, og hele tiden spørrende, men stiller aldri det direkte spørsmålet. Undring kan spørre, men krever ikke et konkret svar. Når en terapeut innehar en undrende holdning handler det om å prøve og sette seg inn i hva den andre muligens opplever, og dermed undrer seg på om det stemmer. Et eksempel på dette kan være hvis en klient ser bort, da kan terapeuten svare med: kanskje vil du ikke snakke med meg nå, eller (...) Dette kan sette i gang refleksive tanker hos klienten, som kan føre til at klienten undrer seg: vil jeg egentlig snakke med deg, er jeg kanskje lei alt dette? (Schibbye, 2009 s. 390).

Undring kan være med på å nå det som før ikke var oppnåelig, det ubeskrivelige, for igjen å skape en mulighet for endring. I så måte kan en si at miljøterapeuter er opptatt av "å gjøre det ubevisste bevisst", og da er det viktig å finne veier eller metoder for å få tilgang på klientenes skjulte prosesser (Schibbye, 2009 s. 403).

Endring skjer som følge av et spesielt øyeblikk; "A moment of meeting", som fremkommer i en terapiprosess. Dette kan vi forbinde med det vi på norsk kaller et endringsøyeblikk.

Tronick (1998) mente at betydningen av regulering gjennom gjensidig samspill var viktig, han hevdet det la grunnlag for noe han kalte dyadisk bevissthet. Det baserer seg på "Micro-exchange of information through perceptual systems and affective displays as they are appreciated and responded to by mother and infant over time" (Stern, et al., 1998). Dette dreier seg om at barnet tidlige i livet må regulere grunnleggende tilstander: sult, søvn, aktivisering og sosial kontakt. I senere tid vil regulering av to affektive tilstander bli viktig som: spenning, utforskning, tilknytning, meningsattribuering og til slutt nesten hvilken som helst tilstandsorganisering (Stern, et al., 1998). Avgjørende for barnets tilstand er

omsorgspersonenes evne til å oppfatte hva barnet trenger, dette er avgjørende for om barnet finner sammenheng i opplevelsene. Eksempelvis sult og mat. Gjensidige handlinger og intersubjektive møter i en samspillprosess vil kunne realiseres i et øyeblikk, og også endre relasjonen. For å belyse dette noe kan vi eksempelvis se på mor og barn i en lekesituasjon. Nye høyder av opphisselse og aktivisering oppstår i en lek, og hvis barnet tåler denne økte intensiteten, vil det føre til nye forventninger til lek neste gang. Altså her har noe nytt skjedd, de har vært i et *moment of meeting*, og den implisitte relasjonskunnskapen er endret. Det har i slike nye situasjoner av opplevelser skjedd et avbrekk, eller en stillstans i dialogen, som igjen har ført til en ny relasjonell situasjon.

Viktig i Schibbyes (2009) teori om endring er at terapeuten er emosjonelt tilgjengelig, opprikelig interessert og og til stede. Grunntanken her er at endringsøyeblikket kommer til syne gjennom vedvarende, undrende dialog, og ikke på bakgrunn av et brudd eller en posisjonering. Endring fører til økt refleksivitet/selvavgrensning, som igjen virker inn på selvprosesser, inkludert arbeidsmodeller og samværsskjemaer (Schibbye, 2009 s. 391 f.f).

2.4 Oppbygging av dialektisk relasjonsteori

Schibbye (2009) anvender fenomenologien og eksistensialismen som filosofisk forankring, og legger fokuset til å omhandle individets opplevelser og deres forståelse av seg selv. Dialektisk relasjonsteori bygger på tre nivåer, og har sin forankring i filosofisk tenkning og psykologisk forskning. Vi vil herunder gi en kort redegjørelse av de tre nivåene. Deretter vil vi gå noe dypere inn i eksistensialismen og dialektikk.

Uartikulerte forutsetninger ligger til grunn for metateori, som er første nivå. Dette innebærer hvilke antakelser vi har om andre mennesker (Bateson, 1972). At de betegnes som uartikulert, betyr at de er skjulte for oss. Uartikulerte forutsetninger har likevel betydning for hvordan vi møter andre. Metateori kan sees på som et utkikkstårn med lys på teorien. Dette lyset gjør det mulig å hele tiden vurdere teorien, og ta stilling til mangfoldet av teorier. En metateoretisk oversikt kan eksempelvis gi en terapeut mer autonomi i forhold til teoretiske bevegelser eller syn som gjelder i tiden.

Teori som er nivå to, har en oppmerksomhetsledende kvalitet. Med dette menes det at teorien er med på å lede vår oppmerksomhet til noe, eller bort fra noe. Den er også med på å avgjøre hvor ”vidt” eller ”trangt” vår oppmerksomhet blir fokusert. Teorien er med på å legge føringer for hva vi er ute etter. Den kan ”konstruere” klienten inn i teorien. ”Med andre ord: Vi kan glemme at når teorien ikke passer med våre observasjoner i terapisisituasjon, er det teorien som må endres, ikke det fenomenet teorien skal forklare” (Schibbye, 2009 s. 23). Teorien er altså med på å legge grunnlaget for hvordan terapeuten tenker og handler.

Praksisnivået er tredje og siste nivå. Dette dreier seg om hvordan vi opplever og handler i samspill med andre. De to foregående begrepene er forklarende i forhold til hva vi gjør og hvordan vi tenker, men i praksis står vi ovenfor klienten her og nå. Praksis er umiddelbar. ”Praksis, teori og metateori utgjør tre aspekter som står i et gjensidig forhold til hverandre, påvirker hverandre, skaper hverandres forutsetninger og bør forstås i lys av hverandre. De er med andre ord dialektiske” (Schibbye, 2009 s. 19 f.f).

2.4.1 Eksistensialisme

Eksistensialisme eller eksistensfilosofi er en retning innen filosofien som kjennetegnes ved at den er opptatt av en teoretisk-filosofisk behandling av sentrale vilkår for menneskets eksistens. Dette inkluderer blant annet undersøkelser av frihet, angst, lidelse og erkjennelse av døden – og med mindre vekt på erkjennelsesteori, logikk og naturfilosofi (Olseth, 2013⁵).

Schibbye (2009) anvender en eksistensialistisk filosofisk tilnærming i sin dialektiske relasjonsteori. Historisk sett regner man som regel den danske filosofen Søren Kierkegaard som eksistensfilosofiens far. Eksistensfilosofi kjennetegnes ved at mennesket betraktes som eksistens, og at dette er et mer grunnleggende faktum enn menneskets vesen eller essens. Filosofien starter med et individ som allerede er *kastet ut* i livet og tilværelsene, og setter søken mot betingelsene for den faktiske eksistensen til dette mennesket.

Det er to grunnleggende prinsipper i eksistensialismen, eksistens og essens. Å eksistere betyr å tre frem, å komme til syne for seg selv, og dermed ha et forhold til seg selv. På et grunnleggende nivå er eksistensfilosofi begrunnet med at menneskets konkrete eksistens

⁵ Hentet fra <https://snl.no/eksistensialisme>

betraktes som det elementære, og at menneskets essens kommer i andre rekke (Olseth, 2013). Eksistensialistene er opptatt av det som omhandler værensspørsmål og ontologiske spørsmål, det vil si at de interesser seg for at vi *er* til, er i verden, og ikke nødvendigvis til *hva* vi er (Schibbye, 2009 s. 25).

Essensialistisk filosofi betrakter menneskelig tilværelse som en realisering av en iboende menneskelig essens, denne går forut for det levde livet. Her hevdes det at mennesket er essensielt egoistisk og at alle handlinger også er egoistiske. I eksistensfilosofi vil mennesket handle både egoistisk og altruistisk, og at mennesket selv er ansvarlig for ens egne opptredelser i en bestemt situasjon (Olseth, 2013).

Mennesker fødes inn i verden, eksisterer, er til, dette er en sentral tanke i eksistensialismen. ”Vi må være til før vi kan bli det spesielle selvet vi skal bli” (Schibbye, 2009 s. 25). Det å eksistere vil ha betydning for vårt moralske ståsted og våre handlinger, vi vil derfor ha mulighet til å velge. Våre handlinger er valgt av oss. Vi er selv ansvarlig for hvordan vi lever våre liv.

Vårt innhold viser hva vi blir. I denne sammenhengen ser vi på innhold som handlinger og egenskaper som er preget av de ytre definisjonene av hvem jeg er. Eksistensialistene betegner *innholdet* som essensen. Hva et individ skal være bestemmes av essensen, og representeres av det gitte og faste (Sløk, 1983). Essensialistene derimot, legger til grunn at verden er ferdig, og mennesket trer inn i en plass i en orden, og har livet allerede tilrettelagt, altså er livet forutbestemt.

I en essensialistisk tanke blir ytre definisjoner og ytre ideer vårt innhold, som igjen definerer vårt selv. Dette betyr at de ytre definisjonene bestemmer hvem individet skal være. Eksistensialistene tar sterkt avstand fra denne tanken, de mener at eksistensen kommer før essensen (Sartre, 1957).

2.4.2 Dialektikken

Dialektikk er en metode som gjennom å bruke samtale- da spørsmål og svar, bevis og motbevis, argument og motargument prøver å finne begrepenes innhold og/eller prøver å forstå et problem (Tranøy, 2011).

I dialektikken oppfattes mennesket som noe ikke-ferdig og uforutsigbart, at angst kan frigjøre, at selvrefleksivitet er en menneskelig egenskap, og at mennesket må forstås uavhengig av sin sammenheng. Dialektikken er med på å gi oss et perspektiv, et perspektiv som i likhet med eksistensialismen, utvider vår oppfatning av ”selvet i relasjon”. Altså vår forståelse av selvet og av relasjoner. Dialektikken ser på mennesket i samme syn som eksistensialismen, at mennesket er uforutsigbart, ikke kvantifiserbart og ikke utvikles på en lineær måte.

Forståelsen av mennesket må sees i lys av relasjoner og sammenhenger.

Årsakssammenhenger er sirkulære, altså gjensidig. Mennesker påvirker hverandre kontinuerlig i en transaksjonell prosess. Med dette mener vi at to mennesker i samhandling påvirkes av hverandre: et menneskes væremåten påvirker ikke bare menneskene i samhandlingen, men *selvet* blir gjensidig påvirket av de andres respons.

Vi kan ikke studere mennesker som separate objekter, da forskning på mennesker vil forutsette at forskeren som regel blir en del av forskningen. Dette vil bety at forskeren er med på å gjensidig påvirke den virkeligheten som studeres. Når en skal forstå individet-i-relasjon i dialektikkens lys, innebærer det å se *både- og*, og ikke *enten-eller*. Vi blir gjennom dialektikken minnet på at mennesket fungerer som både subjekt og objekt, ikke bare en av delene. Vi kan si det er en sammenheng (dialektikk) mellom menneskets subjekt- og objektside.

”For nok en gang å understreke det dialektiske: de to sidene viser til hverandre, utsier noe om hverandre og er deler av en helhet. Individet er et opplevende subjekt, men kan se seg som objekt og kan også se andre som subjekt og objekt” (Schibbye, 2009 s. 39).

For å understreke dette noe kan jeg eksempelvis være i sentrum av en opplevelse, men jeg kan også ”se meg selv utenfra”, og betrakte meg som et objekt.

Et annet *både-og* kommer til synet i dialektikken når det gjelder individet: hvor det er snakk om *både* differanse og enhet. Vi mener her at individet både er separert, men står samtidig i

sammenheng med den andre. I en dialektisk forståelse er det viktig at interpsykiske prosesser er i et dialektisk samspill med relasjonelle prosesser. Dette betyr at en persons indre konflikter kan leves ut i forhold til en annen, og motsatt. Dialektikken vil videre legge til grunn problematiske situasjoner der en terapeut *enten* er innlevende *eller* tar ytre perspektiver på klienten. Terapeuten må her veksle mellom å være *i* det sammen med en klient, og det å kunne reflektere og observere forhold til dem, og det som skjer i relasjonen (Schibbye, 2009 s.38 f.f).

4.0 Metode og forskningsdesign

”Å bruke en metode, av det greske ordet Methodos, betyr å følge en bestemt vei mot et mål” (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010 s. 29). Samfunnsvitenskapelig metode dreier seg om hvordan vi skal gå frem for å finne den informasjonen vi trenger om den sosiale virkelighet, hvordan denne informasjonen skal analyseres, og ikke minst hva denne informasjonen forteller oss om samfunnsmessige forhold og prosesser. For å sammenfatte dette handler det om å samle inn, analysere og tolke data, og dette er den sentrale delen av empirisk forskning. Systematikk, grundighet og åpenhet er de viktigste kjennetegnene ved metode/empirisk forskning. Ottal Hellvik (2002 s. 29) mener metodelære gir oss den nødvendige oversikt over de alternative fremgangsmåter og konsekvenser av valgene til de aktuelle alternativene.

I dette kapittelet ønsker vi å belyse hvordan vi har gått frem for gjennomføring av vårt feltarbeid. Herunder vil vi først redegjøre for valg av metode, og derav gå mer i dybden på kvalitativ forskningsmetode. Videre vil vi utdype hvordan utvalget av informanter har foregått, og hvordan vi har gjennomført forskningen og bearbeidet empirien i ettertid. Vi legger også opp til en redegjørelse av hermeneutikk og fenomenologi. Avslutningsvis redegjør vi for etiske utfordringer, reliabilitet og validitet.

4.1 Valg av metode

Valget av metode var for vår del en enkel prosess, det å arbeide kvalitativt ble for oss en selvfølgelighet, dette av flere årsaker. Ut fra vår problemstilling og tema som omhandler miljøterapeuters og avdelingsleders opplevelser av arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner, var det viktig for oss å vise at dette temaet var skjørt, og at vi tok det i aller høyeste grad på alvor. Dette lot seg gjøre ved kvalitativ forskning, da vi var tilstede i rommet og kunne ha en dialog med våre informanter. Denne måten å forske på gjør hele prosessen mer personlig, og det vil være avgjørende for våre funn. Våre forskningsspørsmål og vår intervjuguide var også av en slik art, at det krevdes at vi gikk i dybden og fant essensen i det informantene fortalte. Det var informantenes ord, historier og følelser som la grunnlag for vår

empiri. En kvantitativ undersøkelse i form av eksempelvis et spørreskjema ville ikke gitt oss samme nærheten til dem, som en kvalitativ undersøkelse.

Vi valgte bort en annen kvalitative metode, observasjon. Metoden ville ført til utfordringer, da vårt forskningsfelt fokuserer på hvordan miljøterapeutene og avdelingslederne opplever sitt arbeid med ungdom i utsatte livssituasjoner, og som tidligere nevnt ligger vårt fokus på deres fortellinger om fagfeltet. Som regel er ungdommene under atten år når de bor ved en institusjon. Dette skaper utfordringer med tanke på samtykke til en slik observasjon, og da med bakgrunn i ungdommenes medbestemmelse for deltakelse i forskningsprosjektet. Ungdommene er i en utsatt livssituasjon, og svært mange av dem er sårbare ovenfor andre mennesker, særlig voksne. En annen hindring vi ville møtt ved bruk av observasjon som metode, var at det er klare og strenge regler i forhold til miljøterapeutenes og avdelingsledernes taushetsplikt, både ovenfor ungdommene og deres arbeid. Taushetsplikten kunne blitt utfordret om vi som forskere observerte miljøterapeutene i samspill med ungdommene. Med dette som bakgrunn valgte vi bort observasjon.

Thagaard (2013) skriver at kvalitative metoder går i dybden og er på utkikk etter den grunnleggende betydningen, ofte basert på tekst, bilder eller lyd, mens kvantitativ forskning tar for seg antall og utbredelse, gjerne i kombinasjon med tallmateriale. Kvantitative metoder vektlegger altså i større grad bredde og antall, mens man i kvalitativ metode søker mot dybden, ofte definert som det *meningsfulle*. Ut fra dette mener vi at kvalitativ metode særlig er egnet for vårt forskningsprosjekt, da vi søker miljøterapeutenes og avdelingsledernes opplevelse og mening i deres arbeid. Videre fant vi at semistrukturert intervju, med intervjuguide som utgangspunkt passet oss best. Vi mener at metoden semistrukturert intervju fører til at vi som forskere får tak i informantens egne tanker, erfaringer og følelser.

4.2 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode er en fleksibel forskningsmetode. Metoden brukes for å generere kunnskap om det vi som forskere undersøker. Som tidligere nevnt er hovedforskjellen mellom kvantitativ og kvalitativ forskningsmetode at kvalitativ metode forsøker å gå i dybden, og vektlegger den grunnleggende betydningen, mens kvantitativ metode fokuserer på antall

informanter og utbredelser. Kvalitativ metode er i større grad preget av nærhet og sensitivitet til kildene, mens kvantitative metoder derimot i større grad er preget av avstand mellom forskere og kildene (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

Bakgrunnen for hvilken retning en tar innen forskningsmetode: kvalitativt eller kvantitativt, bør velges med utgangspunkt i hva man ønsker å undersøke. Ofte omtales kvalitative og kvantitative metoder som motsetninger til hverandre, dette mener Ryen (2012) er for lettvindt. Historisk sett mener en at innenfor kvantitativ metode arbeider forskerne som regel opp mot talldata, mens forskerne i større grad arbeider med tekster og ofte visuell data ved kvalitativ metode. Likevel kan metodene bidra til å utfylle hverandre, samtidig som det ikke er så entydige forskjeller mellom metodene.

Et kjennetegn ved kvalitativ metode er at de ofte har få informanter. Hovedgrunnen til at vi valgte kvalitativ metode, er fordi vi ønsker å få et mer detaljert og nyansert empirisk bilde om informantenes perspektiver. Kvalitativ metode sier noe om kvalitet eller spesielle kjennetegn/egenskaper ved det fenomenet som studeres (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010 s. 32). Gjennom studien ønsket vi å få økt innsikt i hvilke erfaringer, forståelser og meninger informantene hadde i møtet med ungdommene. Med utgangspunkt i problemstillingen vår var det ikke nødvendigvis mengden informanter som var avgjørende, men å vinne dypere innsikt i noen informanters yrkeserfaringer og opplevelse av egen praksis. I vårt forskningsarbeid har det vært informantenes opplevelser, oppfatninger av sitt arbeid og sin rolle ovenfor ungdommene som har blitt vektlagt. Det er både fordeler og ulemper ved å jobbe kvalitativt. Med kvalitativ forskning bygger en på et tillitsforhold mellom informant og forsker. Man får et tett og nært forhold til dem man studerer. Dette viser seg eksempelvis underveis i våre intervjuer, da dybden på sensitive områder og i aller høyeste grad det personlige ble belyst. Den største utfordringen med kvalitativ metode var rent metodologisk og etisk, da vi kom veldig tett innpå våre informanter i intervjusituasjonene. Bakgrunnskunnskapene vi har om personene eller situasjonene vi forsker på, er med på å skape en helhetlig forståelse av temaet (Thagaard, 2013).

4.3 Fenomenologi og hermeneutikk

I dette kapittelet vil vi redegjøre for fenomenologi og hermeneutikk, som ifølge Thagaard (2013) skaper rammen for hvordan kvalitative data fortolkes. Disse retningene har vært med på å legge grunnlag for hvillken forståelse vi som forskere har tilegnet oss underveis i vårt forskningsprosjekt. Både hermeneutikk og fenomenologi gir oss en forståelse av hvilken retning vi har når vi forsker ute i felt.

4.3.1 Fenomenologi

”Fenomenologi er både en filosofi med røtter tilbake til den tyske filosofen Edmund Husserl og et kvalitativ forskningsdesign” (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010 s. 82).

Fenomenologisk filosofi er læren om ”det som viser seg”. Det vil si hvordan vi oppfatter at ting eller begivenheter er og fremstår for oss. Med utgangspunkt i et kvalitativt design vil den fenomenologiske tilnærmingen bety å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer med, og forståelsen av et fenomen. I fenomenologisk tilnærming er mestring et nøkkelbegrep, dette dreier seg om at vi som forskere forsøker å forstå meningen med et fenomen (handling eller ytning) sett gjennom en informantenes menneskers øyne. ”Målet er å få økt forståelse av og innsikt i andres livsverk. For å forstå verden må vi forstå mennesket. Det er mennesket som kontinuerer virkeligheten, ikke omvendt” (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010 s. 83). Sett i tråd med dette legger en fenomenologisk tilnærming til grunne at alle mennesker har oppfatninger eller meninger av det fenomenet en møter, selv om man har ideell innsikt i det eller ikke. Vi har som forskere forsøkt å forstå forståelsen til de menneskene vi har studert. Det er viktig å tenke på at alle mennesker oppfatter og tolker ting forskjellig. Et annet viktig moment er at en alltid oppfatter mer enn hva en sanser. Ofte er det en oppfatter og det en sanser to forskjellige ting, og i kombinasjonen vokser meningen med tingen eller fenomenet fram for oss (Fuglseth, 2009).

Ut fra vår problemstilling til forskningsprosjekt falt det oss naturlig å velge et fenomenologisk design, som gjennom kvalitativt intervju finner fenomenologisk innsikt. Vi har som forskere forsøkt å forstå hvordan de ansatte opplever sin rolle i arbeidet med ungdom i utsatte livssituasjoner. Med dette mener vi å ha fått økt forståelse av og innsikt i deres livsverk. Vi har altså laget problemstillingen ut fra hva vi som forskere mente ga mening ut fra det vi ønsket å undersøke.

Det er tre viktige steg i fenomenologisk undersøkelse: Forberedelse, datainnsamling og analyse og rapportering. Datainnsamlingen fra informantene dannet grunnlaget for forskningsprosjektet. Når mennesker møter fenomener har man allerede noen holdninger og meninger om fenomenet. Disse forutsetningen har vi tatt med oss i møtet med verden, dette er en forståelse som avgjør hva slags mening vi finner i det vi undersøker. I tillegg er vi oppmerksom på hva informantene selv har av egne subjektive oppfatninger i intervjuene, dette kommer fram i analysedelen. Vi har som forskere dannet oss et helhetsinntrykk av dataene, og har identifisert og filtrert ut hvilke fenomener som gir mening for informantene. Dette har videre vært viktig siden empirien har blitt redusert til en håndterlig datamengde for vårt analytisk arbeid. Vi har samlet inn all data, og utarbeidet en generell struktur på grunnlag på informantenes informasjon rundt de samme fenomenene (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010 s. 83). Vi har brukt en tilnærmet fenomenologisk metode, og vår forskning og tilnærming til fagfeltet har vært avgjørende for hvordan vi har jobbet.

4.3.2 Hermeneutikk

”Hermeneutikk er tolkningens kunst og vitenskap og handler om forståelse som tolkning” (Ryen, 2012 s. 37). Meningen er å søke tolkninger av samfunnsmedlemmenes virksomhet, ikke kausulforklaringer (Ryen, 2012). Ifølge Heidegger, Gadamer og Ricoeur er hermeneutikk en filosofisk teori om all forståelse. Gadamer som er en vesentlig person i hermeneutisk tenkning, utviklet en generell filosofisk hermeneutikk med vekt på tradisjonsformidling, med utgangspunkt i å kartlegge humanistiske fags metodeproblemer. Gadamer mener den hermeneutiske metode er den eneste adekvate metode i humanistiske disipliner hvor empiriske og naturvitenskapelige metoder er uegnet. En betingelse for sannhet rundt disse områder er en forutgående forståelse av overleveringen eller tradisjonen. Den hermeneutiske sirkel betegner et forhold mellom en helhet og en del i noe som skal gi mening. Hos Schleiermacher og Dilthey tilsvarer den forholdet mellom en del av en noe som kan være persons bevissthet eller liv, forstått som en helhet. Hos Heidegger og Gadamer blir den hermeneutiske sirkel forholdet mellom den konkrete delutlegning av noe og den forståelseshelhet (meningshorisont) som utlegningen befinner seg innenfor (Alnes, 2011).

Vår individuelle, nasjonale og kulturelle arv og bakgrunn blir bestemmende for vår intellektuelle synsrand, vår «horisont». «Horisonten» og situasjonen endres

hele tiden gjennom vår interaksjon med hverandre i situasjoner som selv er resultat av forutgående interaksjoner (Alnes, 2011)⁶.

Til begrepet hermeneutikk kan en knytte tre ulike betydninger: uttrykk, tolkning og oversettelse. Ut fra dette kan en se på en forståelse av at de til sammen reflektere en operasjon kalt hermeneutisk, altså et arbeid som har forståelse som mål. Når vi står ovenfor noe vi ikke skjønner, vil vårt mål bli å forstå det. ”Tolkning og forståelse er viktig for forskere i samfunnsvitenskapen humaniora fordi analyseenheten og datamaterialet som oftest er fenomener som uttrykker meninger i form av menneskers handlinger, ytringer og produksjon av tekster” (Nilssen, 2012 s. 71).

Hvis vi skal se på begrepet tolkning, er det et forsøk på å finne en mening til et forskningssubjekt som overfladisk sett er uklart, kaotisk, komplekst, uforståelig eller til og med selvmotsigende. Målet er å kaste lys over, eller finne en underliggende mening om noe som virker uklart på en tydeligere måte. Det som ofte blir tolket er menneskers erfaringer, menneskelige handlinger, kunst eller fenomener som forstås som meningsbærende. I hermeneutikken må tolkningen og forståelsen sees på som en kunnskapsprosess som skapes gjennom en samtale mellom forskeren og det som skal tolkes. Denne prosessen er en dialog der spørsmål leder til svar, som igjen vil lede til flere spørsmål. Ved en hermenetisk tilnærming vil det legges vekt på at det ikke finnes noen egentlig sannhet, men at fenomener forstås på ulike måter (Nilssen, 2012 s. 72).

Dobbel hermeneutikk er også et vesentlig begrep for forskeren. Dette representerer at forskeren er i en situasjon der vi tolker forskningsdeltakerens fortolkninger av sin situasjon. Forskningsobjektet er både meningsbærende og meningsskaper, altså utgjør dette en dobbelthet. Begrepet uttrykker at mennesker fortolker sin virkelighet, og at samfunnsvitens utfordring er å fortolke denne allerede fortolkede virkeligheten. Med dette menes at forskeren må prøve å gå bak fortellingen til forskningsdeltakeren, og finne frem til begrunnelser, holdninger og refleksjoner som ligger bak det som blir sagt eller gjort, uten å selv legge sin innsikt og tolkning til det som fortelles. Forskeren må la informanten ha sine opplevelser og

⁶ <https://snl.no/hermeneutikk>

meninger om noe, og forskeren må ta i mot denne informasjonen uten å selv farge den som gal eller rett (Erickson, 1986).

I forhold til vårt forskningsprosjekt har vi bygget vår empiri på andre menneskers opplevelser og tolkninger av et fenomen, nærmere bestemt informantenes rolle i arbeid med ungdommer. Vi har fått fortalt hvordan miljøterapeutene og avdelingslederne i barnevernssinstitusjoner opplever og uttrykker sin arbeidspraksis. Vi som forskere har tolket disse opplysningene, og oversetter dette til begrunnelser, analyser og refleksjoner som ligger bak deres fortellinger. Ut fra disse opplysningene har vi forsøkt å finne svar på hva det vil innebære i dialog med informantene. Dette legger til grunn for en fenomenologisk tilnærming med kvalitativt intervju som metode.

4.4 Design og informantutvelgelse

Design kan sees som forskningsprosjektets overordnede logikk som setter våre data sammen med vårt forskningsspørsmål, og metode er den måten vi velger og samle inn våre data på (Fuglseth & Skogen, 2006:24).

I forskningsdesignet presenteres vårt fokus, strategi og taktikk for vår forskning. I dette kapitlet vil vi forklare hva og hvem som ble undersøkt, og hvordan undersøkelsen ble gjennomført. Det er altså «alt» som har med undersøkelsen å gjøre. Med bakgrunn i vår problemstilling, våre forskningsspørsmål og metoden har vi i dette forskningsprosjektet valgt et kvalitativt forskningsdesign. Utviklingen av data/empiri har i liten grad vært styrt av teori, noe som vil si at metoden har vært induktiv (Thagaard, 2013). Vi har jobbet med våre funn og utviklet en forståelse av det teamet vi har forsket på. Årsaken til dette er fordi det er problemstillingen som i hovedsak har vært styrende for hele forskningsprosjektet. I forskningsdesignet inneholder alt som relaterer seg til vårt forskningsprosjekt, og hvilke overveielser og begrunnelser vi gjort i forkant, underveis og i analysen.

Strategisk utvelgelse går ut på at forskerne først tenker gjennom hvilken målgruppe som må delta for at de skal få samlet inn nødvendig data. Neste steg var å velge ut personer fra målgruppen som skal delta i undersøkelsen (Christoffersen & Johannessen, 2012).

Man velger utvalgsriterier først og fremst ut fra problemstillingen og studiets empiri. I vårt forskingsprosjekt valgte vi å bruke homogent utvalg som utvalgsstrategi. Det betyr at utvalget av informanter er gjort for å finne de personene som ved sin bakgrunn og kompetanse, er best egnet for å kunne svare på studiets spørsmål (Thagaard, 2013). Utvalgsriteriene var at informanten måtte ha stilling som miljøterapeut eller som avdelingsleder. Samtlige avdelingsledere hadde tidligere jobbet som miljøterapeuter. Vi valgte informanter med liten variasjon ut fra sentrale kjennetegn, dette for å avdekke mulige like eller ulike erfaringer innenfor en relativt homogen gruppe. Denne utvalgsstrategien blir ofte brukt i forbindelse med gruppesamtaler, fordi deltakerne ofte kommuniserer lett med hverandre. Demografiske variabler blir ofte brukt for å sikre homogenitet, og de mest vanlige kriteriene er kjønn, alder, bosted, utdanningsnivå, yrke og familiesituasjon. Baktanken med å velge ut miljøterapeuter handlet først og fremst om at det er deres opplevelser, historier og følelser forskingsprosjektet handlet om. Det ble ikke lagt noen føringer for kjønn i utvalget. I utvalgsstrategien lå det et ønske om å finne miljøterapeuter som var opptatt av miljøterapi, og som ønsket å delta på et intervju. De aller fleste informantene som ble valgt hadde flere års erfaring med å jobbe som miljøterapeut.

Yrkesbetegnelsen miljøterapeut er en samlet begrep som omhandlet utdanningsnivå, på minimum tre års høgskole- eller universitetsutdannelse (Utdanning.no, 2016). Innenfor våre informanter var det stor variasjon. Eksempelvis var en av informantene politi, en var lærer, flere var barnevernspedagoger, mens andre igjen var vernepleiere. Felles for dem alle var at de nå jobbet i barnevernsinstitusjoner. Informantenes erfaringer og tanker vil ha større betydning enn deres felles demografi (Christoffersen & Johannessen, 2012). I utvalg med typiske tilfeller utvikler forskerne en egenskapsprofil for det gjennomsnittlige tilfellet, og forsøker deretter å finne konkrete individer som passer inn i denne profilen.

Thagaard (2013) påpeker at kvalitative studier sjeldent består av mange informanter, og at utvalgets størrelse avhenger av problemstillingen, og hvor mange kategorier vi som forskere inkluderer i utvalget. Videre sier hun at gode strategiske utvalg kan utvikle beskrivelser, begreper og teoretiske modeller som blant annet forteller om kjennetegn og mening. Disse kjennetegnene og meningene har relevans for sammenhenger utover den konteksten studiet ble gjennomført.

Ut fra studiets omfang og metode ble det vurdert at det var tilstrekkelig med elleve informanter. På den ene siden ville det være slik at for få informanter ville ha begrenset innholdet i dataene. Likevel må man være observant på at overførbarheten ikke nødvendigvis øker proporsjonalt med antall informanter. På den andre siden kan et for stort antall informanter innenfor kvalitative studier medføre at materialet blir lite oversiktlig og analysen krevende (Johannesen, Tuft, & Christoffersen, 2010). Med bakgrunn i dette endte vi opp med elleve informanter. Våre informanters opplevelser og meninger om arbeidet med ungdommer i utsatte livssituasjoner er ikke representativ, eller overførbart til alle miljøterapeuter og avdelingsleder, men deres erfaringer og beskrivelser kan fortelle noe om hva som kjennetegner arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner. De beskrivelsene som informantene kommer med representerer en bestemt kontekst, og gir et grunnlag for bedre å kunne nærme seg feltet, som i utgangspunktet er lite forsket på.

4.4.1 Utvalgsstørrelse

Vi baserte våre intervjuer på elleve informanter, hvorav alle jobber i barnevernsinstitusjoner. Vi valgte å ha med to grupper i utvalget, avdelingsledere og miljøterapeuter. Vi mente det var en god gruppe informanter til vårt forskningsarbeid; det er ikke for få, men heller ikke for mange. Om det hadde blitt for mange informanter ville man fått problemer med å gå i dybden av kildematerialet, og vi kunne kommet i konflikt med prosjektets tid og ressurser. Om man har for få informanter vil det være alt for lite datamateriale til å generalisere empirien (Fuglseth & Skogen, 2006).

De kriteriene vi har valgt å legge til grunn for våre valg av informanter, har vært svært vesentlig fordi dette kan være med på å påvirke resultatet av undersøkelsen i stor grad. Våre informanter er en heterogen gruppe, bestående av miljøterapeuter og noen avdelingsledere. Arbeidsoppgavene og tilnærmingen til fenomenet vil være noe ulike, men samtidig vil gruppen ha noe til felles, tilnærmet lik homogen, siden de alle har til felles at de arbeider med ungdom i utsatte livssituasjoner (Christoffersen & Johannessen, 2012 s. 49).

Som en konsekvens av ulike arbeidsoppgaver valgte vi å legge opp to forskjellige intervju, og dermed to intervjuguider. Herunder avdelingslederne ble en gruppe og miljøarbeiderne i den andre. Avdelingslederintervjuene hadde i større grad fokus på en generell bakgrunnsinformasjon om deres institusjon, hvilke verdier som lå til grunn og hvilke tiltak de jobbet etter. Intervjuene som ble gjennomført med miljøterapeutene vektla i større grad deres

eget arbeid med ungdommene, og da spesielt deres relasjonsbygging. Vi løftet blikket mot hvordan de jobbet med ungdommene, hvilke retningslinjer de fulgte og hvordan de selv opplevde sitt arbeidet. Vi fikk to-tre informanter fra hvert forskningssted, dette for å få en bredere helhet fra hver ungdomsinstitusjon (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010 s. 105).

4.5 Kvalitativt forskningsintervju

Intervju er en av de mest brukte metodene for innsamling av kvalitativ data. Det er en fleksibel metode, som gjør at forskeren får fyldige og detaljerte beskrivelser. Kvale og Brinkmann (2009) karakteriserer det kvalitative forskningsintervjuet som en samtale med en struktur og et formål. Her er strukturen knyttet til fordelingen av roller i intervjusituasjonen. Forskeren, eller i vårt tilfelle forskerne, stiller spørsmål, og følger opp svar fra informanten. Partene er på så måte ikke likestilt under intervjuet, da forskerene styrer intervjuet med spørsmål og kontrollerer situasjon. Kvalitative intervju kan likevel forstås mer som dialog mellom mennesker enn som rene spørsmål og svar. Baktanken er å innhente forståelse eller en beskrivelse av noe. Hvilken datamateriale forskeren får, avhenger av problemstillingen og de ulike spørsmålene underveis i intervjuet. Man tolker datamaterialet, betydningen av de ulike fenomenene som beskrives i intervjuet. For å lette på arbeidet til forskeren tas intervjuet som regel opp digitalt, gjennom lydbånd, digital diktafon, ipod eller lignende. Årsaken er for å få forskeren til å være mer tilstede under intervjuet, samtidig som det letter etterarbeidet (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

Kvalitative intervju er best egnet dersom forskeren har behov for å gi informantene større frihet til å kunne uttrykke seg. Dette vil gjøre det lettere å få frem informantens erfaringer og oppfatninger. Rekonstruksjon av hendelser, historiefortelling, situasjonsbetingelser og kompleksitet og nyanser ved sosiale fenomener er alle situasjoner der kvalitativt intervju egner seg svært godt. Intervju kan også brukes som supplerende metode, for å belyse ulike forskjellige synsvinkler (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010 s. 137).

Ustrukturerte intervju er uformelt med åpne spørsmål. De har ikke på forhånd utviklet en helt fastlagt og klart strukturert intervjuguide, derfor stiller forskeren spørsmål som gradvis leder

informanten til å gi den ønskende informasjonen. Ustrukturerte intervju kjennetegnes ved at spørsmålsformuleringen ikke er nøyaktig nedtegnet, men formulert i form av stikkord eller beskrivelser som intervjueren tar utgangspunkt i når spørsmålene formuleres (Kvale & Brinkmann, 2009). Som forskere er det viktig at man er oppmerksom på at denne formen for å innhente informasjon på, kan være av sensitiv karakter og dermed være vanskelig for informanten å uttrykke. Et ustrukturert intervju vil i stor grad føre til en uformell setting, da intervjuet i stor grad bærer preg av en samtale. Forskeren tilpasser seg spørsmålene ut fra situasjonen. Risikoen med et slik intervju er at intervjuen kan bli påvirket ut fra relasjonen mellom forsker og informant, noe som igjen påvirker informasjonen.

Ustrukturerte/semistrukturert intervju har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt som inneholder tema og spørsmål. Likevel kan rekkefølgen på intervjuguiden variere og forskerne kan gå ut fra intervjuguiden, i motsetning til hva en kan i strukturerte intervjuer hvor man på forhånd både har bestemt tema og spørsmål, samt rekkefølgen på spørsmålene. Altså inneholder strukturerte intervju faste svaralternativer ut fra en intervjuguide som man følger fra spørsmål en til siste spørsmål. En intervjuguide er en liste over temaer og generelle spørsmål som skal gjennomgås i løpet av intervjuet (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010). Fordelen ved å bruk av semistrukturert intervju er at den innhenter en overordnet tema og viktige spørsmål, samtidig som man i løpet av intervjusituasjonen kan få en større dybde forståelse eller ta opp andre viktige momenter i intervjuet, da man ikke trenger å følge intervjuguiden fra punkt til prikke (Fuglseth, 2009; Skogen & Fuglseth, 2012)

I vårt forskningsprosjekt har vi valgt semistrukturerte intervju som metode, med utgangspunkt i to forskjellige intervjuguides. Vi har tilpasset intervjuguidene ut fra to grupperinger. En intervjuguide til miljøterapeutene og en til avdelingslederne. Årsaken til at vi valgte semistrukturert intervju som metode var fordi vi mente metoden var best egnet til vårt forskningsprosjekt. Vi hadde anledning til å bevege oss frem og tilbake i intervjuguiden, bytte om på temaene, samtidig som vi kunne gå litt utenfor intervjuguiden. Dette kunne vært hensiktsmessig hvis informantene kom med interessante utsagn som vi ønsket å spinne videre på. Vi hadde også muligheten til stille oppfølgingsspørsmål om vi så det som hensiktsmessig. Da vårt forskningsprosjekt omhandlet et ømfindelig tema, var det viktig at vi la til rette for at intervjusituasjonen ble så komfortabel som mulig for våre informanter. Vi startet derfor med

litt hverdagslig prat, før vi snakket litt generelt om de institusjonene vi besøkte, på denne måten følte vi at stemningen ble noe ”myket opp”, og at vi alle slappet mer av. Det at informantene har følt seg trygge underveis i intervjuene har hatt innvirkning på våre funn.

4.5.1 Utarbeiding intervjuguide og transkribering

Intervjuguide er en liste over temaer og generelle spørsmål som skal gjennomgås i løpet av intervjuet. En intervjuguide vil vanligvis ha en viss struktur på temaer, men denne kan endre seg dersom informanten trekker frem andre interessante temaer i løpet av intervjuet (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010 s. 139). Intervjuguiden vil fungere som et hjelpemiddel, som et kompass for oss og hjelpe oss å holde fokus på de temaene vi ønsker å belyse i vårt forskningsprosjekt. I begynnelsen av intervjuene var det nødvendig å få et mest mulig avslappet forhold til informanten, gjerne gjennom noen brede og avslappende spørsmål, dette var intervjuguiden delaktig i (Fuglseth, 2009 og Skogen & Fuglseth, 2012).

Det falt oss helt naturlig å bruke to intervjuguider i vårt forskningsprosjekt, dette med utgangspunkt i de to forskjellige gruppene vi har valgt som informanter. Intervjuguiden inneholder som tidligere nevnt ideer eller spørsmål som la føringer for samtalen. Intervjuguidene dannet grunnleggende referanser for hva samtalens overordnede tema burde omhandle, samtidig som vi hadde anledning til å bytte rekkefølge eller føre oppfølgingsspørsmål underveis i intervjuene (Fuglseth, 2009 og Skogen & Fuglseth, 2012).

Vi brukte mye tid på å utarbeide to gode intervjuguider (Se vedlegg 3 og 4). Vi startet med å utarbeide en intervjuguide med utgangspunkt i hovedtemaene. Etter mye arbeid og dialog med vår veileder, fant vi ut at vi måtte ha to intervjuguider. Dette med bakgrunn i at det ville være forskjellig fokus og empiri fra avdelingsledernes side, sammenlignet med miljøterapeutenes side. Likevel valgte vi å særlig vektlegge miljøterapeutenes side, da vi har mest fokus på deres arbeidssituasjoner og opplevelser. I intervjuene med avdelingslederne stilte vi spørsmål om hva de ville gjort dersom de var miljøterapeuter, eller eventuelt hva de gjorde da de selv hadde vært ”på gulvet” før de ble avdelingsledere. Begge intervjuguidene var bygget av en slik karakter at vi først startet med det generelle, noe uformelle spørsmål. Årsaken var å få informantene til i større grad å slappe av, og komme i gang med refleksjonen rundt hovedtemaene. Videre stilte vi gradvis mer personlige spørsmål. De personlige spørsmålene gikk ut på deres følelser og verdier i arbeidet. Spørsmålene videre gikk ut på

hvordan de opplevde arbeidet sitt, om de var forberedt på en slik type jobb, om lovverket påvirker/påvirker ikke, og om de kunne tenke seg å endret noe. Helt avslutningsvis stilte vi oppfølgingsspørsmålet om det er noe vi ikke har snakket om som informantene mente var viktig å ta opp. Dette spørsmålet kom etter at vi hadde stilt informantene et framtidsrettet spørsmål, om de så seg selv i dette arbeidet om fem år, hvorfor/hvorfor ikke.

Med bakgrunn i to gode intervjuguider, mener vi at vi har gjennomført gode semistrukturerte intervju. Hovedtemaene var klare på forhånd. Likevel hadde vi anledning til å stille oppfølgingsspørsmål eller bytte på rekkefølgen om det ble naturlig.

Vi valgte å transkribere intervjuene i bokmålsform for på best mulig måte kunne anonymisere informantene i vårt forskningsprosjekt. For å ivareta anonymiteten enda mer, hadde vi kun opplyst våre informanter som mannlige- eller kvinnelig miljøterapeut og avdelingsledere. Årsaken for at vi ikke har delt kjønnene blant avdelingslederne, var fordi det var for få informanter med tanke på anonymisering. Vi fordelte intervjuene mellom oss og startet arbeidet med å transkribere. Etter hvert som intervjuene ble ferdig transkribert, gikk vi gjennom dem samlet, før vi sendte dem til informantene for gjennomgang. Vi fikk ikke noen tilbakemeldinger på at noe av empirien måtte fjernes.

4.6 Datainnsamling og intervjusituasjon

Vi startet arbeidet med å finne frem til en begynnende problemstilling, og aktuelle institusjoner for forskningen høsten 2015. Etter samtale og drøfting med veileder utarbeidet vi informasjonsskriv (vedlegg 2) og intervjuguide, (vedlegg 3 og 4) før vi senere fikk godkjenning av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) i november 2015 (vedlegg 1). Deretter tok vi kontakt med de aktuelle institusjonene i Nord-Norge, der vi sendte informasjonsskriv, og en presentasjon av oss selv, vår idé og vår daværende problemstilling. Informantene var på plass rett etter nyåret, og intervjuene fant sted fra januar til mars. Vi var overveldet over den positive responsen vi fikk, da vi hadde tanker om at det kunne bli vanskelig å få informanter til å stille opp, på grunn av at temaet var ganske skjørt. Informantene undertegnet en samtykkeerklæring (vedlegg 5), som la frem retningslinjene for intervju, etterarbeid og behandling av datamateriale. Vi sendte våre intervjuguider per mail,

slik at både avdelingslederne og miljøterapeutene hadde anledning til å sette seg inn i temaet. Vi ønsket at de skulle få tilstrekkelig med informasjon, men samtidig ikke så mye at det kunne legge føringer for uttalelsene. Det var viktig for oss at det var deres versjon som ble fortalt, og ikke det de trodde at vi ønsket å høre. Med bakgrunn i dette følte vi at informantene var klar over hva de gikk til, og vi fikk de opplevelsen og oppfatningene av fenomenet som vi ønsket. Vi opplevde at intervjuguiden var grunnelementet i intervjuene, men at hvert enkelt intervju tok forskjellige retninger, og ga oss dermed bredere og dypere empiri. Dette gjorde også at det krevde full oppmerksomhet og tilstedeværelse av oss som forskere, da vi hele tiden var på ”hugget” for oppfølgingsspørsmål tilpasset hvert individuelle intervju.

Før vi startet med intervjuene, gjennomførte vi et prøveintervju. Etterfølgelsen av dette, endte med noen tilspisninger av intervjuguidene, noe som resulterte i bedre fokus rundt problemstillingen vår. Vi tok lydopptak av intervjuene, noe som gjorde at vi kunne fokusere fullt og helt på informanten og intervjusituasjonen. Vi hadde også med notatbok, slik at vi kunne notere kjappe oppfølgingsstikkord. Intervjuene tok i overkant av en time, noen kortere og andre noe lengere. Informantene ga inntrykk for at de ble komfortable i situasjonen, noe som gjorde at stemningen ble naturlig. Flere uttrykte at de glemte av lydopptaket underveis i intervjuet.

I vårt forskningsprosjekt har vi forsøkt å legge opp en hyggelig og naturlig setting for både informantene og oss. Intervjuene fant sted på institusjonenes pauserom og noen ved avdelingsledernes kontor. Det var utfordrende å finne et mer nøytralt sted, hvor informantene i mindre grad var formet av miljøet rundt intervjusituasjonen. Ved noen av intervjuene ble det noen små avbrytelser. Likevel var både vi som forskere og ikke minst informantene fokusert og forsøkte å skape en samtale uten noen formell atmosfære. Informantene førte i stor grad samtalen, og vi brukte ikke intervjuguiden slavisk. Gjennomgående i intervjuene var at man i begynnelsen startet ved hjelp av intervjuguiden, og at vi lengre ut i intervjuet hentet den frem innimellom. Selv om vi hadde et overordnet tema som vi fulgte, hadde vi likevel tatt hensyn til individuelle forskjeller underveis i intervjuene. Dette ga oss også friheten til å plukke opp aktuell empiri også utenfor vår intervjuguide. Altså kunne vi tilpasse spørsmålene våre etter situasjon og følge opp det vi fikk opplyst under samtalen (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

4.7 Grounded theory- analyse og tolkning av data

Grounded Theory er en form for kvalitativ forskningsmetode, som benyttes for å utvikle nye teorier, som senere kan testes empirisk. Dette er en forskningsmetode som først og fremst har som formål å generere teori. Forskerne forsøkte ved benyttelse av Grounded Theory å flytte fokus fra å teste ut teori (i samfunnsvitenskapen), til å generere teori ut fra empirisk materiale. Målet med denne metoden var å forminske avstanden og fokusere på en systematisk fremgangsmåte for å produsere og utarbeide teori fra kvalitativt empirisk materiale. Glaser og Strauss (1967) la vekt på at generaliseringen av teori ikke er diffus og usystematisk, men derimot en prosess der forskerne må være tett på det empiriske materialet, gjerne gjennom intervju. De kaller Grounded Theory en induktiv metode (det å trekke en slutning fra det individuelle til det allmenne), der forskerne utvikler kategorier gjennom abstraksjoner ved hjelp av det empiriske materialet. Grunntanken i denne metoden er at datainnsamling, koding og analyse går hand i hand. Spørsmål som er stilt i analysen, kan man på bakgrunn av dette raskt finne svar på ved å gå tilbake til feltet for å granske videre, og samle inn tilleggsdata, denne prosessen kalles teoretisk sampling. Når forskere bruker intervju for innsamling av data, får en ofte funn som går igjen. Eksempelvis begrepet ”forståelse”, dette begrepet blir dermed en abstraksjon av datamaterialet, og herunder finner forskere nye underkategorier som passer sammen med kategorien ”forståelse”. Dette kan eksempelvis være ”problematikk” og ”bakgrunn”, i vårt tilfelle. Neste steg var og sammenligne ulike caser som leder frem til mer generelle konsepter som ”bygge relasjon ved hjelp av forståelse av ungdommers bakgrunn og problematikk”. Til slutt ble alle underkategoriene for hver kategori lagt sammen, slik at dette i fellesskap ledet frem til mer substansiell teori om feltet. I neste omgang kan denne nye teorien også studeres kvantitativt for validering i en større populasjon. Når ytterligere datainnsamling ikke lenger gir ny kunnskap, men bare stadfester allerede utviklet teori, avslutter en datainnsamlingen og analysen (Krumsvik, 2014).

Grounded Theory er metoden vi har brukt for å analysere vår data. Metoden passet sammen med vår problemstilling og tolkning av vår data. Det er vanlig å bruke denne metoden når en benytter intervju for innsamling av datamateriale. Metoden falt naturlig da vi ikke ønsket at teorien skulle være styrende for hva vi som forskere har sett etter, men heller la forskningsfeltet og våre funn være styrende sammen med vår problemstilling. Vi har brukt

teorien i stadier i forskningsprosjektet, ved eksempelvis analysedelen og fortolkningene av våre funn. Det vil dermed ikke si at Grounded Theory avviser bruk av teori, det vil heller si at metoden i langt større grad bruker teori i samsvar med andre typer data. Baktanken er at teorien ikke skal være førende eller styrende på hva man som forskere leter etter, slik at man som forskere i større grad kan være åpne ovenfor vårt forskningsfelt og dataene vi har funnet. Som forskere startet vi åpent, men har underveis i forskningsprosjekt snevret oss inn mot målet. Dataen ble analysert underveis, noe som har ført til at vi har hatt anledning til å danne ny oppfatning av hva som faktisk er sentralt i vår data, og ut fra dette fokusere dypere i undersøkelsen (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

Analysearbeidet vårt startet allerede ved første møtet med våre informanter. Vi hadde på forhånd laget en intervjuguide som var utgangspunkt for de semistrukturerte intervjuene. Etter hvert som samtalene med informantene gikk, ble vi som forskere presentert for nye retninger og interessante temaer som gjorde at intervjuene fikk noen spennende utskudd. Etter alle intervjuene var gjennomført, sto transkriberingen for tur. Det at vi hadde benyttet oss av digital diktafon, lettet dette arbeidet. Her ble grovsorteringen av empirien gjort, og vi ble presentert for noen interessante tema. Nå begynte vi arbeidet med koding og kategorisering av empiri. Corbin og Strauss (1990) benyttet seg av en tretrinns modell for kodingsarbeidet. De tre trinnene er *åpen koding*, *aksial koding* og *selektiv koding*.

Åpen koding er første steg i analysearbeidet. Her bryter forskeren ned, konseptualiserer og kategoriserer empirien etter nøye gjennomgang. Her var det vesentlig å gi fenomenene navn som tilsier hva de representerer. Dette gjøres ved å stille spørsmål om hva det er, og hva det representerer (Corbin & Strauss, 1990). Når vi var ferdig med alle elleve intervjuene, og disse var transkribert, ble det store mengder empiri. Dette gjorde at det første steget i analysen ble noe omfattende. Vi leste gjennom transkripsjonene flere ganger, og delte inn samtalene etter tema, for deretter å gi de ulike delene koder. Etter denne prosessen fikk vi et materiale som var mye enklere og forholde seg til, og det ble lettere for oss å finne hovedtrekkene for videre analyse (Se modell 1).

Aksial koding handler om å dele opp kategoriene, og sette de sammen på nye måter (Corbin & Strauss, 1990). Da vi var ferdig med den åpne kodingen gikk vi i gang med den aksiale

kodingen. Herunder kom vi frem til ni kategorier som viste seg interessante i vårt datamateriale: Tydelig voksen, humor, interesser, relasjon, teamarbeid, lovverk, mestring, modning og ettervern. Etter nøyere gjennomgang av disse kategoriene fant vi at datamaterialet trakk i fire ulike retninger. De ni kategoriene ble systematisk fordelt under hver av de tre første hovedkategori, og ble våre underkategorier som utgjorde en viktig del av en stor helhet. Den fjerde hovedkategorien har egne kategorier som er meningsbærende kun for denne kategorien, i denne sammenheng (Se modell 1).

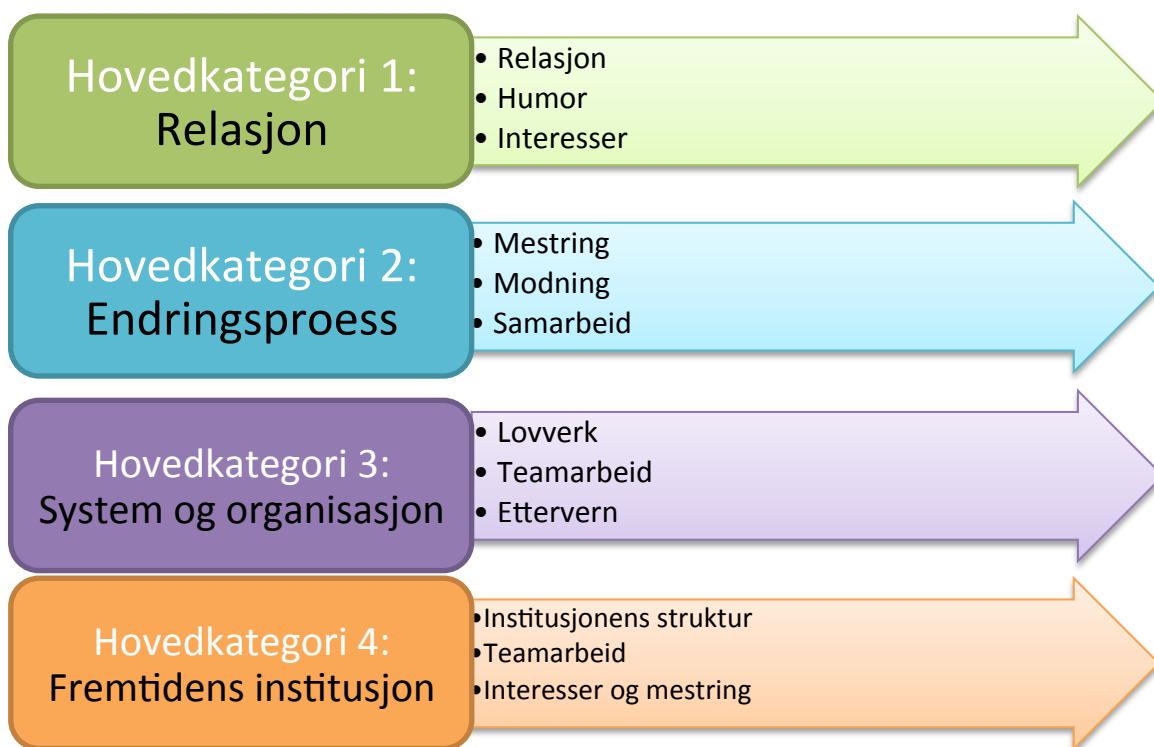
Selektiv koding betegnes ofte som det siste trinnet i analysemodellen, og her handler det om å sy sammen de ulike segmentene til en helhetlig fremstilling (Corbin & Strauss, 1990). Denne fasen handler om å avdekke kjernekategoriene for forskningsprosjektet, hvor vi tidligere nevnte at vi fant fire retninger. Vi valgte og bruke disse fire hovedkategoriene, med tilhørende underkategorier til de tre første, da den siste vil ha egne underkategorier. Vi har her forsøkt å finne ut hvordan de fire hovedkategoriene forholder seg til hverandre, påvirkes av hverandre og støttes av hverandre for å kunne svare på problemstillingen for forskningsprosjektet. Dette arbeidet har ledet frem til de endelige drøftingene og har pågått helt til ferdigstillingen av forskningsprosjektet. Den fjerde hovedkategorien skiller seg noe ut, da den har et mer fremtidsrettet perspektiv, og er informantenes tanke om hvordan en institusjon bør være. Denne har også underkategorier, henholdsvis: institusjonens struktur, teamarbeid og interesser og mestring (Se modell 2).

1. Betydningen av å bygge gode relasjoner	Relasjon	Relasjonsbygging
	Humor	
	Interesse	
2. Kjennetegn ved god praksis for å bedre ungdommenes utfordringer i hverdagen	Mestring	Endringsprosess
	Modning	
	Samarbeid	Organisasjon og ledelse
3. Innvirkning av system og organisasjon	Institusjonens struktur	Fremtidens institusjon
	Teamarbeid	
	Interesser og mestring	

(Modell 1)

Hovedkategorier med underkategorier:

(Modell 2)

4.8 Validitet og reliabilitet

Det finnes anerkjente vitenskapelige metoderegler og kunnskapskrav. Metodene skal gi troverdig kunnskap. For at vårt forskningsprosjekt skal være troverdig betyr det at kravene til validitet og reliabilitet må være oppfylt (Dalland, 2007 s. 50).

Et grunnleggende spørsmål i all forskning er hvor pålitelig data er. Det er derfor både essensielt og relevant at alle forskere stiller seg spørsmål rundt dataens pålitelighet. Dataens pålitelighet betegnes på forskerspråket som reliabilitet, og betyr pålitelig. Reliabilitet henger sammen med nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som skal brukes, måten de er samlet inn på, og til slutt hvordan de bearbeides (Christoffersen & Johannessen, 2012). I praksis betyr dette at de ulike leddene i prosessen må være fri for unøyaktigheter (Dalland, 2007). I kvalitative forskningsintervju handler det mer om å få fram forhold som viser

hvordan intervjuene ble gjennomført, kodet og analysert, informantenes stemmer og vår egen forforståelse.

I et intervju ligger det naturlig nok en mulig feilkilde i selve kommunikasjonsprosessen. Har informantene oppfattet spørsmålene riktig, er lyden på opptakeren god nok og forstår vi våre forkortelser i notatene. Dette er noe vi som forskere har vært oppmerksom på for å ikke svekke vår pålitelighet i vårt forskningsprosjekt. Betydningen av et godt forarbeid, og oppmerksomhet i gjennomføringen har redusert de vanligste feilene (Dalland, 2007). Hjelpemidler som intervjuguide og lydopptaker bidro til mer pålitlig empiri.

I vårt forskningsprosjekt ville det være problematisk å teste ut dataens pålitelighet. Årsaken til dette er at det eksempelvis bare er vi to som forskere, og ikke flere som undersøker samme fenomen. Altså vil framgangsmåten interreliabilitet være problematisk. Den andre framgangsmåten test-retestrelabilitet, vil i vårt forskningsarbeid vært lite hensiktsmessig. Om vi gjentar samme intervju med samme gruppe på to forskjellige tidspunkter, vil det trolig ikke i stor grad påvirke dataens reliabilitet, siden essensen eller hovedbudskapet i intervjuet trolig ville vært det samme. Dataen vi har fått i vårt forskningsprosjekt omhandler i stor grad hva informantene valgte å informere oss om, og hva slags situasjon og tema de udyper i selve intervjuet.

Data er ikke selve virkeligheten, men representasjoner av den. Validitet omhandler hvor godt eller relevant den dataen vi har samlet inn, representere fenomenet vi undersøker. Validitet betyr gyldighet. Vi har flere former for validitet; begrepsvaliditet, intern validitet og ytre validitet (Christoffersen & Johannessen, 2012). Begrepsvaliditet omhandler hvor godt den generelle informasjonen henger sammen med de konkrete dataene i undersøkelsen. Begrepsvaliditet kalles målingsfenomen, med dette menes hvorvidt det generelle fenomenet som skal undersøkes, og målinger/operasjonlisering henger sammen (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

For å fastslå om dataene er valide, er det i enkelte tilfeller sunn fornuft som spiller inn, og i andre tilfeller må det gjennomføres systematiske validitetstester. Dette må sees i sammenheng med forskningsfeltet. Det er viktig at validitet ikke oppfattes som noe absolutt, som om data

er valide eller ei, men som et kvalitetskrav som kan være tilnærmet oppfylt (Christoffersen & Johannessen, 2012). For å styrke validiteten i vår forskningsprosjekt valgte vi å gjennomføre elleve intervju på fire ulike institusjoner i Nord-Norge. Vi valgte ut to-tre forskjellige informanter fra samme arbeidsplass, hvorav en av disse var i ledelsen ved institusjonen. Alle informantene hadde minimum tre års høgskole- eller universitetsutdannelse rettet mot arbeid med ungdom. Utdannelsene deres ga grunnlag for å være miljøterapeuter ved deres institusjon. Årsaken for at vi har valgt hele elleve informanter og fire institusjoner er for å gi oss bredere datamateriale som styrket validiteten for vårt forskningsprosjekt. Det har vært av forskningsmessig interesse å høre om deres opplevelser og erfaringer, samt å finne ut om noe har overføringsverdi og ikke bare var knyttet til enkelte arbeidskulturer.

4.8.1 Ethiske utfordringer

Prinsipper, regler og retningslinjer for vurdering hvorvidt handlinger er riktige eller gale, ligger til grunn for det som omhandler etikk. All virksomhet som eksempelvis intervju, må bedømmes ut fra etiske standarder og oss forskeres etiske utfordringer. Etikk dreier seg om alt fra forholdet mellom mennesker, altså hva en kan gjøre og ikke gjøre mot hverandre, men også om det som ikke er konkrete handlinger som påvirker oss mennesker imellom. Kvalitative forskningsmetoder innebærer møter mellom mennesker der normer og verdier utgjør viktige elementer av kunnskapen som utvikles. Det er viktig at forskeren er kjent med de spesielle utfordringer som dette medfører (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

Prosjektet har blitt meldt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), og har blitt godkjent. Regional etisk komité (REK) påkreves ikke fordi utvalget av informanter er profesjonelle utøvere som skal intervjues om opplevelser av sin arbeidssituasjon.

Som forskere har vi en del etiske vurderinger å ta hensyn til. Etikk dreier seg om prinsipper, regler og retningslinjer for vurdering av om handlinger er riktige eller gale (Johannessen, Tufte, Christoffersen, 2011). I vårt forskningsarbeid har vi tatt høyde for at våre informanter har rett til selvbestemmelse og autonomi. Informantene har selv valgt å delta i forskningsprosjektet, og latt seg intervjuet om opplevelser av arbeidet deres. Noen av forskningsspørsmålene i forskningsprosjektet dreier seg om erfaringer, tanker og verdier som informantene kan ha sterke minner om, og et følelsesladet forhold til. Særlig kan de konkrete hendelsene informantene beskriver være påkjennende. Til tross for dette har vi tatt

utgangspunkt i at det har vært frivillig å delta, og har derfor ikke tatt utgangspunkt i at informantene kan ha traumatiske forhold til sine erfaringer. Likevel var vi observant på eventuelle emosjonelle affekt som kunne ligge latent hos informantene.

For oss var det viktig å møte hver informant med ydmykhet og empati. Derfor var vi tydelige på å informere informantene om at de på et hvilket som helst tidspunkt kunne trekke seg som informant, uten at de trengte å gi oss forskere en årsaksforklaring, om det er før, under eller i etterkant av intervjuet. Under noen av intervjuene ble det tatt litt lenger pauser enn andre, alt etter stemning og fortellinger. I tillegg sendte vi intervjuguiden på forhånd, slik at de hadde anledning til å lese igjennom og forberede seg. Ingen av informantene ga uttrykk for å ikke dele sine opplevelser og tanker. De ga uttrykk for at de synes at det var godt å få snakke ut, og at det var noen som tok seg tid og interesse for å finne ut om arbeidet de gjør, og som til tider krever mye av dem.

Alle opplysninger er anonymisert på en slik måte at informantene ikke kan gjenkjennes av utenforstående. Institusjonene er kun nevnt som en institusjon i Nord-Norge, og på de institusjonene hvor vi har fått vite interne forhold om arbeidsplassen som de ellers ikke ville ha snakket med en utenforstående om, eller informasjon som er spesielt for den enkelte institusjon, er anonymisert. I noen av intervjuene kunne informantene dele informasjon om kollegaer, institusjonen eller andre institusjoner uten at de navnga disse. Disse er også blitt anonymisert.

Informantene ble opplyst i forkant av intervjuene at vi brukte lydopptaker og notatbok for å sikre bedre empiri. Dette medførte at vi klarte å være mer til stede under selve intervjuene, og hjalp oss i etterarbeidet med intervjuene. Lydopptakene har blitt oppbevart på et sted uten at andre enn vi har tilgang til de, og lydfilene har blitt avkodet. Etter at vi transkriberte intervjuene ble lydfilene slettet. Vi valgte bort bildeopptaker for å hindre belastning på våre informanter, og å sørge for en mer naturlig setting.

Hver enkelt skal ha rett til å bestemme hvem man ønsker å ”slippe inn” i livet sitt og hva som skal ”slippes ut” av informasjon. Vi er altså nødt til å ta hensyn til, og respektere informantenes privatliv (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010). Dette er desto viktigere

siden vi vil undersøke informantenes jobberfaringer, og rolle i møte med ungdommer i utsatte livssituasjoner, som derav er knyttet opp mot vår problemstilling. Det var helt avgjørende at vi som forskere understreket at vi vil opprettholde konfidensialiteten, og ikke brukte de opplysningene vi fikk i intervjuene på en slik måte at de kunne identifiseres. Dette var viktige faktorer som måtte opprettholdes for at vi i det heletatt kunne finne informanter som ønsket å stille seg disponibel til intervju.

Temaet vi ønsket å intervju våre informanter om var sårbart og avkledende. Derfor var det viktig at vi forsøkte og hindre mest mulig belastning for våre informanter. Vi har som forskere ansvar for å unngå skade, og belaste våre informanter på grunn av intervjuet i ettertid. Vi har intervjuet personer som er over atten. Vi har unngått samtykke fra foresatte da alle var myndige. Som forskere har vi fulgt forvaltningsloven. Forvaltningsloven er til for å sikre at all informasjon som kan tilbakeføres til enkeltpersoner er taushetsbelagt. Dette er til for å ikke kunne oppgi resultater fra prosjekter som inneholder personopplysninger, uten at det er i anonymisert form. All informasjon vi har fått samlet inn gjennom forskningsarbeidet har blitt brukt til det formålet dataene er samlet inn for. Vi har brukt pseudonymer i stedet for faktiske navn. Informantenes bostedsadresse og alder vil heller ikke fremkomme i forskningsprosjektet. Dette vil være svært viktig siden vi ikke kan endre informantens stilling, da det vil gi avgjørende data i vårt forskningsarbeid (Christoffersen & Johannessen, 2012).

I vårt forskningsarbeid var det viktig at vi opptrådte varsomt for å få informanter på plass. Det var viktig at vi tenkte over etiske hensyn i forhold til temaet og informantene i forkant, under intervjuet og i ettertid.

5.0 Funn og Resultater

I denne masteroppgaven har problemstillingen og våre forskningsspørsmål vært førende og gjeldende under innsamling av empiri. Vi vil i dette kapittelet presentere våre viktigste funn fra intervjuene med våre informanter. Herunder vil presentasjonen fremkomme av tre forskningsspørsmål, og en egen kategori presentert for seg selv: ”fremtidens institusjon”, før vi senere presenterer en mer helhetlig form med utgangspunkt i vår problemstilling.

Informantene har bidratt med sine tanker, følelser og meninger rundt vårt forskningsfelt, og har i så måte vært helt avgjørende for våre funn. Møtene med informantene har vært lærerike, utdypende, belysende og ikke minst utslagsgivende for vår empiri og drøfting.

1) "Hvordan beskriver informantene betydningen av å bygge gode relasjoner i deres arbeidet med ungdom?"

Under dette forskningsspørsmålet kom det tydelig frem hva informantene mente om det relasjonelle forholde mellom miljøterapeuter og ungdommer. Derunder hva som må til for å skaffe disse gode relasjonene, og hva som var utslagsgivende for opprettholdelse av gode og dype relasjoner. Ut fra intervjuene med våre informanter har vi kommet frem til de elementære funnene, og vi presenterer hovedmomentene punktvis her:

- Informantene trakk frem struktur og rammer som viktige elementer for å danne gode relasjoner til ungdommene. Dette var spesielt viktig for ungdommer i utsatte livssituasjoner, da de til dels kanskje aldri hadde opplevd denne type trygghet. Det å bo på institusjon er i seg selv en utrygg og usikker hverdag/fremtid, og derfor var de trygge rammene institusjon skapte et viktig ”anker” i ungdommenes hverdag.
- I samsvar med rammer og struktur var også deres definisjon på en tydelig voksen vesentlig. Herunder trakk informantene frem egenskaper som tydelige grenser, det å være omsorgsfull på en trygg og naturlig måte og ikke minst være til å stole på. Det var også viktig for ungdommene å bli hørt, og at de voksne var tilgjengelige og ikke undergravde det ungdommene sa og mente.
- Selv om det kunne oppstå både farlige og alvorlige situasjoner var det viktig at man som trygg voksen holdt hode kaldt, og forsøkte å finne ut hva som plagde

ungdommen. På grunn av ungdommenes bakgrunn og problematikk, var det ofte snakk om tilknytningsskader. Resultatene av dette var at miljøterapeutene en dag var ”bestevenn”, og neste dag eller bare timer senere var ens verste fiende. Når ungdommen hadde det vanskeligst, var det viktigst å være nærmest.

- Informantene trakk frem at det var viktig å forsøke og sette seg inn i ungdommens situasjon, men ikke påstå at en forsto hva de følte, eller opplevde situasjonen. En kan alltid forsøke å forstå, men så fremst en ikke har opplevd å være i samme situasjon, kan man aldri forstå hvordan ungdommen egentlig har det.
- Mestringsfølelsen og felles opplevelse/interesser la grunnlag for at en god relasjon ble dannet og vedlikeholdt. Ofte var dette ungdommer som ikke har mestret ting i hverdagen tidligere, og derfor vil disse opplevelsene bli ekstra viktige for dem.
- Samtlige av informantene trakk frem humor og selvironi som de aller viktigste verktøyene i møte med ungdommen for relasjonsbygging. En kunne ha så mange flotte diplomer fra kurs og etter- og videreutdanninger en bare ville, men det visste seg at humor og selvironi hadde hjulpet de fleste ut av uheldige situasjoner.

2) *”Hvordan beskriver informantene det de mener kjennetegner god praksis for å bedre ungdommenes utfordringer i hverdagen?”*

Informantene hadde enkelte faktorer de mente burde være tilstede, sammen med en god relasjon for å gjøre hverdagen til disse ungdommen så ”normal” og utviklende som mulig. Herunder presenterer vi de viktigste elementene fra våre funn, ut fra informantenes intervju:

- Alle informantene fremhevet viktigheten med å ha kjennskap til hver enkelt ungdom, da dette gjorde det å arbeide med endring noe enklere. Dette trakk noen av informantene frem som vanskelig, da det ofte viste seg at informasjonsflyten rundt ungdommene var mangelfull. Tilbakeholding av informasjon, middelmådig informasjon og forskjellig informasjon om ungdommene, var det som ofte preget nyinnskrivinger på institusjonene.
- Samtlige informanter opplyste at gullkornet med å stå i en hverdag med ungdom i utsatte livssituasjoner, var det å se de små og store endringene i ungdommens

utvikling. Ofte måtte man holde fast på det halve skrittet ungdommen gikk frem, fremfor å holde fast på de to-tre skrittene ungdommen gikk tilbake i utvikling. Avdelingslederne fremhevet dette, og mente det var de som måtte klare å holde den ”røde tråden” når hverdagen utfordret.

- Informantene mente barneverntjenesten ofte hadde skyhøye forventninger til utvikling hos ungdommene, og for noen ungdommer var ikke disse i samsvar med det som faktisk var oppnåelig. Det handlet om å se hva som faktisk kan oppnås, og sette krav og mål på bakgrunn av dette.
- Informantene trakk frem at det å bo på institusjon er en påkjenning i seg selv. Dette kunne føre til at endring og utvikling tok lengere tid. På en institusjon må de ikke bare forholde seg til sine egne utfordringer og problemer, men også de andre ungdommenes problematikk og fellesskap, samtidig som de må forholde seg til flere forskjellige miljøterapeuter. Aldersforskjellen var også stor, og deres bakgrunn og problematikk var som tidligere nevnt forskjellig, med utgangspunkt i dette måtte de gjøre en del individuelle tilpasninger.
- I intervjuene kom det frem at ungdommene kunne kopiere atferd fra de andre på samme institusjon. Dette kan gjøre det utfordrende for miljøterapeutene, da det kan bli vanskelig å komme i posisjon til ungdommene når de ”rotter seg sammen”. De fleste ungdommene søkte til kjente miljøer og personligheter, som ofte er negativt for dem.
- Alle institusjonene brukte verktøy for måloppnåelse, samtale og endringsarbeid i forbindelse med ungdommene. Informantene fortalte her om KAT, MI og andre alternative verktøy. Disse verktøyene dreide seg i hovedsak om samtaleterapi, som ofte foregår i strukturerte settinger. Her diskuterte ungdom og miljøterapeut temaer som omhandlet ungdommen selv, derav ungdommens omgivelser og mål.
- For å få til endringsarbeid jobbet miljøterapeutene veldig mye med triggere, opprettholdere faktorer og ting som var vanskelig, gjennom de strukturerte samtalene. De hadde særlig fokus på fremtiden, og hvordan ungdommene burde gjøre ting fremover.
- Noen informanter påpekte viktigheten med stort mangfold blant personalet på institusjonen. Ikke nok med at dette påvirket ungdommen positivt, men personalet så ulike ting og hadde ulikt fokus rundt ungdommene.

- Informantene fremhevet at det var en stor belastning for ungdommene og ikke vite hvor de skulle ende opp etter institusjonslivet. Særlig vanskelig var det å få fosterhjem til ungdommene desto eldre de ble. De ble gående i et ”vakuum” og ikke fikk vite, noe som i mange tilfeller kunne føre til at ungdommen ikke fortsetter endringsforløpet, stagnerer eller går tilbake i utvikling.
- Flere av informantene la vekt på å bygge opp et positivt nettverk til ungdommen. Dessverre kom mange av ungdommene fra en familie uten sterke ressurser, og/eller et negativt nettverk som påvirket dem. Både avdelingslederne og miljøterapeutene påpekte viktigheten med å danne gode arenaer for nettverksbygging. Herunder trakk de frem skole, dagtilbud eller andre fritidsaktiviteter. Fra institusjonens side forsøkte de å skape et hjem med vanlige aktiviteter i og utenfor hjemmet.

3) ”Hvordan mener informantene at system og organisasjon påvirker deres arbeidshverdag?”

I alle typer arbeid utgjør system og organisasjon en viktig faktor for hvordan jobben utføres. Informantene hadde klare meninger og synspunkter for hvordan dette virket inn i deres hverdag, og da både i positiv og negativ retning. Disse har vi trukket frem, og presenteres punktvis her:

- I flere av intervjuene kom det frem at informantene mente det ble for mye fokus på dokumentering på bakgrunn av krav fra barnevernstjenesten. De mente at de hadde mer enn nok verktøy å bruke for dokumentering, men beklageligvis tok dette mye av tiden fra relasjonsbyggingen mellom miljøterapeut og ungdom. Mange av informantene gikk noen ganger hjem med dårlig samvittighet ovenfor ungdommene, da deres tid på jobb i stor grad ble brukt på kontoret for å dokumenter og fylle ut skjemaer i stedet for å være i miljøet sammen med ungdommene.
- Noen informanter opplyste at de brukte mye tid og ressurser på å få ettersendt viktig dokumentasjon. Flere påpekte at de av og til fikk sjokk da ungdommen ble innskrevet, da det barnevernstjenesten hadde forespeilet før inntaket, overhode ikke var i samsvar. De undret på at informasjon var holdt igjen ved noen tilfeller, på bakgrunn av de store forskjellene.

- Institusjonene samarbeidet med ulike instanser, alt fra skole, BUP, NAV, barnevernstjenesten, politi, fritidsaktiviteter og andre støtteapparat. I intervjuene kom det frem at flere informanter mente samarbeidet rundt ungdommen kunne være utfordrende.
- Gjennom alle intervjuene var det en generell tanke om at ettervernstilbudet var sviktende, særlig etter at kommunene selv overtok ansvaret fra staten. Informantene mente at barnevernstjenesten kom for sent på banen. I mange tilfeller virket det som om det var en overraskelse at ungdommene ble myndige, og trengte både oppfølging ved tilsyn og et sted å bo.
- I løpet av perioden på institusjonen ansvarlig- og selvstendiggjorde miljøterapeutene ungdommen litt etter litt. Det optimale var å få en leilighet den siste tiden, og la ungdommen selv administrere hverdagen, både med tanke på økonomi, handling, planlegging og husvask.
- Noen av informantene belyste også problemstillingen der ungdommen ikke var klar for selvstendighetstrening. Dette ble ikke tatt hensyn til i den grad miljøterapeutene ønsket, da alderen nærmet seg atten år og utskrivning. Ungdommene måtte på tross av ”umodenhet”, gjennomføre dette steget i utviklingen.
- Alle informantene mente lovverket påvirket deres arbeid med ungdommene, både i positiv og negativ retning. Miljøterapeutene hadde et annet syn på lovverket, enn avdelingslederne. Miljøterapeutene var de som oftest sto i situasjoner hvor de følte på håpløsheten. Likevel var de tydelige på at regelverket var der for å beskytte ungdommene.
- Flere av informantene mente at ungdommene som bodde på institusjon hadde flere rettigheter enn ungdommer som bodde hjemme i sine respektive hjem. Som regel var ungdommene selv veldig klar over sine rettigheter og krav, noe som førte til at de tolket regelverket til sin fordel.
- Samtlige informanter fremhevet viktigheten med stabil personalgruppe rundt ungdommene. Miljøterapeutene mente det var viktigere å ha trygge kollegaer sammenlignet med en god avdelingsleder. De vektla ikke utdanningen til kollegaene, men deres evne til å se ungdommene, og deres evnen til å samarbeide.
- Under intervjuene kom det frem at farlige og krevende situasjoner ofte fant sted ved nytt personal og/eller vikarer. Informantene mente at ungdommene særlig ønsket å

teste de nye for å finne ut hvor deres grenser gikk. Dette kombinert med at nytt personal/vikar ofte var usikre, litt vage i sine beslutninger og hadde noe manglende kunnskap om institusjonens rammer og ungdommens problematikk, gjorde at ungdommene ofte fikk litt overtak.

- Både avdelingslederne og miljøterapeutene fremhevet viktigheten med faglig påfyll. Dette med tanke på både problematikk og ungdomsgruppa. Men viktigst var veiledning rundt den enkelte ungdom. Like viktig var det også at kollegagruppen var samkjørte i møte med ungdommene.
- En av informantene fortalte at han ikke hadde jobbet i denne type jobb om han ikke gikk tre-delt turnus i det offentlige. Han sa at det var utelukkende for hans livssituasjon, og ikke nødvendigvis ungdommenes beste.
- En av avdelingslederne fortalte at de slet med å få nye utdannende miljøterapeuter i det offentlige, siden de i stor grad ønsket medlevertturnus. I motsatt ende fortalte en av avdelingslederne i det private at de slet med å få godt voksne med god utdanning i medlevertturnus, særlig på grunn av den ansattes familiesituasjon.

5.1 "Fremtidens institusjon"

Avslutningsvis ved hvert intervju stilte vi informantene spørsmål om hvordan deres "drømmeinstitusjon" ville sett ut. Meningen her var å finne ut hva informantene mente om hvordan en institusjon skulle sett ut, og hva som eventuelt mangler i dagens institusjoner. Overraskende nok, var det jevnt over like meninger rundt dette temaet, og de fleste hadde samme syn på hva som var bra, og hva som kunne vært bedre.

- Samtlige informantene mente institusjonens størrelse hadde stor betydning. De ga uttrykk for at sju-ni ungdommer var for mange på en institusjon. Flere så for seg en institusjon med ca. halvparten.
- Turnus var også et sentralt tema, der samtlige informanter mente medlevertturnus var mest optimal, og da med tanke på ungdommenes situasjon.

- Utfordringene for miljøterapeutene i de største institusjonene var at de ikke følte de rakk over hver enkelt ungdom. De følte at de fikk for lite alenetid med hver ungdom, da de hele tiden måtte ta hensyn til ungdomsgruppa som helhet.
- Flere kunne ønske det var like mange personal ved institusjon som antall ungdommer.
- Institusjonens størrelse, hensynet til den øvrige ungdomsgruppen og store mengder krav til dokumentering var utfordrende for miljøterapeutene.
- Flere kunne tenke seg at institusjonen selv fikk ansvaret for vurderinger, dokumentering og planen videre for ungdommene. Dette var forankret i at det var de ansatte ved institusjonen som i stor grad kjente ungdommene best. Barnevernet var for lite tilstede mente de.
- For å få til endringsarbeid mente informantene det var avgjørende å ha stabil team rundt ungdommen. Dette gjorde arbeidet lettere og tryggere for kollegaene, i tillegg lettet det arbeidet for avdelingslederne.
- Ved gode team rundt ungdommen og et sammenspleiset kollegateam på jobb, kunne en i større grad planlegge aktiviteter for ungdommene.
- Det var svært viktig for informantene å finne mestringsarena for ungdommene.
- Informantene vekta det å ha trygge kollegaer rundt seg, mer enn tydelige og gode avdelingsledere. Det at de kjente hverandre, og visste hvor grensen til kollegene gikk, og dermed kunne det være nok å utveksle blikk i situasjoner som oppsto.
- Ingen av miljøterapeutene mente utdanningen var viktigst da det kom til ansettelse ved en institusjon. Avgjørende var evnen til å se ungdommen, det å være interessert i mennesker og ikke minst være gode relasjonsbyggere.
- Flere av informantene påpekte at de mente en måtte ha begge kjønn i denne type jobb for å utfylle hverandre.
- Både avdelingslederne og miljøterapeutene påpekte stabilitet i personalgruppa for å få til utvikling og endring blant ungdommene.
- Gjennomgående i intervjuene ble det lagt vekt på at økonomi var en hindring i flere tilfeller.
- Flere påpekte viktigheten med å finne interessearenaer for ungdommene, gjerne ved fysisk aktivitet som fotball, ski og friluftsliv.

5.2 Hovedkategorier

De fire hovedkategoriene er som tidligere nevnt: Relasjonsbygging, endringsprosess, system og organisasjon og fremtidens institusjon. Disse vil være overordnede kategorier for drøftingskapittelet. For å bygge opp disse kategoriene, har vi for hver av de tre første hovedkategoriene, tre underkategorier. Relasjonsbygging har henholdsvis relasjon, humor og interesser. Endringsprosess har mestring, modning og samarbeid. System og organisasjon omhandler lovverk, teamarbeid og ettervern. Alle disse underkategoriene vil være vesentlig for hovedkategoriene, og vil bygge opp drøftingen til sin helhet. Fremtidens institusjon har egne underkategorier som er: institusjonens struktur, teamarbeid og interesser og mestring.

6.0 Drøfting

I dette kapittelet vil vi drøfte våre funn og resultater opp mot vårt teorigrunnlag som tidligere er presentert i forskningsprosjektet, samt annen relevant teori og forskning. Teorien vi har valgt å benytte oss av er dialektisk relasjonsteori, som vi mener passer bra til våre funn. En rapport fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet vil også tidvis være vesentlig i drøftingsarbeidet. Drøftingen har bakgrunn i vår problemstilling, som lyder som følge: ***”Hvordan opplever miljøterapeuter og avdelingsledere sitt arbeid i møte og samhandling med ungdommer i utsatte livssituasjoner?”*** Vi legger opp til at våre fire hovedkategorier skal være utgangspunktet for drøftingen: Relasjonsbygging, endringsprosess, system og organisasjon og fremtidens institusjon. Vi vil ikke bruke våre underkategorier systematisk og kategorisk, men de er til hjelp i drøftingen som sin helhet. Vi vil deretter trekke frem vår fjerde kategori, der vi vil understreke og tydeliggjøre dens innhold og relevans for fremtiden. Vi avslutter kapittelet med en oppsummering av de fire hovedkategoriene.

6.1 Relasjonsbygging

God relasjon og relasjonsbygging var noe av det informantene trakk frem som det viktigste i jobben med ungdommer i utsatte livssituasjoner. Dette var en kontinuerlig prosess som foregikk kontinuerlig. Dess bedre relasjon, dess mer kunne en miljøterapeut ”tillate” seg i møte med ungdommene. Under denne hovedkategorien vil vi drøfte det relasjonelle forhold mellom miljøterapeuter og ungdommer, likeså relasjon mellom miljøterapeuter seg imellom, opp mot Schibbyes (2009) teori om dialektisk relasjonsteori, og annen relevant teori of forskning.

Informantene våre opplyste at de aller fleste ungdommene som bodde i en barnevernsinstisjon, som oftest hadde opplevd et eller flere relasjonsbrudd. Det at ungdommene hadde blitt plassert i en barnevernsinstisusjon hadde ført til relasjonsbrudd med deres foresatte og kjente omgivelser. I hvor stor grad ungdommene var påvirket av dette, opplyste informantene variete fra ungdom til ungdom. De fortalte videre at noen av

ungdommene hadde opplevd så mange relasjonsbrudd, at de slet med relasjonsskader⁷.

Herunder trakk de også frem at noen ungdommer hadde hatt godt av de relasjonsbruddene de hadde opplevd, da disse kunne være av negativ påvirkning. Disse faktorene var noe miljøterapeutene måtte ta hensyn til i deres miljøterapeutiske arbeid med ungdommene, og var en av årsakene til at fokuset på relasjonsbygging var så viktig.

Våre funn viser at en god relasjon er avgjørende og viktigst i arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner. Informantene mente det var vanskelig å hjelpe ungdommen uten god relasjon, da dette var noe som var en grunnleggende faktor for videre miljøterapeutisk arbeid med ungdommene. En av informantene la vekt på at man først måtte kunne snakke om de vanlige tingene, før man kunne snakke om de vanskeligste. Dette er en av momentene i Schibbyes (2009) teori. Hun legger vekt på at undring er en måte å være sammen med en klienten på, der åpenhet i relasjon er grunnleggende. Vi kan også si at undring fører til mer undring, eller at refleksive prosesser settes i gang. Disse prosessene skaper en relasjon til klienten, og det er dette som er viktig. Med andre ord legger hun vekt på at dersom miljøterapeutene klarer å få en god relasjon til ungdommene, vil dette føre til at ungdommene kan hjelpes til å danne seg refleksjoner over ting de før ikke kunne. Humor og tilstedeværelse i disse settingene fokuserer ikke på svar og måloppnåelse, men handler om å dele opplevelser og følelser på en ikke evaluerende måte. Altså vil dette handle om å skape en arena der miljøterapeut og ungdom kan slappe av, og føle en tilstedeværelse og ”nærhet” til hverandre.

Våre informanter la vekt på at dersom de hadde en god relasjon til ungdommene, kunne de tillate seg mer, både i forhold til grensesetting⁸, humor og direkte kommunikasjon.

Grensesetting uten en god relasjon ville derimot som regel kunne føre til forverring av situasjonen, og i verste fall utageringer⁹. God relasjon er noe som dannes over tid. Forståelsen av mennesket må sees i lys av relasjoner og sammenhenger. Mennesker påvirker hverandre

⁷ Tilknytningsskadede barn har, som følge av sine negative opplevelser med den nærmeste familie, store problemer med å tro på at de er betingelsesløst elsket. De har ofte problemer med å stå i en relasjon over tid. De har opplevd at voksne nærpersonene som ustabile, og har ofte på bakgrunn av dette, en relasjonsskade (Heide, 2013).

⁸ Grensesetting handler ofte om å gi barn veiledning i å foreta vurderinger om hva som er rett eller galt, altså å lære barn å foreta etiske vurderinger (Standal, Hårberg, & Grønlid).

⁹ Utagering, tendens til å leve ut indre konflikter, impulser eller affekter uten å ta hensyn til situasjon og de konsekvenser væremåten kan ha for andre. Begrepet brukes vanligvis i negativ betydning. Utagering kan skje når personer er under stort indre press, men det kan også være del av en psykisk lidelse (Malt, 2009b).

kontinuerlig i en transaksjonell prosess. Med dette mener vi at to mennesker i samhandling påvirkes av hverandre: et menneskes væremåte påvirker ikke bare menneskene i samhandlingen, men *selvet* blir gjensidig påvirket av de andres respons (Schibbye, 2009). I lys av dette ser vi at det vil være en nødvendighet for miljøterapeutene å være sammen med ungdommen, selv når det oppstår utfordrende hendelser. Dette fordi det gir dem en bekreftelse på hvem de er, eller ønsker å være. Det å være sammen med ungdommen når det er tøft og vanskelig, vil ikke bare bety noe for ungdommen, men vil også ha betydning for miljøterapeuten. Altså partene i en relasjon kan ikke forstås uavhengige av hverandre, men som en helhet i en relasjon som hver skaper hverandres forutsetninger (Schibbye, 2009).

Flere av informantene fremhevet det å ”gjøre det du sier, og si det du gjør”, og på den måten bygge tillit. Dette skapte trygge rammer for ungdommene. Eksempelvis hvis det har oppstått en situasjon som behøver en inngripelse, da var det viktig at situasjonen ble tatt tak i, uansett hvilke utfall som følger etter, derav positive eller negative. Relasjonsbyggingen ville kunne svekkes om miljøterapeutene kom med tomme trusler eller lovnader, dette kan være med på å fremme usikkerhet blant ungdommene, og de andre i kollegagruppen. Samtidig vil det være vesentlig at miljøterapeutene medga hvis de faktiske forhold tilsa at det var de som hadde gjort en feil, og at de også kunne være ”menneskelig”. Struktur og rammer i hverdagen var viktig, særlig for disse ungdommene som til dels kanskje aldri har opplevd denne type trygghet. Det å bo på institusjon var i seg selv en utrygg og usikker hverdag, og ikke minst fremtid. Med dette som utgangspunkt kunne de trygge rammene som intuisjon skapte, være et viktig ”anker” i ungdommenes hverdag.

Å være trygg knytter seg til evnen til å forutsi, forberede seg på og kontrollere et gitt hendelsesforløp slik at det ikke lenger er (eller oppleves som) kontingent, men er noe man «regner med kan skje», «vet at vil skje» eller på ulike måter er «i stand til å forholde seg til». Å være trygg er å ha kontroll. Det dreier seg om å kunne plassere hendelser innenfor en orden eller plan som gjør dem meningsfulle, forventede, forståelige - og på en eller annen måte noe man kan styre utfallet av (Hammer, 2006 s. 33-34).

Flere av miljøterapeutene fremhevet at uansett hvilken situasjon som kunne oppstå i møte med ungdommene, så sto man i det og kom tilbake på jobb. Dette over tid ville føre til at en opptrådte som en trygg og stabil voksen, noe som igjen ville være grunnleggende for å danne en god relasjon. Dersom det hadde oppstått en alvorlig og/eller en vanskelig situasjon med

ungdommene, der miljøterapeuten viser at en klarer å stå i situasjonene og er tilstede på tross av dette, ville man i ettertid kunne danne en dypere relasjon. Informantene forespeilet enkelte situasjonsbeskrivelser under intervjuene, som eksempelvis kunne dreie seg om truing med kniv, jaging med øks, kvelertak og mindre alvorlige hendelser som spyting, verbale utbrudd og trusler. Etter situasjoner som nevnt ovenfor, bemerket miljøterapeutene at det var svært viktig å snakke ut som hendelsene, enten rett etterpå, eller neste gang anledningen var tilstede. I enkelte tilfeller var det nødvendig at situasjonen fikk roet seg noe ned, før både ungdommen og miljøterapeuten var klar for å ta tak i det som hadde skjedd, og snakke ut om det. Schibbye (2009) legger vekt på at en persons interpsykiske prosesser¹⁰ må være i et dialektisk samspill med relasjonelle prosesser. Dette betyr at personens indre konflikter kan komme til syne på bakgrunn av en annen, og motsatt. Altså hvis en ungdom sliter med eksempelvis tilknytning, vil dette kunne være en indre konflikt hos ungdommen. Hvis ungdommen da eksempelvis begynner å få tilknytning til et personal, og dette personale er med i en uheldig hendelse, som mulig vil være på bakgrunn av en indre konflikt, vil den ene konflikten kunne være utslagsvivende for den andre. Videre legger dialektikken opp til at problematiske situasjoner der en terapeut *enten* er innlevende *eller* tar ytre perspektiver på klienten. Miljøterapeuten må her veksle mellom å være *i* det sammen med en klient, og det å kunne reflektere og observere forhold til dem, og det som skjer i relasjonen (Schibbye, 2009).

Gjennom intervjuene understreket miljøterapeutene at det kunne oppstå både farlige og alvorlige situasjoner. Herunder påpekte de viktigheten av å være en trygg voksen som holdt hodet kaldt, og forsøkte å finne ut hva som plaget ungdommene. På grunn av ungdommenes bakgrunn og problematikk var det ofte snakk om tilknytningsskader, dette resulterte i at miljøterapeutene en dag var ”bestevenn” og neste dag eller timer senere, var ens verste fiende. ”*Når ungdommen hadde det vanskeligst, var det viktigst å være nærmest*”. På en annen side kom det frem i intervjuene at de miljøterapeutene ungdommene hadde best relasjon til, også var de miljøterapeutene de ”straffet” og var mest sint på. Dette forklarte informantene med at ungdommene visste at personen ”sto i det”, og dermed ble en trygg og stabil voksen. Deres definisjon på trygg og stabil voksen var en som hadde tydelige grenser, var omsorgsfull på en trygg og naturlig måte.

¹⁰ Brukes for å avverge (forsvare seg mot) opplevelse av ubehagelig angst og spenning eller følelsesmessige konflikter så vel som indre eller ytre påkjenninger (Malt, 2009c).

Vår personlige kompetanse handler om den vi er som person, både for oss selv og i samspillet med andre. Den handler dermed også om hvem vi lar andre få være i møtet med oss, og om hva vi har å gi på et mellommenneskelig plan (Skau 1998, s.61).

Schibbye (2002) har dette som et av sine hovedpoeng; hvordan partene i en relasjon ikke kan forstås uavhengige av hverandre, men at man i relasjonen hele tiden skaper hverandres forutsetninger. Alle ungdommene har ulike behov, alt etter hvordan bakgrunn og personlighet de har, dette må alltid tas hensyn til i et omsorgsperspektiv.

Det var viktig for ungdommene at de ble hørt, og at miljøterapeutene var tilgjengelige og ikke undergravde det ungdommene sa og mente. Respekt for ungdommen, åpen og direkte kommunikasjon, varme og empati la et godt fundament for den miljøterapeutiske kontakten. Ungdommene kunne ha opplevd traumer, noe som kunne medføre at relasjonsbyggingen tok lenger tid enn ellers, da ungdommene kunne ha mistet tiltroen til andre. De kunne være kritiske til voksne, og tillit til andre og evnen til å knytte relasjoner kunne være svekket. Selv om det var viktig å bruke tid på relasjonsbygging, måtte ikke miljøterapeuten vente for lenge før de tok opp de alvorlige temaene med ungdommen. Ofte kunne man nærme seg ungdommens opplevelser raskt. Mange av ungdommene opplever faktisk et nytt svik dersom de møter en hjelper som i stedet for å snakke om det verste, starter å snakke om uvesentligheter (Dyregrov, 2010).

Det kunne for miljøterapeutene være problematisk i det ene øyeblikket å bli kalt stygge ting, for i det neste øyeblikket være den som skal trøste og gi omsorg. Ungdommenes frustrasjon kom ofte til syne gjennom stygg munnbruk. Jo verre deres vokabular var, jo mer frustrasjon lå det bak det hele. Ut fra informantene ville det her være vesentlig å kunne sette sine følelser til side, og tenke gjennom om det var ungdommens følelser de kjente på, eller ens egne. Her la de vekt på at om det var miljøterapeutens egne følelser som lå til grunne, burde de trekke seg unna, og ta en "timeout" før en gikk tilbake i situasjonen. Ofte kunne det hjelpe å bytte til annet personal. Selvrefleksivitet er en god egenskap blant miljøterapeuter, da begrepet omfatter individets måte å kunne forholde seg til seg selv, være sitt eget objekt, samtidig som en kan "observere" seg selv. En kan forstå dette som å stille seg utenfor seg selv, objektivt for å avgrense og betrakte seg selv. Herunder menes det at miljøterapeuten skal forholde seg til

seg selv objektivt, samtidig som en observerer seg selv som miljøterapeut (Schibbye, 2009). Det å se på de ulike aspektene som finnes i en selv og sin praksis som til tider kan være skjult for en selv, er helt nødvendig for å sikre kritisk tenkning omkring etisk og faglig forsvarlig praksis (Karlsson & Oterholt, 2010 s.117). Ved selvrefleksivitet er det mulig for individet å forstå andre, deres intensjoner, oppfatninger og følelser, og på den måten kunne forutsi andres atferd (Rønnestad & Reichelt, 2011 s.71). Det er avgjørende å ha selvrefleksiviteten når miljøterapeuten veileder ungdommen i ulike situasjoner. At de klarer å oppleve seg selv som en tydelig og trygg voksen, samtidig som miljøterapeuten forstår at ungdommen kan ha ulike utfordringer. Selvrefleksivitet dreier seg altså om en menneskelig egenskap eller forståelse. Selvreflekterende miljøterapeuter er de som klarer å skille mellom det som forekommer i en selv, og det som skjer med den andre. I følge Schibbye (2009) handler det om å forstå hva som ligger til grunn for andres væremåte, men det forutsetter at miljøterapeuten forstår hva som skjer hos seg selv.

De fleste av informantene beskrev denne type arbeid som en livsstil. En av informantene påpekte at da hun startet i denne jobben var hun kommet *hjem*, en annen sa at hun ikke visste hvor hun skulle jobbe om hun ikke jobbet her. Dette er en jobb hvor en er nødt til å by på seg selv, man må ha evnen til å omstille seg raskere enn man selv er klar over i øyeblikket. En må ha stor kapasitet til å sette seg ut av spill, for i løpet av sekunder ha hentet seg inn igjen, for videre å ha omstrukturert situasjonen. Som miljøterapeut mente våre informanter at det var viktig å være seg selv, og ikke kopiere andres personlighet og egenskaper. Dette ville av ungdommene oppleves som falskt, og var det noe ungdommer i utsatte livssituasjoner var flinke til, var det nettopp å lese og tyde andre mennesker. Ungdommene hadde opparbeidet seg forsvarsmekanismer¹¹, som de flittig brukte i hverdagen for å skape avstand til vonde ting. Informantene informerte at de var gode på å tyde personligheter. Ungdommene hadde vært nødt til å bruke ulike forsvarsmekanismene for å hindre angst, spenning eller følelsesmessige konflikter, både gjennom indre og ytre påkjenninger. Disse forsvarsmekanismene påvirkes av arv, ungdommens oppvekst, erfaring og livssituasjon. De har opparbeidet seg disse forsvarsmekanismene for å tilpasse seg ulike situasjoner. Som regel er ikke personen, og i alle fall ikke ungdommene, klar over at de benytter seg av dem (Malt, 2009c).

¹¹ Fellesbetegnelse for intrapsykiske prosesser som ungdommene bruker for å avverge eller forsvare seg mot opplevelser (Malt, 2009c)

Dersom ungdommene opplevde at miljøterapeutene kunne virke falske, ble det vanskelig å danne en god relasjon, da ungdommene overhode ikke var interessert i å ytre mer en bare å forholde seg til det aktuelle miljøterapeuten. Informantene trakk også frem at det var viktig å forsøke og sette seg inn i ungdommens situasjon, men ikke påstå at en forsto hva de følte eller opplevde. En kan alltid forsøke å forstå, men så fremst en ikke har opplevd samme situasjon selv, vil en aldri forstå hvordan ungdommen egentlig har det. En av miljøterapeutene hadde tidligere arbeidet med en som i utgangspunktet var utdannet kokk, altså en miljøarbeider uten noen form for relevant fagutdanning til denne type arbeid. Det som var unikt med han, var at han selv hadde bodd på institusjon i fem år:

”Han var unik. Han skjønnte ting jeg ikke kunne ha evne til å forstå, selv med 3-års utdanning. Hans relasjons til ungdommene var fantastisk, dette på grunn av hans troverdighet ovenfor ungdommene. Han hadde selv opplevd det ungdommene nå opplever, både på kropp og i sinn” (Mannlig miljøterapeut, 2016).

Undring er en språkform som opptrer åpent, og hele tiden spørrende, men stiller aldri det direkte spørsmålet. Undring kan spørre, men krever ikke et konkret svar. Når en miljøterapeut innehar en undrende holdning handler det om å prøve og sette seg inn i hva den andre muligens opplever, og dermed undrer seg på om det stemmer (Schibbye, 2009). Andre informanter trakk frem dette som et ”moment” ved personalsammensettingen. I disse tilfellene var det snakk om konsulenter som var leid inn av institusjonen selv. Konsulentene hadde ofte ikke noe relevant fagutdanning, og hadde tittelen ”ufaglært” i institusjonene.

Det informantene mente konsulentene skilte seg ut ved, var at de i langt større grad brukte interesseområder, i stedet for faglighet i møte med ungdommene. Dette førte til at de oftere gjorde aktiviteter sammen med ungdommene, som eksempelvis klatring, sykling og friluftsliv. Disse type aktiviteter og interesseområder la grunnlag for at ungdommene fikk oppleve nye- både utfordrende og interessante ting, som igjen førte til mestringsfølelse. Anerkjennelse er noe som må vurderes og stadig utprøves og eventuelt revideres i forhold til nye opplevelser, da hensikten er at anerkjennelse skal hjelpe oss med å tilordne rasjonelle

opplevelser (Schibbye, 2009). I anerkjennelse er det avgjørende at individet blir møtt med sitt eget ”subjekt”, og ikke definert eller fortalt hvem de er, hva de tenker eller hva de opplever (Rønnestad & Reichelt, 2011 s. 73). Miljøterapeutenes rolle blir i så måte og forsøke å hjelpe ungdommene å anerkjenne seg selv og andre. For å få til dette må en møte dem med varme, toleranse og respekt. Først da vil ungdommene se seg selv på en ny måte. I Schibbyes (2009) teori står begrepene anerkjennelse og erkjennelse sentralt. Anerkjennelse handler om å bekrefte den andres rett til egen opplevelse. Anerkjennelse er ikke noe man har, men noe man får. Et individ blir selvstendig og bevisst ved å bli anerkjent av andre. Mestringsfølelsen og felles opplevelse/interesser la grunnlag for at en god relasjon ble dannet og vedlikeholdt. Ungdommene fikk utfordret sine evner til å håndtere nye opplevelser og ukjente situasjoner, som igjen overgikk ungdommens vanlige rutiner og tankemønster. De fikk altså utfordret deres mestringsevner. En kan lære seg mestring¹² gjennom teori, men den viktigste og beste erfaringen er gjennom egne opplevelser (øvelser) (Malt, 2009a).

Informantene opplyste at dette ofte var ungdommer som ikke har mestret ting i hverdagen tidligere, eksempelvis skolegang og andre ting som forventes av samfunnet. Ungdommene hadde ofte opparbeidet seg et dystert tankemønster, hvor de ikke var imøtekommende for belastninger og utfordringer. På bakgrunn av dette mente informantene at disse opplevelsene ville være ekstra viktige for ungdommene. De mente det var viktig at de fikk utfordret seg selv, og mestret i trygge omgivelser. De fikk dermed opparbeidet seg mestring, og som i mange tilfeller ville det gi økt grad av mestringstro. I så måte ville dette i større grad føre til at ungdommene utviklet en dypere interesse for disse aktivitetene. Bandura (1994) hevder at ungdommer vil komme raskere tilbake fra skuffelser og tilbakeslag om de har god mestringstro. De har et annet tankemønster og vilje når det gjelder egne evner. De fokuserer i mindre grad på personlig svikt og negative resultater, noe som fører til at de ikke raskt mister troen på personlige evner.

I en hektisk hverdag påpekte flere av miljøterapeutene mangelen på tid, og som en konsekvens av dette ble det vanskelig å legge til rette for slike opplevelser og aktiviteter. Særlig vanskelig var det å opprettholde en til en kontakt med ungdommene, da mangelen på

¹² Mestring, begrep brukt i psykologi om en persons evne til å håndtere livshendelser, situasjoner og påkjenninger som overstiger det som kan klares på ren rutine (Malt, 2009a).

personal opp mot antall ungdommer ikke var lik ved alle barnevernsinstitusjonene. Dette mente de skapte utfordringer for relasjonsbyggingen. Om det oppsto situasjoner hvor det var nødvendig at flere miljøterapeuter var tilstede, kunne aktiviteten eller den hyggelige stunden med en annen ungdom bli lagt på is, eller i verste fall bli ødelagt. Ungdommene ville her bli utsatt for noe de kunne kalle et svik og/eller løgn.

Hovedkontaktene til ungdommene var de som i utgangspunktet hadde best relasjon til dem, og som kjente best til situasjonen og omgivelsene deres. Det var de som særlig fulgte opp "sine" enkelte ungdommer når det gjaldt skriftlig arbeid til barnevernstjenesten, diverse møter med skole og annet dokumenteringsarbeid. Som regel var det hovedkontaktene som gjennomførte KAT (kognitiv atferds terapi) eller MI (motiverende intervju) på ungdommen. Kognitiv atferdsterapi legger til grunn det dynamiske samspillet mellom tanker, følelser, kroppslige fornemmelser og atferd. Denne sirkulærer påvirkningen gjør at ulike innfallsvinkler kan benyttes når en fastlåst uønsket tankemønster blir forsøkt endret. Både atferdsendringer og endringer i tankemønstre kan i sin tur endre følelsesmessige og kroppslige symptomer. Dette er en målfokusert terapi, der klient og terapeut blir enige om hvilke mål som skal jobbes med, og disse er styrende for arbeidet. Gjentatte oppsummeringer og tilbakemeldinger sikrer at de jobber mot samme mål, og at arbeidet holdes fokusert. Terapien er også en individuelt tilpasset hver klient, ut fra utviklingsnivå, evnenivå, motivasjon og engasjement (Kriz & Solberg, 2012). Motiverende intervju (MI) er en profesjonell samtale om indre motivasjon til endring hos klienter. Motiverende intervju bygger på et sett holdninger eller verdier, som i stor grad er inspirert av en klientsentrert tilnærming. Verdiene henger tett sammen med samtaleteknikken. Verdiene kommer frem ved bruk av verktøy i samtalen. De mest brukte samtaleteknikkene er åpne spørsmål, refleksjoner rundt samtalen og oppsummering. Verdiene er ikke unike for MI, de fleste behandlings- og rådgivningsmetoder legger vekt på en respektfull tilnærming, et fungerende samarbeid mellom mottaker og giver av hjelp og erkjenner at endringsarbeid oftest er tjent av en empatisk og støttende atmosfære (Barth, 2014).

Årsaken til at det primært sett var hovedkontaktene som gjennomførte disse samtalene, var som nevnt at det måtte ligge en god relasjon i grunn. Dette var også en forutsetning for at dette skulle kunne brukes som verktøy i sin helhet. En av informantene fortalte at hun hadde

hatt en fantastisk KAT-samtale med en av ungdommene. De hadde vært innom flere følelsesaspekter, og til slutt kommet frem til mål som ungdommen skulle jobbe videre med. Både ungdommen og miljøterapeuten var fornøyde. Da de avsluttet samtalen sa ungdommen følgende:

”Jajjaa.. nå ser jeg ikke deg noe mer i dag. Miljøterapeuten ble paff og svarte: ”Hæ?” ungdommen svarer da: ”Ja, nå blir du sittende å skrive alt det her”
(Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

Det som var fint ble ikke så fint, selv om det var fint der og da. Noen av informantene fortalte at når man hadde jobbet med ungdommene over tid og opprettet en god relasjon, var de kommet dit hen at ungdommene kunne sitte å se miljøterapeutene i øynene under betydningsfulle samtaler, gjerne i forbindelse med KAT og MI. De påpekte at dette var noe som hadde skjedd over tid, og at det krevde både modenhet blant den enkelte ungdom, og ikke minst en trygg og god relasjon mellom ungdom og miljøterapeut. Mange av ungdommene hadde store problemer med å holde øyekontakt eller føre en vanlig samtale. I intervjuene kom det frem at miljøterapeutene ikke alltid fikk jobbet med metodene som MI og KAT, men at de alltid søkte etter de gylden øyeblikkene til den gode samtalen gjennom andre arenaer, herunder hadde de hatt gode erfaringer i bilen, ved PC-spilling eller over en SMS. I følge Schibbye (2009) er det avgjørende at man bruker komponentene: å lytte, å vise forståelse, å vise aksept, å vise toleranse og gi bekræftelser. Disse komponentene henger sammen og skaper forutsetninger for hverandre. Dette kan sammenlignes med at en miljøterapeut lytter til en ungdom, det vil ikke i praksis være å høre hva han eller hun sier eller det verbale budskapet, og dermed konkludere med anslått konklusjon. Det handler om å lyttet bak ordene, det å se og lytte til det konkrete ungdommen forteller. Det å være åpen og ikke ha fordommer eller å være forutinntatt er avgjørende for å gjennomføre en god lytting. En må også sette sine egne behov, følelser og tanker til side for å lettere ”klarne” sin egen bevissthet. Dette krever at miljøarbeideren klarer å sette egne kognitive og mentale prosesser på vent og vise tilgjengelighet, åpenhet og varhet. Ved å gjøre dette gir man plass til den som snakker og skaper mulighet for å oppdage og integrere følelser.

For å danne en god relasjon må en dele litt av seg selv og sitt personlige liv. En av informantene tok opp et eksempel hvor en av ungdommene spurte en vikar hvor mange barn hun hadde. Vikaren hadde da svart ungdommen at dette var personlig og ikke noe hun ønsket å dele. Ungdommen svarte da følgende:

”Åja, du forventer å vite alt om meg, men jeg får ikke vite noe om deg...”
(Avdelingsleder, 2016).

Forståelsen av mennesket må sees i lys av relasjoner og sammenhenger. I følge Schibbye (2009) påvirker mennesker hverandre kontinuerlig. Med dette mener vi at mennesker som er i interaksjon med hverandre, påvirkes av hverandre: et menneskes væremåten påvirker ikke bare menneskene i samhandlingen, men *selvet* blir gjensidig påvirket av de andres respons. Informanten trakk herunder også frem viktigheten ved å sile ut informasjon som er ufarlig, og ikke utlevere familien og personlige ting som ungdommen ikke har noe med. I enkelte tilfeller deler miljøterapeuter minimalt med ungdommene de jobber med, dette gjelder som regel de som er plassert under adferdsparagraf, gjerne kombinert med rus og psykiatri. I disse tilfellene kan det være farlig å dele slik informasjon, da man ofte får trusler som omhandler en selv og familiens trygghet. Altså kan man ved å dele vesentlig informasjon sette seg selv og sine nærmeste i en utsatt situasjon.

Samtlige av informantene trakk frem humor og selvironi som de aller viktigste verktøyene i møte med ungdommen. En kunne ha så mange flotte diplomer fra kurs og etter- og videreutdanninger en bare ville, men det visste seg at humor og selvironi hadde hjulpet de fleste ut av krevende situasjoner. Humor ble brukt i ulike settinger, men avgjørende for bruk av det var at en kjente den enkelte ungdommen, og hadde en god relasjon.

Å bruke humor i en sosial- og helsefaglig sammenheng kan være en måte å forholde seg til noe som er følelsesmessig vanskelig på (Eide & Eide, 2012, s. 276).

Noen hevder det er flukt, andre forsvar, mens noen mener det er mestring. En felles forståelse av humor er at det er en egenskap som kan bidra til å skape avstand og redusere utfordringer eller spenninger i ulike situasjoner. Likevel er det viktig at en som miljøterapeut har en god

relasjon til ungdommen, for på den måten avgjøre om det er rom for fleip, vitsing og selvironi (Eide & Eide, 2012).

En informant fortalte at hun klarte å avverge en alvorlig situasjon ved bruk av humor, her hadde ungdommen forsøkte å ta bilnøkklene fra henne. I en annen situasjon fortalte en informant at hun valgte å spille på følelsene. Hun forklarte det hele slik:

”Jeg var særkontakt til to gutter. De var av den typen som du ønsker på to forskjellige plasser (.....) Så var det sånn at vi var tre damer på jobb. Hun som var vaktansvarlig, jeg og en til. Hun tredje var redd. Jeg var først inne på kontoret (....) Også hører jeg at der smeller det (....) Jeg viste at hun tredje var gått på rommet og var redd. Da jeg kom inn i stuen var det rart. Du kjenner det i lufta når du kommer inn. Det ”syder” noe. Men jeg kjente disse veldig godt. Jeg har ikke noe fysisk å stille opp med og det jeg ikke kan ta på psyken og den relasjonen vi har det tar jeg ikke. Også var det sånn at de kastet ting rundt omkring. Han ene satt på PC-en og andre sto på salongbordet og bare så på meg da jeg kom inn. Han som satt på PC-en satt og spilte høy musikk. Jada, så var det noen aviser, en duk som var sparket ned, noen puter som var kastet på (...) Jeg så bare på dem og gjorde ikke noe annet enn å ta opp duken fremfor føttene hans på bordet, så tok jeg avisene, ordnet på en stol og tok opp putene og skulle sette meg i sofaen. Før jeg kom så langt så hoppet han ned fra bordet, tok tak i armen min og førte den bak ryggen. Og han flirte veldig og bannet og sånn. Der sto vi. Jeg forsøkte å snakke til han. Hva var dette for noe, om han ville meg noe så kan vi sette oss ned og snakke om det. Neida, så uansett hva jeg sa så ble det bare mer provoserende for han og han tok armen min bare lengre og lengre opp på ryggen. Det gjorde vondt! Når du blir litt stresset, jeg kunne ikke rope på hun som var redd for da ville utjevne antall, for da var vi to voksne og to ungdommer (....) Hun som satt på kontoret og forsøkte å ringe etter folk kunne jeg ikke nå. Det var ingen andre ungdommer der. Du går inn i en rar tilstand. Først når du ikke når frem med terapeutsnakket så prøvde jeg meg på en litt mer tydelig måte, hei du nå er det nok. Kutt nå ut. Så blir vi ferdig. Det funkete ikke! Jeg tenkte okei greit, da blir det helt surrealistisk man

tenker greit man er alene, forsterkningen kommer sikkert ikke ennå, hun er her og hun er der. Hvor mye verre kan det bli. Ja, hvis han rykker litt til så faller jeg fremover. Jeg har en arm. Han kommer nok til å ramle oppå meg, men OK. Også tenkte jeg det får bare være. Det blir antagelig skuldra som får det, men jaja greit. Så tenkte jeg at jeg skulle prøve en ting til. To dager før hadde vi holdt på å herjet, litt sånn små tuller. Så tok han armen min og vridde på den. Så sa jeg til han at det måtte han ikke gjøre for jeg hadde så vondt i den armen etter at jeg hadde stablet ved. Jeg hadde skikkelig gangspærre i den. Så jeg tenkte jeg skal prøve en siste. Så sier jeg til han: Husker du for to dager siden da vi holdt på å herje i gangen. Da svarte han meg ja hva med det. Husker du da du tok armen min så sa jeg at jeg hadde så vondt i den. Ja og så. Så sa jeg det er den armen du holder nå. Nå gjør det veldig vondt. Da slapp han. Han slapp armen, klappet den andre karen på skuldra og gikk ut. Da gikk de opp på taket, slo litt i veggene og med slo litt med noen veistikker. Det var nok. Det å finne eller det å gå veien om vår relasjon, noe gøy vi hadde hatt, og bare fortelle at det gjør vondt” (Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

En annen historie som forklarer relasjonens betydning fant sted i en bil på vei tilbake til institusjon. Ungdommen hadde vært på samvær hos nærmeste familie, og på turen tilbake til institusjonen tok miljøterapeuten opp temaet fosterhjemsplassering. Ungdommen fortalte at det kun var en plass hun ønsket å bo, men hun ikke turte å fortelle hvor. Miljøterapeuten svarte at hun hadde forståelse for at det var vanskelig, siden ungdommen da ville sette seg i en sårbar situasjonen. Miljøterapeuten forklarte ungdommen at dersom hun ikke fortalte hva hun ønsket, ville heller ikke alternativet bli vurdert. stille i bilen et par minutter før ungdommen sa: ”*Det hjemmet, er hjemme hos deg*”. Det å si sin mening krever mot. Det at ungdommen fortalte sin oppfattelse åpnet seg for andres formeninger, tyder på likeverd og respekt fra begge parter. Denne respekten ligger til grunn i møte med andre mennesker, som gradvis er med på å bygge en følelse av felleskap og menneskelig nærhet (Schibbye, 2009). Ungdommens ønske ble oppfylt, og flyttet hjem til informant. Dette viser hva god relasjon, tillit og en tydelig voksenrolle kan gjøre. Ungdommen stolte på miljøterapeutens vurderinger og var ikke redde for å mislike familien til miljøterapeuten, eller å ikke bli godtatt av dem. Ungdommen sa blant annet:

”Når din familie er god nok for deg, så er den det for meg også!”
(Avdelingsleder, 2016).

6.2 Endringsprosess

Ungdommenes endrings- og utviklingsprosess var noe miljøterapeutene kontinuerlig jobbet med. De hadde både metoder og verktøy til bruk i disse prosessene, men la også vekt på hvilke personlige verktøy en miljøterapeut burde innehar for i større grad lykkes i dette arbeidet. Vi vil her drøfte funnene fra informantene opp mot Schibbye (2009), men også supplere med annen relevant teori og forskning.

Samtlige informanter opplyste at gullkornet med å stå i en hverdag med ungdom i vanskelige livssituasjoner, var det å se de små og store endringene i ungdommens utvikling. Ofte måtte man holde fast på det halve skrittet ungdommen gikk frem, fremfor å fokusere på de to-tre skrittene ungdommen gikk tilbake i utvikling. For noen ungdommer vil forventningene fra barnevernstjeneste ikke være i samsvar med det som faktisk er oppnåelig for de respektive ungdommene. I disse tilfellene fokuserte miljøterapeutene og avdelingslederne på det som faktisk kunne oppnås. Om man for eksempel hadde en ungdom som en ikke klarte å hjelpe så mye som en første hadde tenkt og håpet, eller så mye som bestillingen fra barnevernet tilsa, mente noen av informantene at en måtte trekke seg litt tilbake og tenke over de faktiske endringene. Kanskje fikk ikke miljøterapeutene ungdommen husren, ut av rommet, skikk på personlig hygiene og skolegang, men ungdommen hadde i alle fall ikke ruset seg den siste måneden, eller drevet med annen kriminalitet. Da var dette et stort pluss, selv om en ofte ikke klarer å se dette i hverdagen med ungdommene. Med dette som utgangspunkt var det viktig at miljøterapeutene hele tiden måtte være tilstede, vise interesse og forsøkte å bygge opp ungdommene, og ut fra dette legge til rette for endring og utvikling. Herunder var det også vesentlig å se hva hver enkelt ungdom faktisk trengte. Dette er i tråd med viktige faktorer i Schibbyes (2009) teori om endring. At en terapeuten er emosjonelt tilgjengelig, opprinnelig interessert og og til stede for sine klienter. Grunntanken her er at endringsøyeblikket kommer til syne gjennom vedvarende, undrende dialog.

Flere av informantene mente informasjonsflyten rundt ungdommene var mangelfulle, både i det offentlige og i det private. Før ungdommene kom til barnevernsinstitusjonene skulle institusjonene ha fått informasjon fra barnevernstjenesten om ungdommens bakgrunn, problematikk og bestilling for ungdommens opphold på institusjonen. Hvor god informasjon barnevernstjenesten utleverte, varierte stort. Dette skapte utfordringer for institusjonen både med tanke på det å ha kjennskap til den enkelte ungdom, men også hensyn til de øvrige ungdommene på institusjonen. I noen av tilfellene opplevde informantene at det ikke bare var mangelfull informasjon, men også feilinformasjon om ungdommene. Ungdommens problematikk og væremåte var av en slik karakter at informantene ved noen anledninger hadde undret seg om det var tilbakeholding av informasjon, både fra andre institusjoners side, men også fra barnevernstjenesten side. Når informantene opplevde slike variasjoner fokuserte de i første omgang på å danne en god relasjon til ungdommen, og opprettholde trygge rammer. Informantene fortalte at de brukte masse ressurser på å lete etter, og få ettersendt dokumentasjon om ungdommen.

” Vi får for mange saker hvor vi gjerne bruker ½ -1 år å lete frem informasjon fra ulike tjenester, barnevernstjenesten, rettssystemet, BUP osv. Det er for dårlig når det er offentlige som har ansvaret” (Mannlig miljøterapeut, 2016).

Alt for ofte var det ikke samsvar med problematikk og faktiske måloppnåelse for utviklings- og endringsarbeidet. Informantene fortalte da at de fokuserte på de faktiske måloppnåelsene, og informerte barnevernstjenesten og andre samarbeidspartnere om dette. Det var mange faktorer som spilte inn i endringsprosessen. Noen eksempler på faktorer var ungdommenes ulike bakgrunner, ulike forutsetninger, forskjellig grad av modenhet og hvordan relasjoner de hadde til miljøterapeutene. Aksept av den andres opplevelse krever at man tåler å åpne seg for å måtte endre på egen opplevelse, og på den måten kan eller vil man endre seg. Som regel har vår opplevelse en overlevelsesverdi, på grunn av denne verdien kan eller vil det være truende å endre på sin egen subjektive (Schibbye, 2009). De verktøyene og holdningene miljøterapeutene forsøkte å endre hos ungdommene var kanskje ikke ungdommene mottakelige for der og da, men ville utgjøre viktige verktøy for ungdommene når de var modne nok til å imøtekomme og ta i bruk disse. For noen ungdommer var det en så stor påkjenning å bo på institusjon, at deres endringsprosess tok lengre tid. På institusjonen må de

forholde seg til andre ungdommer og deres problematikk, samtidig som de må forholde seg til flere forskjellige personal. Dette kan utgjøre en risikofaktor¹³ for enkelte. Informantene la stor vekt på det å ha god kjennskap til ungdommens bakgrunn og problematikk, dette var vesentlig i det miljøterapeutiske arbeidet. Det ville være med på å skape en arena der ungdommen kunne føle seg trygg, og der de visste at de som jobbet rundt seg, kjente til både problematikk og forstyrrelsesfaktorer. Schibbye (2009) legger vekt på anerkjennelse i sin teori. Der affektiv innlevelse, speiling, deling og bekreftelse er noe som også inngår. For at dette skulle finne sted var det avgjørende at partnerne følte trygghet. Ved at de var trygge på hverandre skapte det rom for å ta opp vanskelige temaer og vise følelser.

Ved de ulike institusjonene kom det frem at det var tydelige rammer og rutiner. Informantene mente at dette var nødvendig for å få til eller i alle fall legge grunnlag for en utviklings- og endringsprosess. Gjennomgående i intervjuene kom det frem at det var faste tidspunkter for frokost, middag, ukesaktiviteter, ro-tid og andre daglige gjøremål. Om ungdommene ikke gikk på skole, ble det lagt til rette for andre dagtilbud. Informantene mente det var viktig at ungdommene hadde et tilbud å stå opp til, da dette la grunnlaget for å skape en meningsfull hverdag. En meningsfull hverdag la i større grad føringer for utvikling blant ungdommene. Flere av informantene mente reglene måtte være tydelige for å skape trygghet. De mente de måtte være konstant. En informant fortalte følgende:

”Det jeg opplever er at de ungdommene som forholde seg til reglene, ofte har en finere hverdag, enn de som hele tiden utfordrer dem. Er reglene noe uklare, vil vi ha flere ungdommer som skal teste grenser, enn ved klare og tydelige regler og rutiner” (Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

Ofte er ungdommene i utsatte livssituasjoner ungdommer som ikke har hatt regler og struktur i hverdagen tidligere, dette av ulike årsaker. Derfor mente informantene det var viktig å lære dem dette. En kvinnelig miljøterapeut (2016) sa dette:

¹³ Risikofaktorer er en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med økt sannsynlighet for negativ psykososial utvikling i fremtiden (Kvelling, 2010).

”De bruker å si til meg at jeg er så streng, ja, jeg er kanskje det, men jeg er veldig tydelig, og jeg er like streng hver dag”

Ved bruk av konstante og tydelige rammer og rutiner ville ungdommene i større grad være forberedt på å møte samfunnet etter endt institusjonsopphold. Flere av informantene fortalte at konsekvensene måtte stå til handlingene. Det var viktig at miljøterapeutene ikke hauset ting opp, og heller tonet ned konfliktene som oppsto. De mente en gjerne måtte ty til deres godside, men at det aldri var noen fasitsvar for løsning på de ulike situasjonene som oppstod. Informantene fortalte at de ofte oppfattet en pågående utviklings- og endringsprosess hos ungdommene etter spesielle situasjoner, ofte av negative karakter. Dette kunne de forklare med at ungdommene mulig hadde tatt til seg noe av det miljøterapeutene hadde forsøkt å implementere. Ifølge Schibbye (2009) skjer endring som følge av et spesielt øyeblikk; ”A moment of meeting”, som fremkommer i en terapiprosess. Dette kan vi forbinde med det vi på norsk kaller et endringsøyeblikk. Tronick (1998) mente at betydningen av gjensidig samspill var viktig, han hevdet det la grunnlag for noe han kalte dyadisk bevissthet, altså en bevissthet som oppstår mellom to personer, og er noe som igjen er en kraftig pådriver til endring.

Informantene informerte oss at ungdommene som bodde på de ulike barnevernsinstitusjonene i hovedsak var i aldersgruppen tretten til atten år. Aldersforskjellen var stor og deres bakgrunn og problematikk var som tidligere nevnt forskjellig. Med utgangspunkt i dette måtte en gjøre en del individuelle forskjeller. De individuelle forskjellene som tidvis måtte gjøres reagerer ungdommene kraftig på, da de ikke alltid skjønner hvorfor det må være ”forskjellsbehandling”.

Gjennom en rapport fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratets arbeidsgruppe kom en anbefaling om at institusjoner som tar imot flere målgrupper, bør dokumentere en organisering som innebærer at ungdommene i de ulike målgruppene ikke har mye kontakt med hverandre.

En mulig organiseringsmåte er etablering av større sentre med flere institusjonsavdelinger med en viss geografisk avstand. Særlig gjelder dette institusjoner som tar imot ungdommer med alvorlig atferdsproblematikk eller

alvorlig rusproblematikk, og som også tar imot andre målgrupper (Andreassen, et al., 2010 s. 8)

Gjennom informantene kom det frem at våre respektive institusjoner ikke blandet atferdsplassering, rusplassering og omsorgsplassering, disse var atskilte grupperinger.

Tendensene i dette yrket er at en før eller siden vil oppleve at ungdommer utagerer. Ikke nok med at det er utfordrende for den ungdommen det gjelder, men det skaper ringvirkninger som forstyrrer de andre ungdommene på institusjonen. Ved slike episoder kan en ungdom bli retraumatisert¹⁴. Mange av disse ungdommene har hatt vold i nære relasjoner¹⁵, noe som medfører at slike hendelser er svært uheldige, og kan i verste fall sette dem tilbake flere hakk i utviklingen. En informant fortalte om en episode hun hadde opplevd på barnevernsinstitusjonen. En ungdom utagerer, knuste, truet både personalet og ungdommene. Informanten beskrev at det ”svartnet” for ungdommen. Ungdommen surret belte rundt hånden og brukte beltespennen som slagvåpen, til tross for at dette var noe ungdommen selv var blitt utsatt for som barn. ”*Han hadde store arr, dype, nesten furer i ryggen av beltespennen til onkelen*”. Miljøterapeutene måtte tilkalle politiet, samtidig som de måtte sørge for at de andre ungdommene var avgrenset fra situasjonen. De andre ungdommene var redde, da denne ungdommen var veldig uforutsigbar. Informanten fortalte at flere av de andre ungdommene trakk seg unna, dersom denne ungdommen bare hevet stemmen. De var klare over at det kunne ”smelle”. Miljøterapeuten var tydelig på at dette påvirket de andre ungdommene, og at det var uheldig både for ungdommen det gjaldt og de andre, både med tanke på tidligere traumer og videre utvikling.

Det var ikke bare alderen som var forskjellig blant ungdommene, men også modenheten. Flere informanter påpekte at flere av ungdommene ikke var like moden og/eller åpen for å bearbeide, og endre på vonde opplevelser og atferd.

”De vil helst bare glemme, for det har vært så følt og grusomt. Det er ikke sikkert at de vil ta tak i problemene før de blir godt voksne. Sånn type

¹⁴ Opplevelse av en situasjon der man erfarer den samme følelse av smerte som da det første traumet skjedde (Herstad, 2010).

¹⁵ Vold i nære relasjoner omfatter all fysisk og psykisk vold og trusler mellom nåværende og tidligere familiemedlemmer. Det omfatter også barn som er vitne til vold i familien (Politiet, 2011)

traumebehandling får de gjennom BUP, for det er litt mer spesialfelt for dem da. Det er ikke alle ungdommene som er klar for å gjøre noe med den traumbiten” (Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

Dette er i tråd med undringsprosessen Schibbye (2009) fokuserer på i sin teori. Hun mener undring kan være med på å nå det som før ikke var oppnåelig, det ubeskrivelige, for igjen å skape en mulighet for endring. I så måte kan en si at miljøterapeuter er opptatt av ”å gjøre det ubevisste bevisst”, og da er det viktig å finne veier eller metoder for å få tilgang på klientenes skjulte prosesser. Altså kan miljøterapeutene være med å hjelpe ungdommene til å ta tak i de vonde tankene og følelsene gjennom en undrende holdning.

I intervjuene kom det frem at ungdommene ofte kopierte atferd fra de andre ved samme barnevernsinstitusjon. Det var utfordrende for miljøterapeutene å komme i posisjon til å bidra til utviklings- og endringsarbeid så lenge ungdommene ikke var mottakelig for råd og veiledning. De fleste ungdommene søkte til kjente miljøer og personligheter, som til tross for dette ofte var negativt for dem. Noen ungdommer var moden nok til å se at andre ungdommer hadde negativ påvirkning på dem, andre ikke. En av informantene påpekte at ungdommene i utsatte livssituasjoner var svært påvirkelig, dette belyste informanten gjennom sitatet:
”Hopper alle utenfra brua, gjør han også det”.

Gruppepåvirkningen kom særlig frem ved at det flytter inn nye ungdommer på institusjonen.

”I 9/10 har innflytningssituasjoner vil det føre til totalt omveltning på hele ungdomsgruppen” (Mannlig miljøterapeut, 2016)

Gjennom rapporten fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratets arbeidsgruppe kommer det frem at bestemte grupper ikke bør blandes og plasseres sammen. Dette med bakgrunn av at ungdommene har ulike behov, og ved enkelte grupperingen er det risiko for negativ læring og gruppepåvirkning. På den andre siden er det kjent at institusjonsoppholdet i seg selv kan medføre risiko for negativ påvirkning mellom ungdommen i samme institusjon. Dette vil igjen være avhengig av flere komponenter, henholdsvis hvem ungdommen er, kultur i institusjon og grad av isolering. Ulik problematikk blant ungdommen tillegges ofte grunnen

for den negative utviklingen ungdommer i institusjon kan ha, dette begrunnes i påvirkning av hverandre (Andreassen, et al., 2010).

Det oppstår gjerne en hierarkisk posisjonssystem ved institusjonene. Ungdommene som har vært plassert lengst, gjerne kombinert med utvikling, hadde som regel de beste plasseringene ved eksempelvis middagsbordet.

De fleste ungdommene var plassert ved barnevernsinstitusjon i et år av gangen, og som regel fikk de utvidet tid på grunn av mangel på fosterhjem eller andre alternativer. Alle hadde forskjellige utgangspunkt og mål. Etter endt institusjonsopphold var målet deres som regel å komme i fosterhjem, eller gjennomføre ettervern. Andre ungdommer hadde i følge informantene ikke noen mål, og hadde dannet seg et bilde av at de kom til å ende opp i fengsel uansett. Altså vil ungdommene ha en tanke om at deres bakgrunn fører til at deres fremtid er forutbestemt. Ifølge Sartre (1957) legger essenstanken til grunn at verden er ferdig, og mennesket trer inn i en plass i en orden, og har livet allerede tilrettelagt, altså er livet forutbestemt. I en essensialistisk tanke blir ytre definisjoner og ytre ideer vårt innhold, som igjen definerer vårt selv. Dette betyr at de ytre definisjonene bestemmer hvem individet skal være. De vanskeligste tilfellene for å endringsarbeid var de tilfellene hvor ungdommen kommer inn som sytten- sytten og et halvt år. Ungdommene hadde som regel vært innom fosterhjem eller en rekke andre barnevernsinstitusjoner. I disse tilfellene mente informantene at en bare hadde et halvt år på seg for å hjelpe dem, før de gradvis skulle inn i en selvstendigjørelesfase de siste fire månedene før de ble atten år. For noen av disse ungdommene ville det heller ikke være aktuelt og takke ja til ettervern. Miljøterapeutene forklarte da at de følte de bare ”oppbevarte” dem, og forsøkte å fokusere på de små endringene de faktisk hadde en reell mulighet til å påvirke. Noen av informantene fortalte at de ungdommene som sa nei til et ettervernstilbud, var som regel de ungdommene det gikk dårligst med i ettertid. Enkelte av informantene fortalte at de i enkelte tilfeller var direkte bekymret for å la ungdommene ta del i det øvrige samfunnet etter endt institusjonsopphold, da de kunne være en trussel for seg selv og andre.

Alle barnevernsinstitusjonene brukte verktøy for måloppnåelse, samtale og endringsarbeid i forbindelse med ungdommene. Informantene fortalte her om KAT, MI og andre alternative

verktøy. I disse strukturerte samtaler diskuterte ungdom og miljøterapeut temaer som omhandlet ungdommen selv. I samtaler kunne temaene være alt fra små ukentlig mål, ulike temaer som omhandlet ungdommen, hvilken problematikk ungdommen hadde og til hva slags metoder/verktøy som kunne brukes i fremtiden. Baktanken ved disse strukturerte samtaler var å få ungdommen selv til å definere og reflektere over sin situasjon, og hvordan han eller hun hadde det. Individet har en formening og synspunkter av sitt eget "selv". For å kunne ha oversikt over opplevelser i vårt eget "selv" må dette sees i sammenheng med at man klarer å avgrense, det å skille og sortere, ulike opplevelsene fra andre (Schibbye, 2009). Flere nevnte at de ikke klarte å gjennomføre verktøyene fullt og helt, men at de likevel forsøkte å bruke en tilpasset metode. Eksempelvis hadde de KAT-samtale en gang i uken. Det var ikke alltid ungdommene valgte å møte opp til disse samtaler. Miljøterapeutene forsøkte da å legge til rette for gode samtaler i andre situasjoner, som i bil, ved matlaging eller andre passende steder. Ungdommenes modenhet og vilje til å ta imot hjelp la grunnlaget for å gjennomføre gode strukturerte samtaler. Det aller beste var om ungdommen selv klarte å være med på og føre samtalen, og ikke minst definere problematikk og små periodemål/ukemål. For å få til utviklings- og endringsarbeid jobbet miljøterapeutene veldig mye med triggerer¹⁶, opprettholdere faktorer¹⁷ gjennom de strukturerte samtaler. Særlig fokus var det på tiden fremover, og hvordan ungdommene burde gjøre ting i fremtiden. Om ikke ungdommene selv var med å bestemme målene, hjalp miljøterapeutene dem i fellesskap. En informant sa det så fint:

"Det er ikke ungdommene sin skyld når vi ikke får til jobben med dem, det er ikke de som har ansvaret" (Avdelingsleder, 2016).

En annen påpekte viktigheten med et stort mangfold blant personalet på institusjonen. Ikke nok med at dette påvirker ungdommen positivt, men personalet ser ulike ting og har ulike

¹⁶ En «trigger» er et inntrykk som utløser et traumeminne. Traumeminner reaktiveres gjerne av inntrykk i nåtid som har nok sansemessig likhet med det opprinnelige traumat. Triggere kan være ytre, som f.eks. sanseinntrykk (syn, hørsel, lukt, smak, berøring, bevegelse). Eller indre, som tanker, følelser, kroppsforfølelser.

¹⁷ Et avgrenset forhold i et sosialt system som har en sammenheng med at atferd og handlinger hos et eller flere individer gjentas. Disse faktorene kan være vanskelig å avdekke fordi vi ser med ulike briller og opplever situasjonene ulikt, et forhold som er opprettholdende for et problem i en situasjon trenger ikke være det i en annen (Nordahl, 2006).

fokus rundt ungdommene. Dette førte til at en ikke var entydig, og i de aller fleste tilfellene klarte personalet å fange opp de fleste aspekter med og rundt ungdommen.

”Utvikling er lønna, men de fleste tror ikke at de klarer seg etter at de er ferdige” (Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

Ungdommene var i en situasjon hvor mange av dem ikke var klar over hvor de skulle etter endt institusjonsopphold. Noen fungerte så bra at de etter en stund fikk fosterhjem, andre måtte fortsette å bo på institusjon. Noen av ungdommene valgte eller valgte bort ettervern etter endt institusjonsopphold. Informantene fremhevet at det var en stor belastning for ungdommene og ikke vite hvor de skulle ende opp. Særlig vanskelig var det å få fosterhjem til ungdommene jo eldre de ble. Det at de ble gående i et ”vakuum” og ikke fikk vite, førte i mange tilfeller til at ungdommen ikke fortsatte utviklings- og endringsforløpet, stagnerte eller gikk tilbake i utvikling. En av årsakene til dette mente informantene var at de ikke hadde noe mål å strekke seg etter. I de tilfellene hvor ungdommene valgte bort ettervern, var som regel fordi kravene fra barnevernstjenesten og ungdommen selv ikke samsvarte.

Flere av informantene la vekt på å bygge opp et positivt nettverk rundt hver ungdom. Dessverre kommer de fleste av ungdommene fra familier uten sterke ressurser og/eller et negativt nettverk som igjen påvirket ungdommen. Både avdelingslederne og miljøterapeutene påpekte viktigheten med å danne gode arenaer for nettverksbygging, dette ved hjelp av skole, dagtilbud eller andre fritidsaktiviteter. Fra barnevernsinstitusjonens side forsøkte de å skape et hjem med vanlige aktiviteter i og utenfor hjemmet. En informant fortalte at en av deres tidligere ungdommer hadde fått så gode relasjoner og tilhørighet til stedet, at ungdommen flyttet til nærområdet noen år etter institusjonsoppholdet. Dette til tross for at flere av ungdommene i utgangspunktet kom fra andre fylker. Et sosialt nettverk kan en definere som et sett av relativt varige relasjoner mellom mennesker. Nettverk uttrykker et sett med relasjoner og aktører, og hvordan relasjonen er mellom disse. Et sosialt nettverk er som regel dannet ved mer eller mindre varlige relasjoner. Schiefloe (1985) definerer sosiale nettverket ut fra tre faktorer. For det første utgjør det ikke et formelt system. Dette vil si at relasjonene opprettholdes på frivillig basis, men Schiefloe poengterer at selv om det i utgangspunktet er frivillig, kan det oppleves som påtvunget for enkeltindivider. Det andre er at man kan komme

i interaksjon med hverandre gjennom spontane prosesser, eksempelvis hvis en miljøterapeut og en ungdom er på butikken, og der bestemmer seg for å grille. Det siste han vektlegger er at nettverk er overlappende med andres nettverk, og kan binde dem sammen.

Gjennomgående i intervjuene opplyste miljøterapeutene at det var alt for mye fokus på dokumenteringen fremfor å være i miljøet med ungdommen. De mente at de hadde mer enn nok verktøy å bruke for dokumentering, men beklageligvis tok dette tiden fra relasjonsbyggingen mellom personal og ungdom. Noen av informantene mente at de som satt på toppen å bestemte dette, ikke kunne ha mye praktisk erfaring i deres yrke.

6.3 Organisasjon og system

Organisasjon og system legger rammer og føringer både med tanke på lovverk, struktur, metoder og verktøy og dokumentarbeid. Dette måtte både avdelingsledere og miljøterapeuter forholde seg til, og jobbe ut fra. Informantene hadde sine meninger og synspunkter på hvordan dette var med på å påvirke deres arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner. Dette vil vi drøfte opp mot Schibbye (2009), samt annen relevant teori og forskning.

I flere av intervjuene kom det frem at informantene mente det til tider ble for mye fokus på dokumentering, på bakgrunn av krav fra barnevernstjenesten. Noen av informantene som jobbet tredelt turnus fortalte at de noen ganger gikk hjem med dårlig samvittighet ovenfor ungdommene, da deres tid på jobb i stor grad ble brukt på kontoret for administrative oppgaver. De mente det ikke sto på alternative verktøy og metoder, da de hadde et stort mangfold av dette. Derimot mente de at fokuset på dokumenteringen ødela noe for relasjonsbygging og ivaretagelse av relasjon til ungdommene. Tvert om vektlegger arbeidsgruppen fra Barne-, ungdom- og familiedirektoratet dokumentering rundt ungdommene. De anbefaler blant annet at det bør etableres et nytt systematisk kartleggingssystem for alle barn og ungdom som plasseres i barneverninstitusjoner. Hensikten med et slikt kartleggingssystem er å få frem en bred dokumentering og dekke generelle områder som hadde betydning for barnets eller ungdommens videre utvikling. Kartleggingssystemet mener de skal utarbeides med systemer ut fra den enkelte ungdommens

særskilte problemområder, slik som eksempelvis atferdsvansker¹⁸ eller emosjonelle vansker¹⁹. I tillegg mener arbeidsgruppen at institusjonene skal benytte spesifikke metoder ut fra formålet med oppholdet til den enkelte ungdom, og at institusjonene skal ha opplæring i de aktuelle metodene. De mener en bør kvalitetsikre både opplæring og praksis i metodene (Andreassen, et al., 2010).

Flere av informantene fremhevet at dokumentering både var nødvendig og viktig. Noen av informantene hevdet at systemet rundt dokumenteringen kunne effektiviseres slik at arbeidet gikk raskere, og at en del av det skriftlige arbeidet i dag føltes som ”dobbelarbeid”. Flere undret seg over at det ikke i like stor grad var rom for det ”hverdagslige” med ungdommene, da dagene skulle fylles med miljøterapeutisk arbeid. Noen mente at generelle ”ungdomsnykker” ble problematisert til noe større enn det i enkelte tilfeller kunne være. De påpekte at en måtte huske på at de fortsatt var ungdommer, til tross for deres bakgrunn og problematikk

I arbeidsgruppens rapport står det følgende:

Det bør være krav om dokumentasjon av systematikk både i forhold til målformulering, tiltaksformulering og jevnlig evaluering av ungdommenes utviklingsforløp i løpet av institusjonsoppholdet. Målformuleringer og evalueringer bør rettes både mot ungdommene, ungdommenes omgivelser, og mot hva som bør være tilstede ved utflytting fra institusjonen. Det bør videre være krav om jevnlig undersøkelse av ungdommenes opplevelser av institusjonsoppholdet (Andreassen, et al., 2010 s. 5).

Som tidligere nevnt, mente informantene at mye av dokumenteringen var nødvendig. En av informantene påpekte faglig fokus under dokumenteringen, hvorav eksempelvis miljøterapeutenes sinntilstand ikke skulle legge føringer i det skriftlige arbeidet. Noe av dokumenteringen mente hun skulle være av en slik karakter at også ungdommen kunne lese det.

¹⁸ Atferdsvansker hos barn kjennetegnes ved aggressiv, destruktiv og opposisjonell atferd som varer over tid (Campbell, Shaw, & Gilliom, 2000). Barn med atferdsvansker bryter med eksisterende regler, normer og forventninger i en slik grad at utvikling, læring og positivt sosialt samspill med andre barn og voksne blir hindret og forsinket (Ogden, 1998).

¹⁹ Tilpasningsproblemer og psykiske lidelser kjennetegnes ofte ved emosjonelle vansker (Svartdal, 2012).

De ulike barnevernsinstitusjonene hadde forskjellige turnuser. Dokumenteringen og rapporteringen foregikk i all hovedsak på dagtid til de som gikk tredelt turnus, mens de som gikk i medleverturnus informerte at de tok det når de hadde ledige stunder. Informantene som gikk medleverturnus syntes ikke tidspresset var like problematisk som de som gikk tredelt turnus. De informerte at de som regel dokumenterte og skrev rapporter når ungdommene var på skole/dagtilbud. Gjennomgående i intervjuene viste det seg at informantene mente det var for mange planer og skjemaer for ungdommene. En av informantene trakk frem et kartleggingsverktøy som skulle foregå de første ukene etter at ungdommene kom til barnevernsinstitusjonen. I kartleggingsverktøyet skulle alt rundt ungdommen dokumenteres, eksempelvis angst, desperasjon og atferd.

”Hvem er ikke depressiv i innflytningsfesten?” (Mannlig miljøterapeut, 2016).

Ut fra disse kartleggingsverktøyene fikk de ut en graf som fulgte ungdommene gjennom oppholdet. Informanten undret seg på om grafen kanskje ville være mer reell, dersom kartleggingen hadde startet etter at ungdommen har funnet seg mer til rette ved barnevernsinstitusjonen.

De ulike barnevernsinstitusjonene får en bestilling fra barnevernstjenesten om hver ungdom. Barnevernstjenesten skal inneha alle typer informasjon og dokumentasjon om ungdommen, og institusjonen skal ha tilgang til den relevante informasjonen. Dette viste seg å ikke alltid være tilfellet. Noen informanter opplyste at de brukte mye ressurser og tid på å få ettersendt viktig dokumentasjon. Flere påpekte at de av og til fikk sjokk da ungdommen kom, da ungdommens oppførsel og problematikk ikke var samsvar med hva barnevernstjenesten hadde forespeilet. De lurte på at informasjon var holdt igjen ved slike hendelser, da ting ikke samsvarte i dokumentene.

Etter en stund var det miljøterapeutene som kjente ungdommene best, og ikke barnevernstjenesten. Enkelte informanter mente da at barnevernstjenesten kunne ta seg av de lovpålagte oppgavene som eksempelvis samværsplan, mens institusjonen selv kunne skreddersy oppholdet, og videre plan for ungdommens utvikling.

”Vi får for mange saker hvor vi bruker et halvt år til et år til å lete frem ulik informasjon fra forskjellige tjenester som barnetjenesten, rettssystemet, BUP og andre instanser. Dette er for dårlig når det er det offentlig som har ansvaret. Dette fører til at vi ikke får på plass tiltakene tidlig nok” (Mannlig miljøterapeut, 2016).

Informantene mente barnevernstjenestens utfordring var at saksbehandlerne hadde for mange saker. Flere informanter forklarte det med at de ansatte i barnevernstjenesten hadde for stor belastning og mye sykdom, noe som resulterte i at de sjeldent hadde klart å sette seg inn i hver enkelt sak godt nok. De mente barnevernstjenesten alt for ofte baserte sine avgjørelser ut fra rapportene, og hadde for sjeldent fysiske møter med ungdommen.

”De er aldri i kontakt med ungdommene annet enn når de kanskje er på et møte her. Vi har en ungdom som bor her inne som har en erfaring med barnevernstjenesten at så snart de kommer og snakker med meg så betyr det at jeg skal flyttes. For den gutten er det faktisk nok at vi sier at barnevernstjenesten skal komme så er hans automatiske respons, hvorfor skal jeg flyttes?” (Avdelingsleder, 2016).

Barnevernsinstitusjonene samarbeider med ulike instanser, slik som skole, BUP, NAV, barnevernstjenesten, politi, fritidsaktiviteter/lag/foreninger og andre støtteapparat. I intervjuene kom det frem at flere informanter mente samarbeidet rundt ungdommen var utfordrende. Rapporten fra Barne- ungdoms og familiedirektoratet trakk frem i sine slutninger at:

Regelverket om ansvars- oppgave- og utgiftsfordeling mellom kommunalt og statlig barnevern, men også mot andre kommunale og statlige sosial- og helsetjenester kan noen ganger by på utfordringer for utvikling av kvalitet i institusjonstilbudet (Andreassen, et al., 2010 s. 90)

Et eksempel på uheldig samarbeid mellom instansene var da en ungdom utagerte, og personalet ringte politiet for forsterkning. I løpet av den tiden fra institusjonen meldte fra, roet ungdommen seg ned. Han sto helt rolig utenfor institusjonen sammen med personal og røykte. I det politiet kom gikk gutten rolig med røyken i hånden mot politiet.

”Det neste jeg ser er at han går mot politibilen, han er helt lun, han var helt rolig, ingenting som viste aggresjon av gutten! En politimann springer på han med skjold, og klapper han i bakken her ute. Utenfor kjøkkenvinduene. Stor røslig politimann. Det jeg ser at gutten gjør er at han er i ferd med å si jeg er rolig. Personalet rakk heller ikke å si noe, fordi han politimannen var så fryktelig rask. Så han ble klistret i bakken. Rett i asfalten. Med skjold. Dem kom fullt bevæpnet og hele pakken” (Avdelingsleder, 2016).

I etterkant av hendelsen hadde barnevernsinstitusjonen debrifing med politiet. Ungdommen selv fikk også anledning til å møte politimannen, og snakke ut om situasjonen. I dag har barnevernsinstitusjonen og politiet kommet til enighet om hvordan samarbeidet skal være ved slike hendelser, og hvilke forhåndsregler som skal tas for begge parter.

Under institusjonsoppholdet til ungdommene jobbet en kontinuerlig mot fosterhjems plassering²⁰, som ofte var et mål fra barnevernstjenesten. Likevel skjedde det at fosterhjem ikke var aktuelt. Noen av informantene forklarte dette med at mange familier ikke ønsker å ta inn en ungdom i sine hjem. Grunnen til dette var at de var redde for at de ikke skulle passe inn og knytte seg til deres familie, da ungdommene rett og slett var for gamle. Et annet faktum var også at det er for lite fosterhjem disponibelt. Etter at ungdommer hadde fylt sytten år, arbeidet en i større grad med selvstendigjørelse og mulig ettervern²¹.

”Det som er den største utfordringen er at det finnes svært få fosterhjem så de bli boende alt for lenge i institusjoner. I dag har vi en ungdom som kunne vært flyttet fra oss fordi han ikke får mer ut av å være her. Men det finnes ikke noe hjem, så han blir værende her. Det er da min frykt at tiden på institusjon skal bli for lang. Vi ser gjerne at de har en utvikling, og når de er på toppen av utviklingen, det er da jeg gjerne vil ha dem ut” (Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

²⁰ Fosterhjem, private hjem som tar imot barn til oppfostring etter bestemmelsene i barnevernloven av 17. juli 1992. (Hatland & Lund-Falling, 2015)

²¹ Ettervern, behandling og annen helsefaglig oppfølging etter utskrivning fra institusjon. Som regel er målet å støtte opp om en gradvis tilpasning og tilbakeføring til vanlig yrkesliv og en selvstendig hverdag (Nylenna, 2016)

Ungdommene bestemmer selv om de takker ja til ettervern eller ikke, men de får alltid tilbud om det. Informantene fortalte at de tilfellene hvor ungdommene takket nei, var som regel de tilfellene hvor utviklingen til ungdommene var utfordrende. Som regel var dette ungdommer som miljøterapeutene følte at de ikke hadde klart å fange opp i endringsarbeidet, eller at oppholdet på institusjon hadde vært for kort. Grunnen for at de valgte bort ettervern var som oftest på grunn av at barnevernstjenestenes krav ikke var i samsvar med deres. Gjennom alle intervjuene var det en generell tanke om at ettervernstilbudet i dag var sviktende. Det var et stort hjertesukk for mange, og de fleste av informantene syntes ettervernstilbudet var forverret etter at kommunene selv overtok ansvaret fra staten. Som tidligere nevnt mente informantene at barnevernstjenestene kom alt for sent på banen, og i mange tilfeller virket det som om at det var en overraskelse at ungdommene ble myndige, og trengte både et sted å bo og oppfølging. Informantene forklarte at et ettervernstilbud besto som regel av en leilighet med tilsyn av et ukjent personal noen timer i løpet av en uke. I noen tilfeller klarte de å få til en ordning der de med best relasjon til ungdommen, gjennomførte dette arbeidet. Dette var noe lettere å få til i de private institusjonene. I det offentlige klarte de å få dette til ved noen tilfeller, da var det ofte vikarer med best relasjon som gjennomførte tilsyn ved ettervern. En informant fortalte om manglene tilbud etter ettervern. Her er ansvarsområdene rundt ungdommen noe uklart. Hvem skal ha ansvar for hva? Motivasjon for de fleste ungdommene var det økonomiske perspektivet ved å takke ja til ettervern, og ikke nødvendigvis et videre oppfølgingstilbud. Informantene fortalte at mange av disse ungdommene ikke hadde familie, eller store nettverk for å hjelpe seg, og da kunne en ”gratis” hybel være et lokkende tilbud. I disse tilfellene ville personalet ved ettervernstilbudet kanskje være de eneste voksenrollene ungdommene hadde i sitt liv.

I løpet av perioden på institusjonen ansvarlig- og selvstendigjorde de ungdommene litt etter litt. Det optimale var å få en leilighet den siste tiden og la ungdommen selv administrere hverdagen, dette med tanke på eksempelvis økonomi, handling og husvask. Noen av informantene belyste også problemstillingen der ungdommen ikke var klar for selvstendighetstrening. Men dersom ungdommen nærmet seg atten år og utskrivning, måtte de likevel gjennomføre selvstendighetstreningen. Dette medførte ofte at ungdommen gikk tilbake i utvikling, og måtte flytte tilbake til hovedinstitusjonen. Videre resulterte dette i at

”hoppet” fra institusjon til ettervern og det generelle samfunnet, ble for stort. Dette gjorde at ungdommene i mange tilfeller havnet utenfor. Barne- ungdoms og familiedirektoratets rapport vektlegger betydningen av at det ved inntak defineres tydelige mål for institusjonsoppholdet. Målet bør defineres rundt hva som skal oppnås under oppholdet og hva som skal være på plass når ungdommen skal utskrives, eksempelvis støttetiltak, tilrettelegging ift. skole/arbeid, omsorgssituasjon og bolig. De trekker frem at det bør ligge skriftlige avtaler til grunn for alle avtaler som gjennomføres mellom de forskjellige instansene. Under institusjonsoppholdet bør ungdommen evalueres kontinuerlig, og da med tanke på tilrettelegging og utflytting. Hvor lenge ungdommen skal være på institusjonen bør vurderes sammen med måloppnåelse og med tilrettelagte forutsetninger i samfunnssituasjon før oppholdet avsluttes (Andreassen, et al., 2010).

Informantene synliggjorde behovet for en type ordning hvor ungdommene gradvis kunne flyttes ut fra institusjon. Derav en type avdeling lik selvstendighetsleiligheten, bare at personalet i første periode bodde sammen med dem. Likevel bestemte og administrerte ungdommene selv, men det var ”kortere” vei til miljøterapeutene. Ved en slik ordning ville ungdommene gradvis bli selvstendige, for dermed å klare seg selv etter institusjonslivet. Informantene mente at det var viktig at ungdommene kunne ”snuble” sammen med miljøterapeutene og de trygge rammene institusjonen hadde, enn at de skulle ”snuble” alene på utsiden uten hjelp.

”Det er nesten litt absurd. De som nesten har slitt seg gjennom hele livet skal klare seg selv når de er 18 år. De som har det fint og flott kan bo hjemme til de er 30 år. De som har minst, må bli voksen først” (Mannlig miljøterapeut, 2016)

Alle informantene mente lovverket påvirket deres arbeid med ungdommene, både i positiv og negativ retning. Avdelingslederne hadde et annet syn på lovverket enn miljøterapeutene. Bakgrunnen for dette var at det ofte var miljøterapeutene som oftest sto i situasjoner hvor de følte på ”håpløsheten”. Likevel var de tydelige på at regelverket var der for å beskytte ungdommene. Som regel var ungdommene selv veldig klar over sine rettigheter og krav, dette førte til at de som regel tolket regelverket til sin fordel. Eksempler informantene fremla hvor

lovverket ødela for godt miljøterapeutisk arbeid var datatid, rus-testing, tvang, beslaglegging av eiendeler, særlig mobil, og skjerming.

”Jeg føler til tider det er hemmende, til tider føler jeg vi står å stanger i veggen og ikke kommer noe vei. Vi har nesten ikke lov å gjøre en dritt, i forhold til tvang. Vi står på sidelinjen å ser på at alt rakner, men kan ikke sette i gang flere tvangstiltak fordi Fylkesmannen har sagt nok er nok. Og det er greit at tvang ikke alltid er løsningen, men hvor mye skal vi stå å se på å ta imot”
(Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

Avdelingslederne fortalte at all det miljøterapeutiske arbeidet de gjorde med ungdommene, var knyttet til paragrafer og rettighetsforskrifter. Dette la føringer for alt arbeid med ungdommene. Fylkesmannen er kontrollorganet for barnevernsinstitusjonene. De kommer fortløpende på tilsyn i løpet av året. I tillegg kan ungdommene selv ta kontakt med fylkesmannen om de føler seg urettferdig behandlet, eller har spørsmål rundt sine rettigheter.

”Jeg tenker at ungdom som bor i institusjon har faktisk mer rettigheter enn våre egne barn som bor hjemme. Dette skal vi forholde oss til. Det skal vi. Jeg tenker at de allikevel ikke er til hinder for å gjøre et godt miljøterapeutisk arbeid med ungdom, det betyr bare at vi har noen lover og regler vi må forholde oss til. Det er utgangspunktet for vårt arbeid. Jeg tenker at jeg reflekterer ikke så mye rundt kunne det ha vært bedre hvis det ikke var sånn eller sånn. Det er sånn det er. Det er de rammene vi har å jobbe ut fra, så må vi finne beste måte å jobbe innenfor de rammene på” (Avdelingsleder, 2016).

Dersom institusjonen ikke fylte de retningslinjene som var gitt, fikk de avvik og måtte irttesette seg dette. Et eksempel var om institusjon hadde mistanke om at ungdommen ruset seg. Tidligere kunne institusjonene kreve å få avgitt urinprøve. Nå kunne ungdommen selv bestemme om de ønsket å ta den bak lukkede dører på institusjon, eller på et legekantor. Om det var noe en rusungdom kunne så var det å mikse på urinprøven, for å unngå positiv test. Et annet eksempel var at en ikke lengre kunne ta ungdommen med på skjermingsturer. Dette var turer hvor ungdommene eksempelvis hadde utagert, ruset seg, havnet i alvorlige krangler med

andre ungdommer, eller ”herjet” institusjonen. I verste fall var ikke institusjonen boende i etter ødeleggingen. Her vil det enten være snakk om å skjerme ungdommen selv, eller andre ved institusjonen. Disse turene er ikke lengre lov, såfremt ikke ungdommene selv ønsker det.

Samtlige informanter fremhevet viktigheten med stabil personalgruppe rundt ungdommene. Miljøterapeutene mente det var viktigere å ha trygge kollegaer sammenlignet med en god avdelingsleder. De vektla ikke utdanningen til kollegaene, men deres evne til å se ungdommene og evnen til og samarbeide. I følge Schibbye (2009) blir et individ selvstendig og bevisst ved å bli anerkjent av andre. Informantene belyste viktigheten av at erfarne miljøterapeuter overfører disse egenskapene til sine arbeidskollegaer. Noen kollegaer opplevdes som mer selvstendig, som formidlet trygghet, det var mindre uro når de var på jobb, eller så taklet de vanskelige situasjoner med ro og uten dramatikk. På den andre siden kunne det være en kollega som ungdommene følte seg trygge på, og dermed blir mer rolige av miljøterapeutens tilstedeværelse. Anerkjennelse og erkjennelse utvikles i samspill med andre.

Årsaken til at avdelingslederne som regel ikke ble vektlagt som ”like viktig”, var at de sjeldent sto i krevende situasjoner sammen med miljøterapeutene. Avdelingslederne kom som regel inn etter endt situasjon. Det ble som regel gjennomført debriefingen ved første møte med avdelingsleder etter situasjonen. En informant sa følgende:

”Jeg har troa på at om man har en god kollega, å snakke seg igjennom situasjoner i forkant og ha kollegastøtte som ”debriefing”. Og det er det dessverre litt for avhengig av en god kollega. Om det er en kollega som ikke er helt på ”nett” eller som du ikke har så god ”Connection” med så kan det bli noe vanskelige. Debriefing med avdelingsleder kan også være et veldig viktig ledd. Jeg synes debriefing med de personene som har kjent på det samme i situasjon, som vet nøyaktig hvordan det føltes og hva som var vanskelig. Det hadde mer effekt for meg enn de som skulle snakke utenfra. Vi har også veiledning. Veiledning og bli mer kjent med ungdommen, og det forstå problematikken bedre var veldig viktig for meg” (Avdelingsleder, 2016).

Avdelingslederne påpekte viktigheten av henholdsvis debrifing, faglig påfyll, kollegastøtte eller andre metoder som oppfølging etter krevende situasjoner. En avdelingsleder sa følgende:

”Så vet jeg at den og den av personalet står veldig i tøffe situasjoner, de overbeviser seg selv at de ikke trenger noe oppfølging, men slitasjen kommer på et senere tidspunkt. Også har du de som veldig lett sier ifra, dette synes jeg var tøft, jeg har mer behov for å snakke om det, men jeg er veldig oppmerksom på de på en måte sier at de ikke trenger noe. Det er der smellen kan komme på et senere tidspunkt. Og den kan komme hardt. Vi har hatt en sånn episode, eller en ansatte, som gikk på en kjempesnell” (Avdelingsleder, 2016).

En informant fortalte at han var avdelingsleder for et svært krevende tiltak, og synes det i perioder det var tungt og ikke være like tilgjengelig på kveld. Avdelingslederen begrunnet dette i at det som regel var på ettermiddag/kveld situasjonene oppsto. Selv om miljøterapeutene fremhevet det å ha en trygg og stabilt kollegagruppe rundt seg, undergravde de ikke viktigheten av debrifing med avdelingsleder senere. De følte de fikk en mer faglig diskusjon med avdelingsleder til stede, samtidig som de fikk lagt det følelsesmessige til side. I intervjuene kom det frem at farlige og krevende situasjoner ofte fant sted ved nytt personal og/eller vikarer. Informantene mente at ungdommene særlig ønsket å teste de nye som kom på jobb, og finne ut hvor deres grenser gikk. Dette, kombinert med at nytt personal/vikar ofte var usikre i sine beslutninger og hadde noe manglende kunnskap om institusjonens rammer og ungdommens problematikk, gjorde at ungdommene følte at de hadde overtaket.

Den samme informanten siterte et eksempel fra hans tidligere jobb som miljøarbeider, der en ser viktigheten med god kollegaer:

”Jeg husker spesielt godt en situasjon med en svært voldelig ungdom da jeg jobbet miljøet for noen år siden. Det var veldig mye vold og mye psykisk trykk. Man gikk hele tiden og forventet voldsepisoder. I etterkant husker jeg flere av voldsepisodene og det å være på skjermingsrommet med denne ungdommen. All den kranlingen, og alle de tingene vi gjorde for å unngå voldsepisoder. Vi var to voksne menn og en ungdom. Jeg husker for eksempel hvordan vi satt på formiddagen for å psyke oss opp til ungdommen til å imøtekomme eller

håndtere de urimelig krav som man var nødt til å si nei til. Og da med påførende eskalering og utagering, kanskje nedleggelse. Dette var litt stressende. Man visste aldri når ungdommen stod opp. Det førte til at man aldri visste når arbeidsdagen startet med han. Det var veldig mange timer hvor man satt og kjente på det psykiske trykket og gjerne forberede seg litt. Vi plasserte eller fjernet ting fra gangen når han kom ut. Alt fra hvordan stolene sto, hvor man satt, hvordan man skulle stå rundt ungdommen når man hadde første møte. Slik at man var mest mulig forberedt, eller i alle fall ikke ble skadet når den første utageringen kom” (Avdelingsleder, 2016).

Under dette eksempelet påpekes viktigheten ved å ha kollegaer som brukte de samme ”brillene” som en selv. Det er avgjørende at man er med å forbereder hverandre, og har et overblikk over strukturen i rommet for sikkerhetens skyld. I situasjoner vil eller bør det være nok og kun utveksle blick mellom kollegaen for å forstå neste skritt.

Både avdelingslederne og miljøterapeutene fremhevet viktigheten med faglig påfyll. Både med tanke på problematikken innenfor ungdomsgruppa, men også viktigheten med veiledning rundt den enkelte ungdom. Like avgjørende var det at kollegagruppen var samkjørte i møte med ungdommene. Dette mente de var avgjørende for å få til utvikling blant ungdommene. Noen av informantene fortalte at de til tross for at de var uenige i metodene, gjennomførte de metodene som i fellesskap var blitt enige om.

Selv om vi intervjuet miljøterapeuter og avdelingsledere fra ulike institusjoner, både offentlige og private, var det en god del fellestrekk rundt det de mente burde være på plass eller forandres på for å få en fremtidsrettet institusjon.

Flere av informantene hadde jobbet både i det offentlige og det private. Den største forskjellen mellom dem var i hovedsak turnus. På de private institusjonene hadde de medleverturnus, i all hovedsak tre døgn på, en uke fri, fire døgn på jobb, en uke fri, tre døgn på jobb før en uke fri, slik fortsatte turnusen. De som jobbet i det offentlige hadde tredelt-turnus, dag/aften og natt. De offentlige institusjonene hadde egne nattevaktstillinger. En informant fortalte at han ikke hadde jobbet i denne type jobb om det ikke hadde vært for den

tre-delte turnusen i det offentlige. Han vektla at dette utelukkende var på grunn av hans livssituasjon, og ikke nødvendigvis for ungdommenes beste. Han mente samtidig at det var tungt å stå i tunge situasjoner i fire dager, både for ungdommen og personalet, og at ”on” og ”off” knappen fra det å være på jobb til å ha fri ikke fungerer for alle. Likevel mente han det var bedre for ungdommen, da de kun trengte å forholdt seg til en håndfull miljøterapeuter, sammenlignet med hva de gjorde i det offentlige.

En av avdelingslederne fortalte at de slet med å få nyutdannede miljøterapeuter i det offentlige, da de i stor grad ønsket medleverturnus. I motsatt ende fortalte en av avdelingslederne i det private, at de slet med å få godt voksne med god utdanning i medleverturnus. Begrunnelsen her var at denne type turnus ofte ikke er forenelig med familiesituasjoner.

6.4 Fremtidens institusjon

I dette kapitlet vil vi drøfte og legge frem hva informantene mente var en fullverdig fremtidsrettet institusjon. Herunder kommer det frem faktorer de tenkte var vesentlig når det gjaldt oppbygging og sammensetting av en barnevernsinstitusjon, dette vil være alt fra turnus, samarbeid, ettervern og størrelse.

Enkelte av informantene mente at det som var mest hensiktsmessig for ungdommene når det gjaldt hvilken turnusordning institusjonene burde ha, var medleverturnus. Dette var også i samsvar med det Barnevernsproffene²² mente. Turnus var av en slik art: tre døgn på, en uke fri, fire døgn på jobb, en uke fri, tre døgn på jobb, før en uke fri, slik fortsatte turnusen. Bakgrunnen for deres mening, var at ungdommene hadde mindre personalgrupper å forholde seg til. Ukedagene ble dermed mer ”normaliserte” i den grad det lot seg gjøre, tiden til ungdommene ble bedre, aktiviteter lot seg lettere gjennomføre og det ble en mindre stresset hverdag. Den miljøterapeuten som vekket ungdommene, var også der når de kom fra skole/dagtilbud, spiste middag med de og var der ved legging. Ved en slik ordning ble ikke dagene ”spist opp” av overlappinger til nytt personal, møter og andre administrative

²² http://nova.no/asset/5057/1/5057_1.pdf

oppgaver. Noen av informantene mente at ungdommen i større grad kunne planlegge over lengere tidsperioder, og ikke bare dag for dag, eller time for time.

”Jeg ville hatt medleverturnus kontra tredelt-turnus. Ungdommene ble stresset fordi det kom nye personal hele tiden. Kommer de og de på jobb. Med medleverturnus må ungdommen gi disse en sjanse for det er dem de må forholde seg til de neste dagene. En tredelt-turnus medfører at det er flere å forholde seg til. 1 ½ time går bort i overlapp hver dag. Hvis man skulle noe så måtte man bytte vakter, det var et eventyr. Ungdommene klaget veldig mye på at det var vanskelig. Samtidig er det flere av ungdommene som spør etter miljøterapeutene om de går sju dager på og har fjorten dager fri. Det er mye som har skjedd på fjorten dager, og tiden borte fra ungdommen blir lang. Personalet bruker tid på å komme seg inn i ting, i tillegg er det lenge for ungdommene å vente fjorten dager for omsorgspersonen kommer tilbake. På tross av dette mener jeg det er best med medleverturnus. Det er stabilitet med den som vekker deg, lager middag og legger seg. I en tredelt-turnus må de vente til neste vakt kommer” (Avdelingsleder, 2016).

Noen av informantene mente det ville variere om ungdommene ville få det bedre med en medleverturnus. Informantene mente at det ville variere ut fra hvor ”skadet” ungdommen var. Noen av ungdommene hadde behov for et tiltak for seg selv, mens andre ungdommer hadde godt av å tilpasse seg andre ungdommer og miljøterapeuter, samt deres behov. Dette var noe som kontinuerlig måtte vurderes. Samtlige av informantene mente at institusjonens størrelse hadde stor betydning. De ga uttrykk for at sju til ni ungdommer var for mange i samme hus. Flere så for seg en institusjon med ca. halvparten. En av avdelingslederne fortalte at det i dagens samfunn ikke ville være naturlig og forholde seg til så mange andre ungdommer. Herunder med tanke på den store aldersforskjellen som var tretten til atten år, samt ungdommenes egne utfordringer. Den største utfordringen med at det bodde flere ungdommer sammen, var gruppepress, og da særlig for de ungdommene som slet med rus. Flere informanter følte seg hjelpeløse i tiltak med flere rusavhengige, da de så at ungdommene ikke kom seg ut av rusmiljøet, og heller dro hverandre ned. De mente det var vanskelig for

ungdommen å se dette selv, siden de som regel var på ”flørten” med rus, og at tilhørigheten til jevnaldrende veier tyngre enn å høre på de voksne.

Utfordringene for miljøterapeutene på de største institusjonene, var at de ikke følte de rakk over hver enkelt ungdom. De følte at de fikk for lite alenetid med ungdommene, da de hele tiden måtte ta hensyn til ungdomsgruppa som helhet. Flere kunne ønske det var like mange personal ved institusjonen, som ungdommer. De mente dette ville føre til mer alenetid med hver ungdom, og var dermed bedre rustet til å føre et godt miljøterapeutisk arbeid. Dette var et stort hjertesukk fra flere, og noen ga uttrykk for at det var en belastning og aldri strekke til. Barne- ungdoms- og familiedirektoratets rapport fremlegger bemanningsnormens plass i systemet. De vektlegger at det ikke finnes noe norm å ta utgangspunkt i, og at ved en slik eventuell norm, vil det være flere faktorer å ta hensyn til. Deriblant trakk de frem personalkompetanse (både utdanning og erfaring), målgruppe og størrelse på institusjonen (antall ungdommer). De la også frem at ved en institusjon med lavere risiko, ville det være behov for langt færre miljøterapeuter, enn ved en institusjon med høyere risiko. Rapporten vektlegger at det bør utarbeides en norm for grunnbemanning²³ for hver type institusjon (Andreassen, et al., 2010).

Institusjonens størrelse, hensynet til den øvrige ungdomsgruppen og store mengder krav til dokumentering, var utfordrende for miljøterapeutene. Flere kunne tenke seg at institusjonen selv fikk ansvaret for vurdering, dokumentering og planarbeid for ungdommene, da det var miljøterapeutene ved institusjonen som i størst grad kjente ungdommene best. Informantene mente barnevernet var for lite tilstede til å kunne uttale seg om de aktuelle ungdommenes behov, og trinn for utvikling. Hvis miljøterapeutene og avdelingsledernes selv kunne påvirket metoder og strategier de skulle jobbe etter, ville dette ha positiv innflytelse på hvordan de utførte jobben. Kvaliteten på barnevernsinstitusjonen dreier seg altså om mer enn metodene, det handler deriblant også om hvordan miljøterapeutene har det på jobb.

For å få til utvikling- og endringsarbeid mente informantene det var avgjørende å ha stabile team rundt ungdommene. Dette gjorde arbeidet lettere og tryggere for kollegaene, i tillegg

²³ Med grunnbemanning menes hvor stort antall personale det bør være tilgjengelig for hver målgruppe på ulike tidspunkter i løpet av døgnet (Andreassen, et al., 2010).

lettet det arbeidet for avdelingslederne, da de slapp å bruke tid på å finne personal. Ved gode team rundt ungdommene og et sammenspleiset kollegateam på jobb, kunne de i større grad planlegge aktiviteter for ungdommene. Det var svært viktig for informantene å finne mestringsarenaer for ungdommene. Utfordringene var at flere av ungdommen hadde tendenser til skolevegring²⁴, og når de ikke var på skolen fikk de heller ikke delta på aktiviteter som eksempelvis slalåm, fotball og kino. Dette skapte frustrasjon og belastning for ungdommene og personal. Informantene trakk her frem at det var i så måte en ”dobbelstraff” for enkelte ungdommer. Med dette mente de at det ofte kunne være straff nok i seg selv hvis ungdommen ikke klarte å komme seg på skolen/dagtilbud, og da på bakgrunn av sin problematikk.

Informantene la vekt på det å ha trygge kollegaer rundt seg, mer enn tydelige og gode avdelingsledere. Det at de kjente hverandre og visste hvor grensene til hverandre gikk, kunne det være nok å utveksle blikk i uheldige situasjoner som kunne oppstå. Ingen av miljøterapeutene mente utdanningen var det viktigste da det kom til ansatte ved en institusjon. Avgjørende var evnen til å se ungdommen, det å være interessert i mennesker og ikke minst å være gode relasjonsbyggere. Samtidig la de vekt på at utdanning ikke var uunnværlig, da noen måtte ha tråd i den faglige biten. I så måte var det noe samsvar med hva Barne- ungdoms og familiedirektoratets rapport fremlegger som vesentlig. Herunder mener de det er en selvfølge at kompetansebehovet bør vektlegge hvilket kompetansekrav hver enkelt institusjon skal ha. Herunder må institusjonenes oppdrag legges til grunn, og hvilken problematikk som finnes på institusjonen.

Som generelle kvalitetskrav mener arbeidsgruppen alle institusjoner må ha høy andel ansatte med relevant sosial- og barnevernfaglig kompetanse. Arbeidsgruppen vil ikke forandre krav til andel ansatte med relevant fagutdanning ut over de 50 % som er krav i dag, men mener at ansatte i barneverninstitusjoner generelt bør ha relevant fagutdanning (Andreassen, et al., 2010 s. 49).

²⁴ Elever med skulevegring ynskjer å gå på skulen, men klarer det ikkje. Dei har vonde kjensler, har angst for å vere på skulen, eller for å forlate heimen. Dei kjenner seg ofte uvel, kan ha vondt i magen eller hovudet (Ertesvåg, 2014).

Herunder påpeker de også at miljøarbeiderne må kunne ha mulighet for, og være villig til eksempelvis veiledning og det å utvikle seg selv både faglig og personlig for å yte en best mulig miljøterapeutisk jobb (Andreassen, et al., 2010). En av informantene sa følgende:

”Jeg ville nok ha hatt en god del fagarbeidere. Men jeg ville hatt flere som var god med relasjon. For du kan være ufaglært og ha god relasjon, og det er kjempebra, men du kan ikke være faglært og mangler relasjon. Så det å være faglært i seg selv hjelper ikke. Men jeg vil uansett ha noen faglærte, som ikke alltid var helt på relasjoner som likevel var trygg. For å støtte opp i det skriftlige og støtte opp om det de ufaglærte ikke alltid ser. Jeg ville ikke hatt ensidige institusjoner, det blir feil. Har du seks barnevernsarbeidere så ser dem helt bare enkelte ting. Jeg husker selv da jeg jobbet ved en institusjon med for mange lærere. De ble forferdelig opptatt av skolegang. Det var en ungdom der som burde ha vært tatt ut fra skolen lenge før han ble tatt ut, nettopp fordi alle disse lærerne syntes det var viktig med skole. Det er et godt eksempel på at det helst ikke skal bli for ensidig. Det har vært en god styrke for oss, det med allsidighet” (Avdelingsleder, 2016).

En annen informant påpekte dette og koblet det opp mot det å se ungdommene med ”forskjellige briller” ut fra faglig fokus, og dermed hjelpe ungdommene i større grad. ”Det er alltid noen som kommer på en tanke som ikke har vært tenkt før”.

Flere av informantene påpekte at de mente en måtte ha begge kjønn i denne type jobb. En av informantene sa følgende:

”Først måtte jeg satt sammen en håndplukket gjeng med folk, som skulle være halvt om halvt menn og kvinner. Forskjellige måter å se ting på, fysikk, trygghet, samspill mellom menn og kvinner. Også når det bare er menn på jobb, skjer det ikke en jævla ting, type utagering. Mens er det bare damer, er det lettere å ta damer, og da oftere rom for at ting skjer. Den kombinasjon sin enkelhet, og damene de som prater. De beste situasjonene jeg har vært med på er der menn har gått inn å vært fysisk, og damer har pratet ut situasjonen etterpå. Det fungerer som bare det, det er suksess!” (Avdelingsleder, 2016).

Både avdelingslederne og miljøterapeutene påpekte stabilitet i personalgruppen for å få til utvikling og endring blant ungdommene. Om det ble for mye utskiftninger mente informantene at ungdommens endringsforløp kunne stagnere eller gå tilbake, og dermed vanskeliggjøre relasjonen til det faste personalet som var igjen. En informant sa følgende:

”For vi ser at mye utskiftninger vises hos ungdommen. Det var en periode jeg var mye ut og inn. Og han reagerte med utfrysning, ville ikke prate med meg eller ha noe med meg å gjøre. Det er vanskelig å gjøre en jobb med en ungdom du ikke kjenner, så da er det best å være på sitt eget tiltak, og gjøre en god jobb der” (Kvinnelig miljøterapeut, 2016)

Informanten mente man kunne løse problemet med å være mer kritisk til hvem som får jobbe med ungdommene. Det at de var genuint interessert i å jobbe med mennesker, samtidig som man unngår å slite ut konsulentene, men heller ha flere faste i turnus var, forhold som kunne tas hensyn til. Informanten fortalte:

”Mange av de beste konsulentene blir utbrent, og vi er så avhengig av dem. Men er nesten for avhengig av de, for de kan fort ringe inn å si at de ikke kommer på jobb. Konsulenten blir brukt i de fleste tilfeller der det brenner, og de får ikke noe pusterom” (Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

En annen informant sa dette:

”Jeg ville kanskje sørget for å stilt sterkere krav om at institusjon skal ha flere faste ansatte. Gjerne brukt mer tid på å finne det rette teamet og beskyttet om dem. Jeg vet at det brukes mye penger på dette, likevel er dette ungdommer som er 1 promille i samfunnet. Jeg ville brukt penger på personal. I det øyeblikket jeg hadde funnet en god personalgruppe ville jeg ha fredet den helt til ungdommen var ute. Jeg ville sørget for at en eller to som hadde best relasjon til ungdommen kunne følge den ungdommen videre i 100 %” (Avdelingsleder, 2016).

Gjennomgående i intervjuene, både ved de offentlige og de private institusjonene, var at økonomi ofte ble en hindring i ved flere tilfeller i det miljøterapeutiske arbeidet. En av informantene sa følgende:

”Ja, hvis jeg kunne så hadde jeg hatt ubegrenset med penger. Bufetat er veldig gnien på krona. Turer er blant annen ikke prioritert lenger” (Kvinnelig miljøterapeut, 2016).

Flere av informantene, både miljøterapeutene og avdelingslederne påpekte dette. Økonomi var en hindring med tanke på utflukter og ferier. Flere påpekte viktigheten med å finne interessearenaer for ungdommene, gjerne ved fysisk aktivitet som fotball, ski og friluftsliv. En av informantene fremhevet det med å ha dyr på institusjon. Hun mente at mange av ungdommene ville ha godt av et ekte vennskap, samtidig som de fikk ansvaret for å stelle det. Dyr kunne være beroligende for flere med traumer.

6.5 Oppsummering av drøfting

I dette kapittelet vil vi oppsummerer vår drøfting gjennom våre fire hovedkategorier: relasjonsbygging, endringsprosess, system og organisasjon og fremtidens institusjon.

6.5.1 Relasjonsbygging

Våre informanter betraktet en god relasjon som avgjørende, og selve fundamentet i deres møte med ungdommer i utsatte livssituasjoner. De påpekte at det var en grunnleggende faktor for videre miljøterapeutisk arbeid. Relasjonsbyggingen var tidskrevende og til tider utfordrerne, men førte i mange situasjoner til utvikling hos ungdommene. Mange av ungdommene hadde opplevd relasjonsbrudd eller traumer. Som en konsekvens av dette kunne det føre til at relasjonsbyggingen tok lenger tid, og da begrunnet i mistillit til andre.

Gjennomgående i relasjonsbyggingen var at de måtte kunne snakke om det vanlige før de kunne snakke om det vanskelige. Humor og selvironi var et verktøy som var flittig brukt. Informantene påpekte at det var viktig at de som miljøterapeuter *sto i det*, uavhengig av hvor vanskelig og utfordrende situasjonene til tider kunne være. I tillegg mente de at de måtte

gjennomføre det man fortalte at man skulle gjøre, da dette over tid ville skape tillit og la grunnlaget for en dypere relasjon. Miljøterapeutene beskrev dette som å være en tydelig og trygg voksen. Da miljøterapeutene hadde fått en god relasjon til ungdommene, mente de at de kunne tillate seg mer, både i forhold til grensesetting, humor og direkte kommunikasjon. Det var viktig for ungdommene at de ble hørt, og at miljøterapeutene var tilgjengelige og ikke undergrov det ungdommene sa og mente.

Det å se hver ungdom, i et omsorgsperspektiv, og møte dem med de ulike behovene, bakgrunnen og personlighet hver og en av dem hadde, ga grunnlaget for miljøterapeutenes miljøterapeutiske arbeid. Dette var noe miljøterapeutene fokuserte på i deres samspill med ungdommen, både i miljøterapeutisk arbeid slik som KAT- eller MI-samtaler, i de gyldne øyeblikkene slik som eksempelvis i bilen eller ved ulike mestringsarenaer. Informantens hjertesukk i deres relasjonsbygging var utfordringen med å få mer tid til hver enkelt ungdom.

En annen faktor som i stor grad kunne påvirke relasjonsbyggingen positivt, var dekkende økonomi til utflukter, ferier og andre aktiviteter. Ved å legge til rette for ulike mestringsarenaer for ungdommene ville man danne en dypere relasjon, og legge til rette for utviklings- og endringsprosess blant ungdommene. Miljøterapeutene opplyste at de forsøkte og legge til rette for positiv nettverksbygging blant ungdommene, da det ville gi dem mulighet til å knytte gode relasjoner og bidra positivt i deres utvikling- og endringsprosess.

6.5.2 Endringsprosess

Endrings- og utviklingsprosesser blant ungdommene var noe det miljøterapeutene kontinuerlig arbeidet med, selv om de ikke alltid så endringene der og da. Det var mange faktorer som påvirket endringsprosessene. Alle ungdommene hadde ulike bakgrunner og forutsetninger. Deres modenhet, bakgrunn, relasjoner til miljøterapeutene var eksempler på noen av de faktorene som påvirket endringsprosessene, ifølge miljøterapeutene. Selv om noen av ungdommene ikke ville ta del i disse, fokuserte miljøterapeutene likevel på endrings- og utviklingsprosessen. De mente ungdommene kunne ta i bruk de ulike verktøyene senere i livet.

Informantene opplyste at de hadde både metoder og verktøy til bruk for måloppnåelse, og i samtale med ungdommene. For i større grad å lykkes med utviklings- og endringsarbeid

vektla informantene det personlige verktøy en miljøterapeut burde inneha. De ytre strukturene, som rammer og rutiner var i følge informantene tydelige og viktige ved de ulike barnevernsinstitusjonene. De var med å legge føringer for utviklings- og endringsprosesser blant ungdommene. Dette, i samsvar med målet for endt institusjonsopphold, ungdommenes modenhet, hvor skadet ungdommen var, ga også føringer for endringsprosessene og hvordan arbeidet burde struktureres. Informantene opplevde at flere ungdommer utviklet seg etter spesielle situasjoner, og da som regel etter negative hendelser. Ofte tok ungdommene et halvt skritt frem, før de tok to-tre tilbake i utviklingen. Miljøterapeutenes fokus var da å holde fast på de endringene som faktisk var oppnådd. Det var de små endringene blant ungdommene i hverdagen som var gullkornet i miljøterapeutenes arbeid.

Ungdommenes endrings- og utviklingsprosess ble i stor grad påvirket av de andre ungdommene ved institusjonen, da de ofte kopierte andres atferd. De mest uheldige situasjonene som kunne oppstå, var om ungdommene ble retraumatisert på grunn av andre ungdommer.

Miljøterapeutene la vekt på at de alt for ofte opplevde at det ikke var samsvar med ungdommens problematikk, og faktiske måloppnåelse for utviklings- og endringsarbeidet. Barnevernstjenesten krevde resultater, og barnevernsinstitusjonene jobbet så godt de kunne med måloppnåelse, og noen ganger uten gode resultater. Alle ungdommene hadde forskjellige utgangspunkt og mål for institusjonsoppholdet. Etter endt institusjonstid var målet deres som regel å komme i fosterhjem, eller gjennomføre ettervern. Andre ungdommer hadde i følge informantene ikke noen mål, de hadde dannet seg et bilde av at de kom til å ende opp i fengsel. I følge informantene påvirket dette deres endringsprosess.

Underveis i utviklings- og endringsprosessene til ungdommene, fokuserte flere av informantene på å bygge opp et positivt nettverk rundt hver ungdom. Dessverre kom flere av ungdommene fra en familie uten sterke ressurser og/eller et negativt nettverk, som igjen påvirket ungdommen. Både avdelingslederne og miljøterapeutene påpekte viktigheten med å danne gode arenaer for nettverksbygging, dette ved hjelp av skole, dagtilbud eller andre fritidsaktiviteter.

6.5.3 System og organisasjon

Informantene fortalte at lovverk, struktur, metoder, verktøy og dokumentarbeid la rammer og føringer for deres arbeid. Alle informantene mente lovverket påvirket deres arbeid med ungdommene, både i positiv og negativ retning. Avdelingslederne hadde et annet syn på lovverket enn miljøterapeutene. Bakgrunnen for dette var at det ofte var miljøterapeutene som sto i situasjoner hvor de følte på håpløsheten. Likevel var de tydelige på at regelverket var der for å beskytte ungdommene. Flere av informantene mente at ungdommene som bodde i institusjon hadde flere rettigheter enn ungdommer som bor hjemme i sine respektive hjem. Som regel var ungdommene selv veldig klar over sine rettigheter og krav, noe som førte til at de som regel tolket regelverket til sin fordel.

Informantene uttrykte at mye av dokumenteringen både var nødvendig og viktig i deres arbeid. Det ble hevdet at systemet rundt dokumenteringen kunne effektiviseres, og at en del av det skriftlige arbeidet som var ”dobbeltarbeid”, kunne unngås. Noen av informantene, særlig fra de offentlige institusjonene, uttrykte at det til tider ble for mye fokus på dokumentering. De trakk her frem at det var mye krav fra barnevernstjenesten, og at dette gikk på bekostning av tid i miljøet sammen med ungdommene.

Informantene belyste også problemstillingen rundt informasjon fra barnevernstjenesten side, når ny ungdom skulle skrives inn ved institusjonen. Herunder brukte miljøterapeutene mye tid og ressurser på å få ettersendt viktig dokumentasjon. Flere påpekte at de av og til fikk sjokk da ungdommen kom, da problematikk ikke var samsvar med hva barnevernstjenesten hadde forespeilet. I disse tilfellene undret de på om informasjon var holdt igjen, da det ikke var samsvar med ungdommens problematikk, og hva som sto i de skriftlige dokumentene. Etter en stund mente informantene at det var miljøterapeutene selv som kjente ungdommene best, og ikke barnevernstjenesten. Enkelte informanter mente da at barnevernstjenesten kunne ta seg av de lovpålagte oppgavene som eksempelvis samværsplan, mens institusjonen selv kunne skreddersy oppholdet, og videre plan for ungdommens utvikling. Dette ville bedret endrings- og utviklingsarbeidet blant ungdommene. De mente barnevernstjenesten alt for ofte baserte sine avgjørelser rundt ungdommene ut fra rapporter, og hadde for sjeldent fysiske møter med ungdommene.

I løpet av perioden på institusjonen fikk ungdommene gradvis mer selvstendighetstrening og ansvar. Dette med utgangspunkt i ungdommenes endrings- og utviklingsprosesser. Det optimale ville vært gradvis utflytning fra institusjonen. Informantene ønsket en ”mellomlanding” mellom institusjon, og selvstendighetsleilighet. Her ville det mest optimale være om institusjonen hadde en egen leilighet, før selvstendighetsleilighet, der ungdommen kunne bo sammen med personal. Herunder ville ungdommen selv administrere hverdagen og ha ansvaret for økonomi, handling, husvask og andre selvstendighetsoppgaver, men personalet ville være nært, og til hjelp og veiledning. Dette ville kunne gjøre at ungdommen kunne ”prøve og feile” innenfor institusjonens trygge rammer, før den *virkelige* hverdagen satte inn. En leilighet før selvstendighetsleilighet mente de ville minket ”avstanden” fra å flytte fra institusjon til selvstendighetsleilighet eller hybel. Noen av informantene belyste også problemstillingen der ungdommen ikke var klar for selvstendighetstrening, men dersom ungdommen nærmet seg atten år og utskrivning, måtte de likevel gjennomføre selvstendighetstreningen. Dette medførte ofte at ungdommen gikk tilbake i utvikling, og måtte flytte tilbake til hovedinstitusjonen. Videre resulterte dette i at ”hoppet” fra institusjon til ettervern og det generelle samfunnet ble enda større, og ungdommen havnet i mange tilfeller utenfor.

Barnevernsinstitusjonene samarbeidet med ulike instanser, slik som skole, BUP, NAV, barnevernstjenesten, politi, fritidsaktiviteter/lag/foreninger og andre støtteapparat. I intervjuene kom det frem at flere informanter mente samarbeidet rundt ungdommen var sviktende, spesielt med tanke på ettervernstilbudet. I dag er det ungdommen selv som bestemmer om de vil ta imot ettervern eller ikke, men de får alltid et tilbud om det. Samarbeidsinstansene kom ofte for sent på banen med tanke på ettervern. Dette ble i følge informantene forverret etter at kommunene selv fikk ansvaret for ettervern, og ikke staten som tidligere. Informantene fortalte at i de tilfellene hvor ungdommene takket nei, var det som regel i de tilfellene hvor utviklingen til ungdommen var dårlig. Dette var ofte ungdommer som miljøterapeutene følte at de ikke hadde klart å fange opp i endringsarbeidet, eller at oppholdet på institusjon hadde vært for kort.

6.5.4 Fremtidens institusjon

Fremtidens institusjon ville i hovedsak hatt medleverturnus, da ungdommene hadde hatt mindre personalgrupper å forholde seg til. Ukedagene ville dermed blitt mer ”normaliserte” i den grad det lot seg gjøre. Miljøterapeutene ville fått mer tid til ungdommen, aktiviteter lot seg lettere gjennomføre og det ble en mindre stresset hverdag. Den miljøterapeuten som vekket ungdommene, var også der når de kom fra skole/dagtilbud, spiste middag og var der ved legging. Ved en slik ordning ble ikke dagene ”spist opp” av overlappinger til nytt personal, møter og andre administrative oppgaver. Noen av informantene mente at ungdommen i større grad kunne planlegge over lengere tidsperioder, og ikke bare dag for dag, eller time for time. Noen av ungdommene ville ha behov for et tiltak for seg selv, mens andre ungdommer har godt av å tilpasse seg andre ungdommer, miljøterapeuter og deres behov. Dette var noe som kontinuerlig måtte vurderes. Antall ungdommer ville vært fire-fem stykker, og aldersspranget ville være halvert. Ungdommene ville vært mellom tretten-femten år og seksten-atten år. Ved disse institusjonene ville det vært like mange miljøterapeuter som ungdom på arbeid, da dette ville sikre at alle ungdommene ble sett og tatt hensyn til.

For å få til endringsarbeid mente informantene det var avgjørende å ha stabile team rundt ungdommen. Dette gjorde arbeidet lettere og tryggere for kollegaene, og ikke minst mer forutsigbart for ungdommene. Ved gode team rundt ungdommene og en sammenspleiset arbeidsstab på jobb, kunne en i større grad planlegge aktiviteter for ungdommene. Det var svært viktig for informantene å finne mestringsarenaer for ungdommene, da de ofte hadde dårlige erfaringer med mestring. Flere av informantene fremhevet det å være genuint interessert i å jobbe med mennesker, og det å være gode relasjonsbyggere som de viktigste faktorene for å arbeid med ungdommer i utsatte livssituasjoner. De mente at det ikke nyttet å være faglært, dersom egenskapene til å danne gode relasjoner manglet. Det var også viktig å få frem viktigheten ved ulik kompetanse til miljøterapeutene som jobbet med ungdommene. Som regel ville dette føre til at de alltid så ting forskjellig, og dermed fanget opp ungdommene på best mulig måte. I tillegg mente de at de at kjønnsdeling, og personlighetene i kollegagrappa ville påvirke ungdommen positivt. Økonomi i disse institusjonene ville ikke være en hindring for godt miljøterapeutisk arbeid, spesielt med tanke på utflukter og ferier.

7.0 Avslutning

I denne masteroppgave hadde vi følgende problemstilling:

”Hvordan opplever miljøterapeuter og avdelingsledere sitt arbeid i møte og samhandling med ungdommer i utsatte livssituasjoner?”

For å finne svar på problemstillingen har vi brukt følgende forskningsspørsmål:

1. ”Hvordan beskriver informantene betydningen av å bygge gode relasjoner i deres arbeidet med ungdom?”
2. ”Hvordan beskriver informantene det de mener kjennetegner god praksis for å bedre ungdommenes utfordringer i hverdagen?”
3. ”Hvordan mener informantene at system og organisasjon påvirker deres arbeidshverdag?”

Forskningsprosjektet vårt bygger på en kvalitativ studie, hvor vi har brukt semistrukkert intervju som metode. Dette med bakgrunn i at denne metoden sørget for at vi fikk den nærheten til informantene som dette forskningsfeltet trengte. Vi har sett på miljøterapeuters og avdelingslederens følelser, tanker, meninger, og opplevelser i møte med ungdommer i utsatte livssituasjoner. I utarbeidelsen av våre funn har vi brukt en tilnærmet fenomenologisk metode, for deretter å tatt i bruk grounded theory i analysearbeidet. Analysearbeidet ga oss følgende hovedkategorier:

- ”Relasjonsbygging”
- ”Endringsprosess”
- ”System og organisasjon”
- ”Fremtidens institusjon”

Gjennom disse hovedkategoriene har vi drøftet våre funn opp mot Schibbyes (2009) dialektisk relasjonsteori, og annen relevant teori og forskning.

Ut fra drøftingen fant vi følgende viktige momenter som er vesentlig å trekke frem for å besvare vår problemstilling:

God relasjon og relasjonsbygging er avgjørende og viktig i arbeidet med ungdom i utsatte i livssituasjoner. På bakgrunn av dette kan avdelingsledere og miljøterapeuter skape gode terapeutiske situasjoner, der en tilrettelegger for god utvikling og endring hos ungdommene. Det var de små endringene blant ungdommene som var gullkornet i miljøterapeutenes arbeid. Relasjon, tilstedeværelse, å vise interesse for ungdommen, vise respekt, lytte til dem, ta dem alvorlig og være en trygg og tydelig voksen, var de viktigste elementene i samhandling med ungdommene. I lys av dette hadde system og organisasjon mye å si for hvordan arbeidet lot seg gjennomføre.

All miljøterapeutisk arbeid var rammet inn av lovverk, retningslinjer, dokumentering, bestillingsdokumenter og økonomiske spørsmål. Alle disse faktorene hadde både negativt og positivt påvirkning for det helhetlige arbeidet som ble gjort rundt ungdommen. Ut fra dette vil vi trekke frem arbeidsmengden rundt krav til dokumentasjonsarbeid og arbeidsverktøy miljøterapeutene og avdelingslederne har i hverdagen. Dette er et tidskrevende arbeid, og går ofte på bekostning av tiden miljøterapeutene ønsket å være sammen med ungdommene. Likevel var dokumenteringsarbeid noen av de viktigste verktøyene for registrering av utvikling og endring. Til tross for at det kontinuerlig arbeides med utvikling og endring, så miljøterapeutene og avdelingslederne sjeldent stor progresjon. Det var da viktig å holde fast på de små endringene i hverdagen.

Når institusjonsoppholdet nærmet seg slutten var det avgjørende at alle samarbeidspartnerne rundt ungdommen var på plass, og at de samarbeidet om en helhetlig videre plan for utvikling og endring. Samarbeidet viste seg å være noe manglende og utfordrende, da instansene rundt ungdommen ofte ikke var tidsnok på plass. Etterverns- og tilsynstilbud ved avsluttende institusjonsopphold viste seg å være utfordrende for ungdommene. Dette på grunn av den store forskjellen det var fra institusjonen, med de trygge rammer og regler, til å plutselig klare seg selv med kun tilsyn av ukjent miljøarbeider noen få timer i uken.

Ved en fremtidsrettet institusjon arbeidet miljøterapeutene i en medlevertturnus, da denne type turnus skapte kontinuitet, struktur og frihet til å planlegge uken i større grad. Institusjonen størrelse ville bestå av fire-fem ungdommer, derav like mange personal. Dette for å sikre oppfølging, og alenetid med hver enkelt ungdom. Aldersforskjellen mellom ungdommene ville være tretten-femten og seksten-atten år. Økonomi ville ikke utgjøre noen hindring for et godt miljøterapeutisk arbeid, hvor turer, ferier og ungdommens interesser ville blitt satt på dagsorden. Dette var med på å skape mestringsarenaer for ungdommen. I disse institusjonene var institusjonen selv ansvarlig for mål og utviklingsarbeid. Det er de som kjente ungdommene best, og var de som var mest rustet til dette arbeidet. Utskrivingsfasen ville foregått gradvis. Hvorav en selvstendighetshybel med tilknytning til institusjonen ville vært brukt. Derav tilsyn av miljøterapeutene hver dag, før ungdommene etter en stund fikk ansvaret alene.

Dette er et fagfelt som det er svært lite forskning på, da vår vinkling er miljøterapeutenes egne opplevelser. Som vi fortalte innledningsvis er det mye forskning rundt ungdommenes opplevelser og meninger av institusjonslivet. Gjennom dette forskningsprosjektet har vi funnet nye og interessante vinklinger som kunne vært aktuelle for videre forskning. En annen vinkling på vår problemstilling, kunne vært å belyst forskjellene på miljøarbeidere med og uten fagutdannelse. Et annet tema kunne være hvordan ungdommers tanker og opplevelser er rundt ettervernstilbudet, og hva de så for seg hadde fungert. I et av intervjuene kom teamet rundt dyrs beroligende effekt rundt traumebehandling blant ungdommer i utsatte livssituasjoner fram, dette kunne også vært interessant å forsket videre på.

8.0 Litteraturliste

Alnes, J. H. (2011, 12 15). *Hermeneutikk*. Hentet 3 18, 2015 fra Store norske leksikon: <https://snl.no/hermeneutikk>

Andreassen, T., Forslund, M., Strende, M., Hiim, G., Siljan, L., Smith, R., et al. (2010). *Kvalitet i barnevernsinstitusjoner*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Oslo: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Kriz , S., & Solberg , B. (2012). *Norsk barne- og ungdomspsykiatrisk forening* . Hentet fra Kognitiv atferdsterapi: <http://legeforeningen.no/Fagmed/Norsk-barne--og-ungdomspsykiatrisk-forening/Faglig-veileder-for-barne-og-ungdomspsykiatri/Del-3/kapittel-1-psykoterapi/13-kognitiv-atferdsterapi/>

Bandura, A. (1994). self-Efficacy. I V. S. Ramachandra, *Encyclopedia og Human Behavioe 4* (ss. 71-81). New York: Academic press.

Barne- og likestillingsdepartementet (2011, 11 25). *Regjeringen.no*. Hentet 05 08, 2016 fra Ansvarsfordelingen i barnevernet: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnevern/slettes/barnevern-ansvarsfordeling/id476333/>

Barth, T. (2014). *Forebygging.no*. Hentet 05 03, 2016 fra Motiverende Intervju: hvorfor og hvordan benytte denne samtaleteknikken?: <http://forebygging.no/Artikler/2014-2012/Motiverende-Intervju-hvorfor-og-hvordan-benytt-den-samtaleteknikken/>

Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology og Mind*. New York: Ballantine Books.

Campbell , S. B., Shaw, D. S., & Gilliom, M. (2000). *Early externalizing behavior problems: toddlers and preschoolers at risk for later maladjustment*. *Developmental Psychopathology*.

- Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.
- Corbin, J., & Strauss, A. (1990). *Basics of Qualitative reaserch*. Thousand Oaks, Calif: SAGE publications, Inc.
- Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dyregrov, A. (2010). *Barn og traumer- en håndbok for foreldre og hjelpere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eide, T., & Eide, H. (2012). *Kommunikasjon i praksis -Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Erickson, F. (1986). Qualitative methods in research on teaching. I M. Wittrock, *Handbook of Research on Teaching*. Michigan: Macmillan.
- Ertesvåg, S. K. (2014, 01 02). *Store norske leksikon*. Hentet 05 07, 2016 fra Skulevegring: <https://snl.no/skulevegring>
- Forandringsfabrikken. (2009). *Unge med mye erfaring fra institusjon*. Hentet 05 08, 2016 fra Barnevernsproffene: <http://www.forandringsfabrikken.no/category/barnevernsproffene/>
- Fuglseth, K. (2009). Fenomenologi som metode eller tilnærming? *Pedagogiske utfordringer i et fenomenologisk perspektiv*
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Reasearch*. Chicago: Aldine.

Hagen, G. (2008, 04 29). *Forskningsrådet.no*. Hentet 05 08, 2016 fra Barnevern mellom makt og avmakt: http://www.forskningsradet.no/prognett-vfo/Nyheter/Barnevern_mellom_makt_og_avmakt/1224698388025&lang=no

Halvorsen, T. (2012). *Miljøarbeid i institusjoner for utsatte unge*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Hammer, E. (2006). Individualisering og trygghet i det senmoderne samfunn. I T. H. Eriksen, *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hatland, A., & Lund-Falling, D. (2015, 11 20). *Store norske leksikon*. Hentet 05 05, 2016 fra Fosterhjem: <https://snl.no/fosterhjem>

Heide, B. (2013, 08 13). *Tekstualitet.no*. Hentet 05 12, 2016 fra Arbeid med relasjoner med fosterbarn og deres nye familier: <http://www.tekstualitet.no/?p=636>

Herstad, K. (2010, 12 07). Reviktimisering. Møre og Romsdal: St.Olavs Hospital.

Johannesen, A., Tufte, P., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskaplig metode* (4. utgave. utg.). Oslo: Abstrakt Forlag AS.

Karlsson, B., & Oterholt, F. (2010). *Fenomener i faglig veiledning*. Oslo: Universitetsforlaget As.

Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode- ei innføring*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko- skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Larsen, E. (2004). *Miljøterapi med barn og unge: organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget.

Malt, U. (2009a, 02 13). *Store medisinske leksikon*. Hentet 05 03, 2016 fra Mestring: <https://sml.snl.no/mestring>

Malt, U. (2009b, 12 13). *Store medisinske leksikon*. Hentet 05 05, 2016 fra Utagering: <https://sml.snl.no/utagering>

Malt, U. (2009c, 02 13). *Store medisinske leksikon*. Hentet 05 03, 2016 fra Forsvarsmekanisme: <https://sml.snl.no/forsvarsmekanisme>

Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Nordahl, T. (2006). *Kunnskapshefte. Forståelse av elevens læring og atferd i skolen*. Porsgrunn: Lillegård Kompetansesenter.

Norman, M. G. (2016, 01 09). Massedemonstrasjoner mot norsk barnevern i 19 land. *VG nyheter*

Nylenna, M. (2016, 01 15). *Store medisinske leksikon*. Hentet 05 05, 2016 fra Ettervern: <https://sml.snl.no/ettervern>

Ogden, T. (1998). *Elevatferd og læringsmiljø : læreres erfaringer med og syn på elevatferd og læringsmiljø i grunnskolen*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.

Olseth, T. (2013, 07 04). *Eksistensialisme*. Hentet 02 25, 2016 fra I Store norske leksikon: <https://snl.no/eksistensialisme>

Politiet. (2011, 09 27). *Politiet*. Hentet 05 05, 2016 fra Vold i nære relasjoner: https://www.politi.no/rad_fra_politiet/vold_i_nare_relasjoner/

- Rønnestad, M. H., & Reichelt, S. (2011). *Veiledning i psykoterapeutisk arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget As.
- Ryen, A. (2012). *Det kvalitative intervjuet*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Sartre, J. (1957). *Being and nothingness*. London: Methuen.
- Schibbye, A.-L. L. (2009). *Relasjoner et dialektisk perspektiv op eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*. Oslo: universitetsforlaget AS.
- Schiefloe, P. M. (1985). *Nærmiljø i bysamfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skau, G. M. (1998). *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse som utfordring*. Oslo: Cappelen akademisk Forlag.
- Skogen, K., & Fuglseth, K. (2012). *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk* (3. opplag. utg.). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag AS
- Sløk, J. (1983). *Eksistensialismen*. København: Munksgaard.
- Standal, K. A., Hårberg, G. B., & Grønlid, G. N. (u.d.). *ndla- Digitale læremidler for videregående opplæring*. Hentet 05 05, 2016 fra Grensesetting: <http://ndla.no/nb/node/75817>
- Stern, D. N., Sander, L. W., Nahum, J. P., Harrison, A. M., Lyons-Ruth, K., Morgan, A. C., et al. (1998). *non-interpretive mechanisms in psychoanalytic therapy the 'something more' than interpretation*. International Journal of Psychoanalysis.
- Svartdal, F. (2012, 02 21). *Store norske leksikon*. Hentet 05 12, 2016 fra Emosjon: <https://snl.no/emosjon>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse- en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.

Tranøy, K. E. (2011, 11 11). *Store Norske Leksikon*. Hentet 03 16, 2016 fra Dialektikk:
<https://snl.no/dialektikk%2Ffilosofi>

Tronick, E., Brushweiler-Stern, N., Harrison, A., Lyons-Ruth, K., Morgan, A., Nahum, J. P.,
et al. (1998). Dyadically expanded states of consciousness and the process of therapeutic
change. *Infant Mental Health Journal* .

Utdanning.no. (2016, 03 07). *Utdanning.no*. Hentet 05 14, 2016 fra Miljøterapeut:
<https://utdanning.no/yrker/beskrivelse/miljoterapeut>

Vedlegg 1: NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Ove Pedersen
Profesjonshøgskolen Universitetet i Nordland
Postboks 1490
8049 BODØ

Vår dato: 17.11.2015

Vår ref: 45072 / 3 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 08.10.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

45072	<i>Atferdsproblematikk knyttet til ungdom med institusjonsopphold, og med fokus på hvordan personalet på ulike ungdomsinstitusjoner opplever sin rolle i arbeid med slike utfordringer</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Nordland, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Ove Pedersen</i>
<i>Student</i>	<i>Hilde Vangen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Hildur Thorarensen

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svuit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 45072

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Vi minner om at det av hensyn til ansattes taushetsplikt, ikke kan fremkomme identifiserbare opplysninger om enkeltbrukere. Vi anbefaler at studenten minner informanten om dette ifm. intervjuet.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Nordland sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på pc/ mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 30.06.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg 2: Informasjonsbrev

Til Institusjonene

26.09.15

Vi er to masterstudenter fra Universitetet i Nordland, som arbeider med en masteroppgave der hovedtemaet er atferdsproblematikk. I den forbindelse søker vi herved om tillatelse til å gjøre kvalitative intervju med ansatte ved deres institusjon.

I forskningsprosjektet vårt ønsker vi å fokusere på hvordan personalet på ulike ungdomsinstitusjoner opplever sin rolle i arbeid med slike utfordringer. Vi ønsker å få et bredt utvalg av informanter fra ulike institusjoner, både som miljøterapeuter og avdelingslederne, som kan la seg intervju av oss. Intervjuene vil foregå ved lydopptak, og vil bli notert ned gjennom skriveprogrammet Word og anonymisert i løpet av prosessen. Med en gang lydopptaket er transkribert, vil filen bli slettet. Som informant vil både navn og arbeidsplass anonymiseres, samtidig som dere vil kunne lese gjennom eget intervju og godkjenne det eller trekke det tilbake.

For å lette arbeidet kunne vi tenke oss at våre to veiledere fikk anledning til å vite hvilke institusjon informantene arbeider på, men med fortsatt anonymisering av navn.

Informantene vil motta samtykkeerklæring og informasjonsskriv i forkant av intervjuet, der de også gjøres oppmerksom på at intervjudeltakelsen er frivillig og at de har rett til å avbryte og avslutte dette underveis. Avslutningsvis vil det bli en gjennomgang av intervjuet for å sikre at vi har fått tak i meningsinnholdet på en god måte, samt senere anledning til gjennomlesing av den transkriberte teksten. Det vil bare være oss og våre to veiledere som vil ha tilgang til materialet.

Målet med forskningsprosjektet vårt er å kartlegge hvordan de ansatte opplever og begrepsliggjør de faglige utfordringene som de møter i arbeid med atferdsproblematikk hos ungdom i utsatte livssituasjoner. Vi ønsker å finne ut hva de ansatte tenker om begrepet atferdsendring, og på hvilken måte de forstår dette i forhold til ungdommene de har ansvar for.

Vi håper på positivt svar, og møter gjerne opp til drøfting av opplegg og prosess. Ta kontakt på telefon eller epost hvis dere har spørsmål angående opplegget.

Med vennlig hilsen

Ida Gårseth Hov og Hilde Vangen

Ida Gårseth Hov: telefon 92 66 44 89, e-post frkhov@hotmail.com

Hilde Vangen: telefon 97 10 98 58, e-post hilde_vangen@hotmail.com

Vedlegg 3: Intervjuguide miljøterapeuter

Litt om deg selv og din bakgrunn: Hvor lenge har du jobbet her, alder, utdanning.?

1. Kan du fortelle litt om arbeidet ditt og hvordan generell arbeidsdag ser ut for deg?
2. Kan du fortelle noen konkrete hendelser som har hatt spesiell betydning for deg?
3. Hva gjør du for å bearbeide slike situasjoner?
4. Hvordan opplever du arbeidet ditt?
5. Hvilke verktøy er nødvendig å ha i ditt arbeid?
6. Var du forberedt på dette da du startet på jobb? –Hvilke informasjon hadde du fått da du startet? Hva slags informasjon bør en gi nye ansatte?
7. Hva er det du anser som det som gir mening og betydning i arbeidet ditt med ungdommer i en utfordrende fase?
8. Hvordan opplever du at du får arbeidet etter ditt verdisyn på denne arbeidsplassen?
9. Hvordan opplever du at regelverket eventuelt kan påvirke arbeidet rundt ungdommene/ I hvilken grad vil du si at regelverket rundt ungdommene kan påvirke jobbhverdagen deres?
10. Om du kunne endret noe i måten man arbeider med ungdommen på, hva ville det være?
11. Ser du seg selv i dette arbeidet om fem eller ti år? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Føler du at du har fått fram det du ville si i forhold til spørsmålene, eller er det noe du vil legge til?

Vedlegg 4: Intervjuguide avdelingsledere

Litt om deg selv og din bakgrunn: Hvor lenge har du jobbet her, alder, utdanning osv.?

1. Kan du fortelle litt om arbeidet ditt og hvordan generell arbeidsdag ser ut for deg?
2. Kan du fortelle noen konkrete hendelser som har hatt spesiell betydning for deg?
3. Hva gjør du for å hjelpe dine ansatte bearbeide slike situasjoner?
4. Hvordan opplever du arbeidet ditt?
5. Hvilke verktøy er nødvendig å ha i ditt arbeid?
6. Var du forberedt på dette da du startet på jobb? –Hvilke informasjon hadde du fått da du startet? Hva slags informasjon bør en gi nye ansatte? Er det det samme på gulvet som i ledelsen?
7. Hva er det du anser som det som gir mening og betydning i arbeidet ditt med ungdommer i en utfordrende fase?
8. Hvordan opplever du at du får arbeidet etter ditt verdisyn på denne arbeidsplassen?
9. Hvordan opplever du at regelverket eventuelt kan påvirke arbeidet rundt ungdommene/ I hvilken grad vil du si at regelverket rundt ungdommene kan påvirke jobbhverdagen deres?
10. Om du kunne endret noe i måten man arbeider med ungdommen på, hva ville det være?
11. Ser du seg selv i dette arbeidet om fem eller ti år? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Føler du at du har fått fram det du ville si i forhold til spørsmålene, eller er det noe du vil legge til?

Vedlegg 5 Samtykke erklæring for intervju

Beskrivelse av forskningsprosjektet:

Vi er to masterstudenter fra Universitetet i Nordland, som arbeider med en masteroppgave der hovedtemaet er atferdsproblematikk.

I den forbindelse ønsker vi å gjennomføre kvalitative intervju med deg og andre ansatte ved deres institusjon, både ledelse og miljøterapeuter.

I forskningsprosjektet vårt ønsker vi å fokusere på hvordan personalet på ulike ungdomsinstitusjoner opplever sin rolle i arbeid med ulike utfordringer. Vi ønsker å få et bredt utvalg av informanter fra ulike institusjoner, både som terapeuter og avdelingsledere, som kan la seg intervju av oss.

Målet med forskningsprosjektet vårt er å kartlegge hvordan de ansatte opplever og begrepsliggjør de faglige utfordringene som de møter i arbeid med atferdsproblematikk hos ungdom i utsatte livssituasjoner. Vi ønsker å finne ut hva de ansatte tenker om begrepet atferdsendring, og på hvilken måte de forstår dette i forhold til ungdommene de har ansvar for.

Frivillig deltakelse

All deltagelse er frivillig, og du kan trekke deg når som helst. Intervjuene vil foregå ved lydopptak, og vil bli notert ned gjennom skriveprogrammet Word og anonymisert i løpet av prosessen. Med en gang lydopptaket er transkribert, vil filen bli slettet.

Som informant vil både navn og arbeidsplass anonymiseres, samtidig som dere vil kunne lese gjennom eget intervju og godkjenne det eller trekke det tilbake.

Du kan når som helst avslutte intervjuet eller trekke tilbake informasjon som er gitt under intervjuet.

Anonymitet

Notatene og masteroppgaven vil bli anonymisert. Det vil si at ingen andre enn prosjektgruppen og våre to veiledere som vil vite hvem som er blitt intervjuet, hvilken institusjon du jobber for, og informasjonen vil ikke kunne tilbakeføres til deg.

Før intervjuet begynner ber vi deg om å samtykke i deltagelsen ved å undertegne på at du har lest og forstått informasjonen på dette arket og ønsker å delta.

Samtykke

Jeg har lest og forstått informasjonen over og gir mitt samtykke til å delta i intervjuet

Sted og dato

Signatur